

K A R V Y S

1985
Rugsējis
September
Nr. 7

KARYS

1985
Nr. 7 (1614)

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖ

TURINIO SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje Pasižvalgius,
Kronika ir Šaulių priedas — Tremties Trimitas
Redaktorius — Balyš Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075
Administratorius — Alfonsas Samušis

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriamus straipsnius siųsti redaktoriaus adresu. Įvairių autorių straipsniai, skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos nuomonę. Straipsniai gali būti trumpinami bei taisomi. Korespondencijos spausdinamos tik apie ramovėnų, šaulių ar birutiečių veiklą bei jų narius. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$17.00, pusmečiui U.S. \$9.00, atskiro nr. U.S. \$2.00.
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

Čekius arba Money Orders adresuoti tik KARYS vardu, - ne "Warrior" ar kt.
Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, NY, Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

TURINYS

Viršelio 1 psl. — Vytauto Didžiojo paminklas A. Panemunėje	
Viršelio 4 psl. — Vytauto Didžiojo paminklas Perlojoje	
Br. Nemickas — Lietuvių tauta atmetė SS legioną	289
B. B. — 575 metų sukaktis nuo Žalgirio mūšio	301
A. Budreckis — Prieš 550 m. įvyko Pabaisko mūšis	305
J. Abraitis — Mobilizacija ir žygis į Vilnių	309
B. Vilkas — Lietuvos laivynas ir jo likimas	313
J. Žemaitis — Gen. Dirmanto mirties dešimtmetis	316
J. Žygas — Lietuvos kunigaikščių kilmė	318
KARIO SKYRIAI:	
Spaudoje pasižvalgius	320
Karinės žinios	321
ŠAULIŲ PRIEDAS:	
Tremties Trimitas	325
Kronika, žinios, A. Kairio Ugnies daina	325

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, California — A. Audronis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis,
Aurora, Col. — Br. Masiokas, Australia — V. Šalkūnas

PLATINTOJAI

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas,
St. Prakapas.

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Jonas Smailys
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

SPAUSDINA

Franciscan Press,
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

UŽSAKYTOJO

Pavardė

Adresas

.....
data.....
parašas

NAUJAUSIAS KARIO LEIDINYS!

Mūsų karinės istorijos raštų eilę papildė nauja knyga. **Z. Raulinaičio KUNIGAİKŠČIŲ SAJUNGA** yra 308 puslapių, iliustruota paveikslais ir schemomis (braižė B. Balčiūnas), kietais viršeliais ir su aplanku (jaun. dail. Arūnas Bukauskas).

XIII a. lietuvių raiteliai vyravo karo lauke. Šioje I knygoje, didesnės apimties veikalo **LIETUVOS RAITELIAI**, yra aprašyti visi kariniai žygiai 1202 — 1232 m., kuriuose dalyvavo lietuvių kiltys ir gentys ir jų betarpiai kaimynai.

Veiksmų scena — Pabaltijys, Rusia, Volinija, Mozūrai, Lenkija; veikėjai: prūsai, žemaičiai, aukštaičiai, jotvingiai, kuršiai, žiemgaliai, sėliai, lybiai, latgaliai, estai ir kaimynai.

Lietuvos kunigaikščių sąjungos sutarties metu su Volinija istorijos scenon išėjo jaunas kunigaikštis Mindaugas. Sekdami lietuvių raitelių žygius sužinome, kaip žlugo lybių, estų, latvių ir prūsų laisvė, ir kaip kalavijuočiai, rusinai ir lenkai susidūrė su tada beapsijungiančios Lietuvos karinėm jėgom.

Kaina — 10 dol.

Persiuntimui — 1 dol.

Čekius išrašykite U. S. valiuta **KARYS**

Siųskite užsakymus tuoj:

KARYS

341 Highland Blvd.
Brooklyn, N.Y. 11207

KARIO Administracijoje gauta:

\$.....
.....
data

Kasos knygos
Eil. Nr.

.....

Išsiųsta
data

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 7 (1614)

RUGPJŪTIS - RUGSĖJIS — AUGUST - SEPTEMBER

1985

LIETUVIŲ TAUTA ATMETĖ SS LEGIONĄ

Dokumentus išvertė ir sutvarkė
BRONIUS NEMICKAS

Vokiečių okupacinėms įstaigoms Estijos ir Latvijos pavyzdžiu, kur jau buvo SS legionai, 1942 m. pabaigoje užsimanius ir Lietuvoje suorganizuoti tokį legioną ir toms pastangoms atsimušus į atkaklų lietuvių tautos pasipriešinimą, tas jų užmojis 1943 m. sausyje baigėsi visiška nesėkme. Tatai liudija pačių vokiečių dokumentai ir ano meto Vakarų spauda.

Saugumo policijos ir saugumo tarnybos šefas informuoja Reicho ministeriją užimtiesiems kraštams apie mobilizacijos nesėkmę, jos poveikį ir padėtį Lietuvoje ir apie vokiečių kontrapriemonės:

(The National Archives:
RG242, EAP 99/1196)
Berlin SW11, 17.3.43

Saugumo policijos ir
saugumo tarnybos šefas
III D Ost - 541 Ha/Bs

SS gruppenführeriui¹ Berger, Politikos štabo vadovybės šefui, Užimtųjų Rytų Kraštų Ministerijoje.

Berlynas W
Unter den Linden

Liečia: įdarbinimą Rytų krašte

Pagal turimą pranešimą, sutarus Generaliniam komisariui Lietuvai, Aukštesniajam SS ir policijos vadui Rytų Kraštui ir Reichsführeriui SS² įgaliotiniui kovai su gajomis, Lietuvos generalinei sričiai, atsižvelgiant į blogus pastarojo laiko mobilizacijos duomenis, iš naujo nustatyta mobilizacija. Numatyta panaikinti 1919 - 1924 m. gimimo visas nepakeičiamumo pozicijas³ ir naujai šaukti 1912 - 1918 m. gimusiuosius. Kadangi pirmosios mobilizacijos nesėkmė parėjo daugiausiai nuo visiškai

Der Chef der Sicherheitspolizei
und des SD

III D Ost-541 Ha/Bs.

Berlin am 11. 12. 43

1943.12.11
1943.12.11
1943.12.11

An den

SS-Obergruppenführer BERGER

Chef des Führungsstabes Politik im

Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete

Berlin-W

Unter den Linden

Betr.: Arbeitsbeschäftigung in Litauen

VOR: ohne

Einiger vorliegenden Meldung zufolge wurde in Litauen

mit dem Generalkommissar für Litauen, dem Höheren SS- und

Polizeiführer für das Ostland und dem Beauftragten des

Reichsführers-4 für die Bandenbekämpfung, in Hinblick auf

die schlechten Musterungsergebnisse der letzten Zeit für

Handwritten notes:
Klausur über den Krieg
Vierf. u. fünff. u. sechsf. u. u. u.
1943.12.11

still. Die Ablieferungen der Landwirtschaft sind um
Teil um 30 % zurückgegangen. Die Versorgung der Zivilbe-
völkerung mit Brot und Fleisch dürfte gefährdet sein,
sofern die Wehrmacht nicht auf die ihr zustehenden Lie-
ferungen verzichten kann, was jedoch völlig unmöglich er-
scheint. Erst halbferdige Neubauten für Getreideanbauer
sind verlassen. Vergleichs- wurden Beginn in diesen Zu-
sammenhang Arbeitskräfte durchgeführt. Sie sind beispiels-
weise in Kolonien in Brand gesteckt oder gesprengt wor-
den.
Die Musterung soll unter dem Schutz der Polizei durchge-
führt werden, wofür der vorliegenden Meldung zufolge be-
reits 3000 Mann Polizei nach Litauen in Marsch gestellt
worden sind. Für das Verhalten der Musterungen wurde mit
strengen Strafen gedroht. Gemeinden und Bezirke mit be-
sonders schlechten Ergebnissen ist sogar die zwangsweise
Evakuierung in Aussicht gestellt worden. Diese Androhungen
dürften - wie die vorliegende Meldung besagt - offensicht-
lich zu einem erheblichen Teil für die vorstehend gemein-
derten Ausführungen maßgebend gewesen sein. Der General-
kommissar in Kaunas sieht - wie bekannt wird - nur in einer
völligen Abstoppen der Musterung die Lösung.
Um Kenntnisnahme wird gebeten.

n. Meyerhoff, bei Kommissar.

4 3 h.

In Auftrage:

Handwritten signature:
Kobak

nepakankamo propagandinio pasiruošimo, tai dabar gyventojų apšvieta pradėta, palyginti, tinkamu laiku. Akcija turėtų būti pravesta ligi 15 d. rugpjūčio 1943 m. Turimas pranešimas ikišiolinės propagandinės apšvietos padarinius vadina triuškinančiais. Daug paliestųjų gimimo metų vyrų išbėgo į lygumas ir miškus. Išblaškytas uždarytųjų įmonių personalas. Labai svarbios kariuomenės tekstilės įmonės uždarytos. Žemės ūkio pyliavos yra kritusios 50%. Civilių gyventojų aprūpinimui sviestu ir mėsa būtų pakenkta, jei kariuomenė negalėtų atsakyti jai priklausomų pyliavų, kas tačiau atrodo visiškai negalima. Javų sandėlių pusgatavi nauji pastatai yra apleisti. Ryšium su tuo kai kur buvo įvykdyti sabotažo aktai. Pavyzdžiui 10 pieninių yra padegta ar išsprogdinta.

Mobilizacija turi būti pravesta policijos apsaugoje, kam, pagal turimą pranešimą, jau išžygiavo į Lietuvą 3000 vyrų policijos. Mobilizacijos aplaidumas buvo pagrasytas griežtomis bausmėmis. Kaimai ir valsčiai su ypač blogais duomenimis numatyta net prievarta evakuoti. Kaip teigia turimas pranešimas, šie grasymai aiškiai turėję būti didžiąja dalimi gaires nustatantieji (massgebend) ir viršiau aprašytiesiems vykdymams (suprask — nepasisekusiai mobilizacijai. Br. N.). Gneralinis komisaras Kaune mato, kaip žinia, sprendimą tik visiškame mobilizacijos sustabdyme.

Prašau susipažinti:

Pavestas:

(Parašas)

SS Obergruppenführeris⁴

Reicho ministeris užimtisiems kraštams Alfredas Rosenberg'as jau antras kartas (pirmą kartą pranešė trečią dieną, vos tik pats patyręs) praneša Hitleriui mobilizacijos nesėkmę Lietuvoje, vokiečių jau panaudotas kontrapriemonės ir perduoda Lietuvos konferencijos telegramą:

(The National Archives: EAP 99/1886)

Nuorašas

Berlynas, 9.4.1943

R/N

Pranešimas Führeriui

Liečia: mobilizaciją ir politinę padėtį Lietuvoje

Kaip 20.3.43 pranešimu Führeriui pranešta, Lietuva, atitinkamų intelektualinių sluoksnių paveikta, nesiregistravo mobilizacijai tokiu kiekiu, kaip Estija ir Latvija. Todėl universitetas buvo uždarytas ir spaudoje paskelbta ši ir kai kurios kitos priemonės. To pasekmė buvo gydantis išgąstis. Iš visų Lietuvos sluoksnių buvo sušaukta Lietuvių

konferencija, kurioje Pirmasis generalinis tarėjas ir kiti žymūs lietuvių tautos žmonės (asmenybės), kviesdami į vieningą kovą prieš bolševizmą ir nuo jo perspėdami, ragino gausiau registruotis į vokiečių kariuomenę. Ši konferencija atsiuntė Führeriui tokią telegramą, kurią čia žemiau pridedu žinoti:

“Kovos prieš bolševizmą sustiprinimui paženklinti Kaune susirinkę lietuviai iš visų gyventojų sluoksnių ir iš viso krašto siunčia savo sveikinimą Didžiojo Vokiečių Reicho Führeriui, kuriam vadovaujant narsi vokiečių kariuomenė savo garsiu karo žygiu išvadavo Lietuvą iš bolševikų teroro viešpatavimo . . .”

Lietuvių Konferencijos pirmininkas, Vilniaus Universiteto Rektorius, Prof. Mykolas Biržiška”.

Apie dalykų eigą suteiksiu Führeriui tolimesnių pranešimų.

(Pasirašė) A. Rosenberg⁵

Ano meto Vakarų spaudos atliepai apie padėtį Lietuvoje ir vokiečių kontra priemonės:

(The National Archives: EAP 99/1886)

Presse-Information Nr. 65/43 v. 2. April 1943. To Stockholm (Exchange) 2.4.43. Tūkstančiai Lietuvos ir Latvijos ūkininkų apleido savo kaimus ir pradėjo savo partizaninį karą prieš vokiečių okupacinę kariuomenę. Šimtai Vilniaus ir Kauno universitetų studentų prisijungė prie kai kurių savo profesorių. Su jais susiliečia sovietų rusų maži daliniai ir teikia jiems ginklų bei instrukcijų. Neseniai prasiveržusi rusų kavalerija pasiekė Daugpilį ir užpuolė vokiečių kareivines ir komendantūrą, apšaudydama automatiniais šautuvais ir apmėtydama rankinėmis granatomis. Sovietai taip pat nusodino parašiuotais instruktorius, kurie vadovauja partizanams. Taip pat kasnakt būna mėtoma maistas, tvarstomoji medžiaga ir šaudmenys iš rusų bombonešių. Neramumų banga pasiekusi aukščiausio laipsnio po 40 Lietuvos ūkininkų sušaudymo už tariamą pyliavų prievolių nevykdymą. Vokiškasis Vilniaus gauleiteris⁶ Wulff sukviėtė 200 seniūnų, kad jiems padarytų užmetimus dėl pyliavų prievolių neįvykdymo. Po to jis liepė kas penktą tų vyrų savo SS-ininkams sušaudyti. Vokiečiai dabar taip susirūpinę, kad savo patikėtinį lietuvių Raštikį pasikvietė Berlynan skubiems pasitarimams.

“Baseler Nachrichten” vyr. redaktorius Bern 3.4.43 rašo apie anglo-saksų sensacingus pranešimus apie Baltiką. Padėtį Lietuvoje jis laiko visiškai pritvinkusią. Šios žinios aiškiai rodo, kad vokiečiai ir ten taip pat nepažino tautų psichologijos (Presse Information Nr. 66/43 v. 5.4.)

Prašalaičio liudijimas apie mobilizacijos nesėkmę, vokiečių kontrapriemonės ir ūkininko padėtį Lietuvoje. Žinia, praėjusi pro trijų žvalgybų rankas: Lenkijos, Anglijos ir Jungtinių Valstybių.

(The National Archives: 226 OSS R.A. 0B-41)

Lenkijos žvalgyba

Nr. 1314/43

**Lietuva
Karinė**

Pateikiama sekanti informacija, kokia gauta — vokiečių kalba.

1. Mobilizacija į "Lietuvių legioną" turėjusi mažiausią pasisekimą. Vokiečiai kaltina lietuvių intelektualus, kad jie varė plačią agitaciją prieš legioną. Reicho komisaras Lohse⁷ pagrasė panaudoti "egiptiškus metodus" prieš lietuvių inteligentiją. Ryšium su tuo suspenduotas Rosenbergo vadinamas reprivatizacijos Lietuvoje dekretas ir iš naujo nutrauktas aukštųjų mokyklų mokslas. Visa tatau dėl "laiko dvasios ir dabarties prievolių nesupratimo".

2. Lietuvos ūkininkas, išpildęs visus jam nustatytus pyliavų kontingentus, gavo premijinius pažymėjimus pirkti sekančias prekes: 3 kg. druskos, .5 kg. cukraus, .5 litro degtinės, .5 litro benzino, 10 gramų sacharino, 10 dėžučių degtukų, 40 cigarečių (papirosų). Nustatytų kontingentų tiekimas yra premijuojamas punktais, kurie įgalina daugiau ką pirkti. Punktų vertė yra tokia:

- 1000 kg. javų sėklos — 10
 - 300 kg. kopūstų — 6
 - 50 kg. paukštienos — 10
 - 70 kg. pieno riebalų — 10
 - 100 kg. dobilų sėklos — 50
 - 100 kg. sėmenų — 15
 - 1 kiaulė (151 kg.) — 5
 - 100 kg. rabarberų — 2
 - 1000 kg. grūdų (duonai) — 3
 - 1000 kg. šieno ar šiaudų — 2
 - 1000 kg. bulvių — 2
- Šaltinis SKN

Informacija datuota 1943 m. balandyje, gauta Londone, Anglijoje

Deklasifikuota
Istaiga NND 750 140
Vardas ERC, data 10/27/83

PAAIŠKINIMAI:

1. Nationalsocialistų partijos pareigūnų laipsniai (titulai) neverčiami į lietuvių kalbą. Gruppenführer — Maždaug generolo lygmens laipsnis.

2) Reichsführer SS buvo pats Heinrich Himmler.

3) Nemobilizuotini, kaip nepakeičiami savo pareigose.

4) Obergruppenführer — aukštesnio generolo lygmens laipsnis.

5) Alfred Rosenberg — Reicho ministeris užimtiesiems kraštams.

6) Gauleiter — nationalsocialistų partijos pareigūnas maždaug gubernatoriaus lygmens.

7) Reicho komisaras Rytų Kraštui Heinrich Lohse, rezidavęs Rygoje, buvo tiesioginis Generalinio komisaro Lietuvai dr. von Renteln viršininkas.

Lietuvos vietinė rinktinė vokiečių dokumentų šviesoje

Nesiliaujant vokiečių užmačioms pajungti Lietuvos jaunimą karo tikslams, plečiantis banditizmui, ypač Vilniaus krašte, ir spiriant reikalui turėti savą kariuomenę savo žemei nuo priešų ginti, — 1944 m. sausyje pagaliau pavyko generolui Povilui Plechavičiui ir tarėjams su okupacine vokiečių valdžia sutarti Lietuvos vietinės rinktinės sąlygas. Jos uždavinys — kova su banditizmu. Visi jos padaliniai pavaldūs vien jos vadui — vykdo tik jo ir jo štabo įsakymus. Jos veikimo plotas — Lietuvos teritorija. Verbuojama savanorystės pagrindu. Iš 5,000 savanorių sudaroma 10 batalionų. Ginklais ir apranga aprūpinama vokiečių.

Reicho komisaras rytų kraštui praneša į Berlyną Reicho ministeriui užimtiesiems kraštams, kad leidęs organizuoti lietuvių apsaugos batalionus kovai su gaujomis maždaug jau minėtomis Kaune sutartomis sąlygomis. Į akį krinta viena ryški skirtybė, būtent: gen. Plechavičius subordinuojamas SS ir policijos vadui Lietuvoje:

(The National Archives: 242 EAP 99/1142)¹

NUORAŠAS

Ryga, 25 d. vasario 1944 m.

U/UI

Reicho komisaras

Rytų kraštui

II Verw. 605 Tgb. — Nr. 294/44g

Ponui Reicho Ministeriui Užimtiesiems Kraštams, Berlynas

Liečia: organizavimą naujų lietuvių apsaugos batalionų kovai su gaujomis.

Sutinkant Aukštesniajam SS ir policijos vadui Rytų Kraštui,² leidau Generaliniam komisarui Kaune sudaryti 10 lietuvių apsaugos batalionų maždaug iš 5,000 vyrų. Sąlygos Lietuvoje, — ypa-

Abschrift

Der Reichskommissar für das Ostland
II Verw. - 605
Tsb.-Nr. 294/44 g

Wilm, den 25. Febr. 1944
U/VI

An den
Herrn Reichsminister
für die besetzten Ostgebiete
in Berlin

Betr.: Aufstellung neuer litauischer Schutzmannschafts-Btl.
zur Bandenbekämpfung.

Im Einklang mit dem Höheren SS- und Polizeiführer für das Ostland habe ich der Aufstellung von 10 litauischen Schutzmannschafts-Battalions in einer Gesamstärke von rund 5 000 Mann dem General-Kommissar in Koenen gegenüber angesetzt. Die Zustände in Litauen im Hinblick auf weitere Umwälzungen von Kriegswaffen und die verschiedenen organisierten Banden, die besonders in einem Gebiet zu einer teilweisen Lahmlegung der litauischen Verwaltung geführt haben, lassen diese Maßnahmen erforderlich erscheinen. Die Durchführung ist so gedacht, daß die einheimische Verwaltung die Erhebung und Ausrüstung dieser Bataillone in eigener Zuständigkeit übernimmt. Es wurde festgelegt, daß die Bataillone und Kompanien von einheimischen Offizieren geführt werden und den Bataillonen je ein Verbindungsoffizier der SS oder Polizei beigegeben wird. Verbindungsoffizier zwischen dem litauischen I. Generalrat und dem SS- und Polizeiführer Litauen ist der Generalleutnant H.D. Plechavičius, der zum Stabe des SS- und Polizeiführers tritt und diesem unterstellt ist. Seine Aufgabe soll die Bearbeitung der Störkennzeichnungen, die Unterbringung, Ausbildung und Führung der 10 Schutzmannschafts-Bataillone sein. Die wirtschaftliche Versorgung der Bataillone obliegt dem Kommandeur der Ordnungspolizei beim SS- und Polizeiführer; die Beobachtung über den Verbindungsoffizier.

Die Aufstellung der Bataillone soll mit größter Beschleunigung durchgeführt werden. Wenn diese 10 Bataillone ihre Einsatzfähigkeit besitzen haben, soll der Frage der Aufstellung eines größeren Verbandes bis zur Divisionstärke übergetreten werden.

Die Bandenbekämpfung in Litauen soll zu werden durch Einsetzung von einheimischen Reiterkommandanten für Bandenbekämpfung aktiviert werden, die vor SS- und Polizeiführer bestätigt werden sollen.

Ich bitte, mit den von mir zusammen mit dem Hh.-SS- und Pol.-Führer getroffenen Maßnahmen einverstanden zu sein.

In Auftrage:
gez. Barmister

Der
4/11/44

Der Reichsminister für die besetzten Ostgebiete
II 1 & 302/44 g

Berlin, 13.3.1944

An den
Führungstab Politik
in Haager

Führungstab Politik
Tsb. Nr. 274/44
Bewg. Nr. 1-77
Ad.

Abschrift übersende ich zur Kenntnis.

In Auftrage:
gez. v. Allwörden

Vogelbligt:
Kin.-Registrator

1) An entsprechende Original z.B.
des Herrn G. v. d. Heide, Hl. v. d. Heide
3 t. d. gemeinsamen werden

2/1 K. K. in v. d. Heide - Heide 14.
3/1 Mittel v. K. M. 1944 URS 24/13

tingai nuolatini plėtotė kriminalinių ir taip pat karinių gaujų, kurios, ypač Vilniaus krašte, paraližavo vietinę administraciją, — būtinai reikalauja šios priemonės. Sumanyta taip pravesti, kad vietinė administracija savo kompetencija šauks ir mobilizuos į šiuos batalionus. Nustatyta, kad batalionams ir kuopoms vadovaus savi karininkai ir batalionams bus duota po SS ar policijos karininką. Ryšio karininkas tarp lietuvių I-mojo Generalinio tarėjo ir SS ir policijos vado Lietuvai yra atsargos generolas leitenantas Plechavičius, kuris įeina į SS ir policijos vado štabą ir yra šiam vadui pavaldus. Jo (generolo Plechavičiaus, Br. N.) uždavinys turės būti tų 10-ties batalionų sudėties duomenų apdorojimas, batalionų patalpinimas, treniravimas ir jiems vadovavimas. Ūkio aprūpinimas yra pas SS ir policijos vadą esančio Tvarkos komandos viršininko prievolė, vykdoma per ryšio karininką.

Batalionų organizavimą reikia labai skubinti. Jei šie 10 batalionų įrodytų savo misijos pajėgumą, reiktų artėti prie didesnio (divizijos dydžio) dalinio suorganizavimo.

Be to, kova su gaujomis Lietuvoje turės būti suaktyvinta, įjungiant į ją vietinius apskričių komendantus; tatai turi patvirtinti SS ir policijos vadas.

Prašau sutikti su mano drauge su Aukštesniuoju SS ir policijos vadu sutartomis priemonėmis.

Pavestas:
(Pasirašė) Burmeister

Reicho ministerijos užimtųjų kraštams Politikos vadovybės štabas perduoda įsakymus eilės ministerijos įstaigų. Atkreiptinas dėmesys į 2 ir 3 numeriais pažymėtus įsakymus. Pasirodo, Reichsführerio SS karinis štabas lietuvių batalionų steigimo klausimą buvo išsprendęs visu mėnesiu anksčiau, kaip Reicho komisaras Rytų kraštui, t.y. 1944 sausio 31 d. (žiūr. 2 nr.), o Himmleris po nepilnų dviejų mėnesių sulauždamas Kauno susitarimus jau priskyrė 50,000 lietuvių šiaurinei armijai (žiūr. 3 nr.):

(The National Archives: 242 EAP 99/1022)
Berlynas, 30 d. kovo 1944 m.

Politikos vadovybės štabas
Pers. Ref.
P 16a/44g R.

Slapti Reicho reikalai
4 Egzemplioriai
1 Egzempliorius

SS Obergruppenführeriui Bergeriui pavedus,
perduodu: gruodžio 7 d. įsakymą, apskelbiantį

Der Chef des Führungsstabes Politik
Pers. Ref.

Berlin, den 30. März 1944

P 16a, 44 g. 71.

Geheime Reichssache.
4 Ausfertigungen
1. AusfertigungIn Auftrage von SS-Obergruppenführer Berger
Überreiche ich in der Anlage

1. einen Erlass des Chefs des Oberkommandos der Wehrmacht vom 7.12.1943 über die Stellung des SS-Argentinienkommandos Ostland als deutsches Wehrbezirkkommando,
2. einen Befehl des Kommandostabs Reichsführer-SS v. 31.1. über die Aufstellung von litauischen Bandenkampf-Bat'l.
3. einen Befehl des Reichsführer-SS über die Bestellung von 50.000 Litauern für die Meeresschutzgruppe Nord.

2. Ministerbüro
Gauleiterbüro
Büro des Hauptabteilung-Leiters II

Je gesondert

414
414
K. Schmidt

Rytų Kraštą SS pagalbinis dalinius vokiečių gynybos srities komanda,

2. Reichsführerio SS komandos štabo 1944 m. sausio 31 d. įsakymą apie lietuvių batalionų kovai su gaujomis įsteigimą.

3. Reichsführerio SS įsakymą apie 50,000 lietuvių priskyrimą šiaurinei armijai.

2. Ministeriniam biurui

Gauleiterių biurui

Pagrindinio skyriaus II

vedėjo biurui

414 (Parašas) respektyviai

(Pasirašė)

Tarpžinybinio pasitarimo protokolas. Kalbėta apie savanorių iš Estijos, Latvijos ir Lietuvos teisinę padėtį. SS atstovai priešina lietuvių lygiateisiškumui.

(The National Archives: 242 EAP 99/1237)

Nuorašas

Berlynas, 18 d. balandžio 1944 m.

II I d 646/44 g.

Ref. R.R. Grützemann

SLAPTAI!

Protokolas apie pasitarimą karvedybos štabo oberkomandoje 18 d. balandžio 1944 m.

Liečia: teisinę padėtį savanorių iš Estijos, Latvijos ir Lietuvos.

Atvyko atstovai iš: (išvardina akronimais visą eilę kariuomenės, SS ir policijos ir Reicho ministerijos užimtiesiems kraštams įstaigų. Br. N.).

Pasikalbėjimo vadovui plk. Michanieriui trumpai nušvietus aptarsimas problemas ir ypač pabrėžus, kad pagal Führerio įsakymą karinei tarny-

bai privalių ir tinkamų 3 Pabaltijo generalinių sričių žmonių disponavimas priklausąs Reichsführeriui SS, kavalerijos kapitonas von Husen iš OKW/WFSt³ perskaitė Reicho ministerio Užimtiesiems kraštams 24.3.44 pranešimą II verw. 924/44. Jame dėstomi reikalavimai, kurie iškilo dėl kariuomenės pašauktų lietuvių teisinės padėties ir, bendrai tariant, yra ir mūsų įstaigai taip pat atstovaujami. Tačiau kalbėtasi buvo ne tik apie lietuvius, bet taip pat ir apie estus ir latvius. Diskutuojant klausimą, ar ir koks yra skirtingas traktavimas tarp trijų generalinių sričių žmonių, SS sturmführeris⁴ Brill (iš SS vyriausio štabo) pareiškė, kad skirtumas esąs iš vienos pusės tarp estų ir latvių ir iš kitos pusės tarp lietuvių. Kai estams ir latviams dėl jų ilgiau besitęsiančio įsijungimo esąs pripažintas visiškai lygiateisiškumas su vokiečių kareiviais, kol kas to nesą lietuvių atžvilgiu. To pagrindą jis iškėlė ypatingai, kad lietuviai tik prievarta kovon prisidėję. Ryšium su tuo jis pranešė, kad Reichsführeris SS atsakęs jam priskirtųjų 50,000 lietuvių. Jie bus perduoti aviacijos dispozicijon. Pagal aviacijos atstovo pranešimą aviacijoje dar nesą nurodymų apie jų panaudojimą. Aviacija, priešingai SS, neturinti įsteigusi vietinių dalinių. Todėl karinės prievolės pašauktieji galėtų būti tik pavieniui priskirti vokiečių kariuomenės daliniams. Profesorius von Mende pareiškė, kad Rytų ministerijos nuomone, svarbu yra vienodai traktuoti trijų generalinių sričių visus narius. Kavalerijos kapitonas von Husen iš OKW/WFSt. ėteikė jau prieš posėdį čia pridėdamą raštą apie Pabaltijo generalinių sričių narių padėtį. Šios dienos pasitarimai numato keisti rašte 3-5 numeriais nurodytus punktus. Kai dėl 2 numerių pažymėto pagrindinio punkto dalyviai sutarė, išskyrus Reichsführerio SS atstovus (kiek tatai liečia lietuvius), 3-5 punktams niekas nespriešino. Paaukštino ir ne vokiečių viršininkų drausmės baudžiamosios galios diskusijoje, kurioje dalyvavo ir užsienio savanorių dalinių vadų atstovai, kurie pranešė savo dviejų metų šios rūšies patyrimą, buvo pripažinta, kad turėtų būti galimi pakėlimai aukščiau grandinio ir tuo būdu taip pat ne vokiečio viršininko galia galima vokiečiui kareiviui. Tačiau negalį būti, kaip ir anksčiau, pripažinta drausmės baudžiamoji galia bausti vokiečių kareivį.

Apie reikalų sutvarkymą, pažymėta rašte numeriu 2, dėl daugybės klausimų nebuvo galima kalbėti. Tačiau pasirašantysis pasinaudojo proga nurodyti į tai, kad nustatant aprūpinimo dydį, turi būti atsižvelgta į algų ir į kainų santykį tarp generalinių sričių ir Reicho, kaip tatai ruošiamajame Vokietijos pilietybę gavusiems užsienio vokiečiams aprū-

pinti potvarkyje esą numatyta atlyginti pagal asmenių nuostolių potvarkį. Nesą galima teikti nominaliai vienodų normų, kokias numatanti karinė teisinė globa, aprūpinimo įstatymai ir kt.

Pasitarimo išvados teigia: Sutinkama, kad vystantis įvykiams savanoriai (Hilfswilliger — šis išsireiškimas, taip pat pavadinimas Kampfhelfer geriau nebūtų ateityje vartojama) iš principo savo teišėmis yra prilyginami vokiečių kareiviams. Bet galutinė nuomonė nėra galima, nes, kaip matyti iš plk. Michaner'io pradžioje išdėstytų motyvų, Reichsführeriui SS priklauso sprendimo teisė. Todėl OKW/WFSt pasitarimo duomenis praneš Reichsführeriui SS, SS obergruppenführerio Berger'io centrinei įstaigai (?) ir pagal galimybę gaus tolimesnius pranešimus.

(Pasirašė) Grüntzemann

Reicho komisariatas Rytų kraštui praneša Reicho ministerijai užimtiesiems kraštams, kad mobilizacija Lietuvoje vyks ir vykstanti be teisės pagrindo, ir išpėja, kad iš to gali išriedėti ir daugiau nemalonių pasekmių:

(The National Archives: 242 EAP 99/1174)

Nuorašas

Ryga, 23 d. gegužės 1944 m.

Dr. K/P.

Reicho Komisaras

Rytų Kraštui

II Versv. 942 Tgb. N.r. 9/2/44 g

Slaptai!

Ponui Reichoministeriui užimtiesiems kraštams Berlynas

Liečia: mobilizaciją Lietuvoje

Pranešėjas: Krašto patarėjas Dr. Kunst Priedas:

Generalinio Komisarą Kaune pasiūlymu, mobilizacijai Lietuvoje praveisti, telefonograma (11.4.1944) pritariu "Kariuomenės šaukimo potvarkiui", kuris turėjo būti išleistas savo krašto administracijos. Ta proga aiškiai pabrėžiau, kad padėtis ir vokiečių prestižas reikalauja tinkamo teisių užtikrinimo ir visiškai aiškių santykių tvarkant šiuos dalykus. Po to šis Pirmojo generalinio tarėjo pasirašytas potvarkis tačiau, — kaip 5.5.44 pranešė Generalinis komisaras, remiantis išsakmiu generolo Plechavičiaus noru ir sutinkant Aukštesniajam SS ir policijos vadui, — nebuvo paskelbtas spaudos ir radijo. Todėl mobilizacija vyko be teisės pagrindo ir nebuvo galimybės nubausti tų, kurie išvengė mobilizacijos. Aš telefonograma (16.5.1944) Generaliniam komisarui Kaune nurodžiau iš to ky-

Handwritten document with stamps and signatures. Includes a date stamp: 23. Mai 1944. A large stamp reads "Generalm". The text discusses military mobilization in Lithuania and mentions General Commissioner Kaune. There are several handwritten notes and signatures, including "Hilfswilliger" and "Kampfhelfer".

Official document with stamps and handwritten notes. Includes a date stamp: 23. 7. 44. A large stamp reads "Reichsministerium für Kriegswesen". The text discusses the consequences of mobilization in Lithuania. There are several handwritten notes and signatures, including "Kunst" and "Kaune".

lančias ir jau pasirodžiusias kliūtis ir įsakiau tuojau paskelbti potvarkį. Tuo metu Aukštesnysis SS ir policijos vadas suareštavo generolą Plechavičių. Generalinis komisaras Kaune potvarkio išleidimą dabar laikė nebeprasmingą. Jis pateikė man telefonograma (22.5.1944) dviejų potvarkių projektus: 1) su SS ir policijos vado Kaune pritarimu krašto administracijos išleistino potvarkio, atšaukiančio ankstyvesnės lietuvių karo teisės įsigaliojimą, ir 2) Generalinio komisaro išleisimo potvarkio, kuris turėtų nustatyti SS ir policijos teismų bendrąją kompetenciją dėl nusižengimų mobilizacijos potvarkiui. Aš, kaip Generaliniam Komisarui Kaune, taip ir Aukštesniajam SS ir policijos vadui telefonu pareiškiau savo principinį pritarimą abiejų potvarkių išleidimui. Bendrą SS ir policijos teismų kompetenciją laikau vien tik galimu sprendimu, nes vokiečių teismas ir ypatingasis teismas neapreptų visų mobilizacijos potvarkiui nusižengėlių, o kraštų teismų įjungimas pasirodė politiškai netikslingas ir menkai sėkmingas. Pagal pranešimą Aukštesnysis SS ir policijos vadas turi abejonių dėl SS ir policijos teismų kompetencijos potvarkio išleidimo, taip kad šiuo metu dar vis nėra mobilizacijos vykdymui teisės pagrindo. Kadangi vis dėlto mobilizacija,— kaip matyti iš priedamo 18.5.44 Generalinio komisaro Kaune pranešimo, jau vyksta, reikia baimintis, kad, be jau kilusių kliūčių, neišriedėtų iš neišaiškintos teisinės padėties kitų nemažonių pasekmių.

Pavestas (pasirašė) Burmeister
Nuorašą persiunčiu žinoti
Pavestas (pasirašė) Guillésume
Patvirtinta parašu Büro tarnautojas

Reicho komisariatas Rytų kraštui prašo Reicho ministerių užimtisiems kraštams panaikinti teises kliūtis (B - potvarkio galiojimą) Reicho komisariato Rytų kraštui srityje, kad įsteigsimieji ypatingi teismai ar SS ir policijos teismai galėtų spręsti ir civilių asmenų bylas ir tuo būdu būtų įgalinti nubausti mobilizacijos vengiančiuosius:

(The National Archives: RG242; EAP 99/1236)

Nuorašas

Ryga, 1944 m. VI.21 d.

Reicho Komisaras
Rytų Kraštui
Abt. II Verw.-942-Tgb. Nr. 1056/44 g.

Slaptai

Ponui Reicho ninisteriui Užimtisiems kraštams,
Berlynas.

Liečia: mobilizaciją Lietuvoje.

Abtschrift

Der Reichskommissar **Geheim!** Riga, den 21. Juni 1944
für das Ostland.
Abt. II Verw.-942-Tgb. Nr. 1056/44 g.

An den
Herrn Reichsminister
für die besetzten Ostgebiete

in Berlin

Bezt. 1 Mobilisationsgesetz.
Mündl. Mita Bericht vom 27.5.1944 -II Verw.942/Tgb.Nr.
512/44 g.
Berichterstatter: General Dr. Knust.

Vie berichts in meinem Bericht vom 27. Mai 1944 angedeutet hat der Herr Reichskommissar in Kaun von 27.5.1944 der eine allgemeine Zuständigkeit des SS- und Polizeigerichts für alle Verstöße gegen die Mobilisationsmaßnahmen vorschlag, nicht die Billigung des Höheren SS- und Polizeiführers gefordert. Der Generalkommissar in Kaun hat mir deshalb durch Pk. vom 27.5.1944 in Bezugnahme mit dem SS- und Polizeiführer in Kaun einen zweiten Vorschlag eingereicht, wozu nur Abfertigung aller vor Ausfertigung des Einberufungsbefehls begangenen Verstöße (Nichtabfertigung zur Registrierung und Ausfertigung des Einberufungsbefehls als Landesregierung Gericht gebildet werden sollte. Dieser zweite Vorschlag sieht bestanden widerwärtig des Höheren SS- und Polizeiführers, der immerhin entgegen seiner ursprünglichen Stellungnahme auch für diese vor Ausfertigung des Einberufungsbefehls begangenen Verstöße die Zuständigkeit des SS- und Polizeigerichts vorschlug. Gegen diese Regelung bestehen Bedenken auf Grund des sogenannten Beschlusses, wozu militärische Mitarbeiterinnen gegen Zivilpersonen nur auf Grund der Kommandoprotokolle einzuweisen können. Ich habe dem Höheren SS- und Polizeiführer auf diese Bedenken hingewiesen, trotzdem aber seinen Vorschlag zugestimmt, da ich einmal eine weitere Verengung der inwiefern Einberufungsbefehls gerichtlichen Rechtsprechung vermeiden wollte, und zum anderen dem Standpunkt vertrat, dass es sich bei meinen Bedenken um eine interne Angelegenheit der SS- und Polizeigerichtsbekanntmachung handelt, für die ich dem Höheren SS- und Polizeiführer die Verantwortung überlassen zu müssen glaube. Ich darf jedoch bei dieser Gelegenheit die Bitte anbringen, die Ausfertigung des Beschlusses zu erwirken, soweit er in seiner Wirkung mit sich auf den Bereich des Reichskommissariats Ostland erstreckt.

In Auftrage:
In Kommissar des Reichsminister
Landesverwaltungspräsident.

in die Abteilung II 3

in Berlin

536 47.449-

Vorsteher des Reichsminister
Nachgang zu meinem Schreiben vom 21.6.1944 -II 1 6
512/44 g- zur Kenntnis.

Gen. Krieger

Beigebildet!

Beigebildet!
Mittlungsstelle

Ryšium su mano 1944 m. 5. 23 d. pranešimu
— II Verw. 942/Tgb. Nr. 912/44 g.

Pranešėjas: Krašto patarėjas dr. Knust.

Kaip jau minėta mano 1944 m. gegužės 23 d. pranešime, Generalinio komisaro Kaune 1944 m. V. 22 d. projektas, kuris numatė visiems mobilizacijos potvarkio nusižengimams bendrą SS ir policijos teismų kompetenciją, nesusilaukė Aukštesniojo SS ir policijos vado pritarimo. Todėl Generalinis komisaras Kaune, sutinkant SS ir policijos vadui Kaune, 1944 m. 5. 27 d. telegrama įteikė man antrą pasiūlymą, pagal kurį visiems šaukimo įsakymų nusižengimams (nesiregistravimas ir nestojimas) spręsti turėtų būti įsteigta ypatingasis karo teismas, kaip vietos teismas. Taip pat ir šiam pasiūlymui pasipriešino Aukštesnysis

SS ir policijos vadas, kuris dabar, priešingas savo ankstyvesnei nuomonei, norėjo SS ir policijos teismų kompetencijos ir šitiems šauksmo įsakymų nusižengimams. Dėl tokio sutvarkymo yra abejonių, išriedančių iš B-potvarkio, pagal kurį karinės įstaigos gali griebtis priemonių prieš civilinius asmenis tik subordinacijos (Kommandogewalt) pagrindu. Aš šią abejonę nurodžiau Aukštesniajam SS ir policijos vadui, bet, nežiūrėdamas to, priitariau jo pasiūlymui, nes norėjau kartą išvengti dabar nepaprastai reikalingo teisinio sutvarkymo tolimesnio nudelsimo, ir, antra, atstovauju nuomonei, kad mano abejonė tėra tik vidinis SS ir policijos teismų kompetencijos dalykas, už kurį atsakomybę, manau, turėčiau perleisti Aukštesniajam policijos vadui. Norėčiau tačiau šia proga prašyti—panaikinti B-potvarkį, kiek jis galioja Rytų krašto Reicho komisariato srityje.

Pavestas:

Projektą pasirašė Burkesster

Krašto administracijos prezidentas

Skyriui II 5/6.7

namie

Šį nuorašą pasiunčiu, pridėjęs prie savo 1944 m. 6. 22 d. rašto — II 1 d. 862/44 g. žinoti.

Pasirašė

Drižabs

Patvirtinta:

Benicke,

Biuro tarnautojas

Reicho generalinis komisaras Lietuvai dr. von Renteln prašo SS ir policijos vadą Kaune suredaguoti apskričių komendantams raštą, paaiškinantį generolo Plechavičiaus suareštavimo pagrindą:

(The National Archives: 242 EAP 99/1174)

Nuorašo nuorašas

Priedas 3.

Kaunas, 25 d. gegužės 1944 m.

Generalinis komisaras

Kaune

Ponui SS ir policijos vadui Lietuvai, Kaunas

Liečia: akciją prieš generolą Plechavičių

Akcija prieš generolą Plechavičių ir jo štabą davė progą daugiui gandų, kurie ir šiandieną tebejudina gyventojus. Tamstų pravedamosios mobilizacijos labai taip pat laikau reikalinga gyventojams paaiškinti Plechavičiaus bylos pagrindus.

Prašau suredaguoti apskričių komendantams laišką, atvirai paaiškinantį akciją prieš generolą Plechavičių ir, žinoma, tokios apimties, kurioje šiandieną jau galima kalbėti apie šiuos dalykus.

Numatau šio rašto nuorašą įteikti vietinės savivaldos įstaigoms ir pareikalauti, kad jos, remdamosi šiais pagrindais, atitinkamai apšviestų visuomenę.

Tik tada galima paveikiai pasipriešinti bolševikų kuždamajai propagandai, kuri griaua ne tik praeties įvykių stipriausiai neigiamai paveiktos mobilizacijos, bet taip pat ir valdžios autoriteto bendrai pagrindus.

(pasirašė) Dr. V. Renteln

Reicho generalinis komisaras Lietuvai dr. von Renteln pakartotinai kreipiasi į SS ir policijos vadą Kaune, prašydamas apskričių komendantams rašto, paaiškinančio generolo Plechavičiaus suareštavimo pagrindą:

(The National Archives: 242 EAP 99/1174)

Nuorašo nuorašas

Priedas 4.

Kaunas, 31 d. gegužės 1944 m.

Generalinis Komisaras

Kaune

Ponui SS ir policijos vadui Lietuvoje, Kaunas

Liečia: akciją prieš generolą Plechavičių ir jo suorganizuotus dalinius.

Nurodau į savo Tamstai 25 d. gegužės 1944 m. rašytą raštą, kuriuo prašiau Tamstą parašyti apie akcijos prieš Plechavičių, respektiviai jo suorganizuotus dalinius pagrindus apskričių komendantams šios apimties laišką, kai jau galima kalbėti apie tokius dalykus. Tokio oficialaus paaiškinimo iš Tamstos pusės aš jau esu prašęs rytojaus dieną po generolo Plechavičiaus suareštavimo, t.y. 15 d. gegužės 1944 m. per savo Generalinį spaudos referentą partietį Meyer'į. Toks paaiškinimas yra būtinais reikalingas ir krašto savivaldos įstaigoms įteikti, kad jas įgalintum, remiantis autentišku paaiškinimu, aiškinamai pastoti kelią gandams ir kuždamajai propagandai ir tuo būdu pašalinti krašte sąmyšį, — kuris veda į tai, kad lietuvių atsakomybės baimė suparaližuotų valdžią, nes vokiečių įstaigų reakcija laikoma neapskaičiuojama, — ir sudaryti aiškumą apie vokiečių vadovybės ketinius bei atstatyti ją pasitikėjimą. Turiu kompetingų įstaigų pranešimus, iš kurių matyti, kad būtinais reikia kaip galima greičiau sustabdyti akcijas prieš generolą Plechavičių, respektiviai jo suorganizuotus dalinius žalingi padariniai. Todėl prašyčiau paskubintai atsiųsti Tamstos suredaguotą tokį laišką apskričių komendantams.

Šiandieną gaunu iš Tamstos per savo propa-

gandos įstaigą propagandinio turinio pagrindų, privedusių prie akcijos prieš generolą Plechavičių, respektiviai jo suorganizuotus specialius dalinius, metmenis. Šis lapelis nepasirašytas, jo gilmė gavėjams taip pat nežinoma. Pagal formą ir turinį nėra tai oficialus paaiškinimas, bet propagandinis lapelis. Jo panaudojimas nėra atmetinas ir gali būti (tinkamai panaudojus) naudingas, tačiau, kaip pagalbinė priemonė, ir laiško sąryšyje su mano prašomuoju Tamstos oficialiu paaiškinamuoju apskričių komendantams laišku, kuris kur kas svarbesnis ir reikšmingesnis negu ši lapelio medžiaga.

Tamstos taip pat prašydamas minimo rašto, norėčiau išsakmiai nurodyti, kad laikas spaudžia šį klausimą.

(Pasirašė) Dr. v. Renteln

Rygoje reziduojančio Aukštesniojo SS ir policijos vado pavaduotojas mobilizacijos nesėkmę, ypač mobilizacijos verbavimo nuvilkinimą, stumia Reicho generaliniam komisarui dr. von Renteln'ui, kad verbuojant Lietuvos jaunimą į dalinius, nebuvo panaudotas SS ir policijos siūlytosios propagandinis lapelis:

(THE NATIONAL ARCHIVES: 242 EAP 99/1174)

NUORAŠO NUORAŠAS

Priedas 1
Slaptai!

Telefonograma iš hssupf.⁵ Ryga Nr. 227, 12/6 1800

1. Generaliniam komisarui Kaune (pranešama papildomai)

2. Reicho komisarui Rygų kraštui

3. SS ir policijos vadui Lietuvoje

Mobilizacijos į aviacijos karinius batalionus visiškai nepavykus dėl už tat atsakingai pasipriešinusių lietuvių sluoksnių nepritrimo, prisieina ją vykdyti nauju pagrindu. Kad bet kuriomis aplinkybėmis pasiektume geidaujamų padarinių, pasirodo, reikia tatau iš anksto lietuvių tautai išaiškinti atitinkamu būdu propagandinėmis priemonėmis ir ją tam paruošti.

Numatomos verbavimo priemonės Tamstai, Pone Generalini komisarui, žinomos. Jei jų dar nebuvo galima pradėti, tai dėl to, kad Tamsta, kaip man pranešė mano SS ir policijos vadas, uždraudė platinti lapelį, kurio projektas buvo pasiūlytas. Bet dabar, kai Reichsführeris SS patvirtino lapelio, taip pat ir apskričių komendantams bei apskričių policijos vadams numatyto rašto tekstus ir pripažįsta svarbą nedelsiant pradėti verbavimą, norėčiau ma-

nyti, kad ir Tamsta, Pone Generalini komisare, nebeturė abejonių.

Todėl įsakysiu numatomą verbavimą leisti jau artimiausiu metu.

Pavestas pasirašė Krüger
SS gruppenführeris ir Waffen-SS generolas
leitenantas

Reicho generalinis komisaras Lietuvai dr. von Renteln praneša į Rygą Aukštesniajam SS ir policijos vadui, kad, gavęs jo sutikimą prašytam paaiškinamajam raštui apskričių komendantams, pilnai pradeda mobilizacijos verbavimą:

(The National Archives: 242 EAP 99/1174)

Nuorašo nuorašas

Priedas 2
Spaltai!

13 d. birželio 113 d. birželio 1944 m.

Telefonograma nuo Generalinio komisaro Kaune Aukštesniajam SS ir policijos vadui, Ryga

Mano būtinai reikalaujamos verbavimo priemonės mobilizacijai nauju pagrindu pradėti negalėjo būti panaudotos, nes policijos akcija prieš Plechavičių nebuvo paaiškinta SS ir policijos vado raštu apskričių komendantams. Mano SS ir policijos vadas, kurį aš to prašiau tuoj po akcijos ir vėliau man pranešė, kad negavęs Tamstos sutikimo. Todėl aš keletą kartų (paskutinį kartą — vakar) pabrėžtinai prašiau Reicho komisarą akstinti Aukštesnįjį SS ir policijos vadą leisti (pritarti) raštu apskričių komendantams, kad galėtų prasidėti verbavimas. Sutikau ir sutinku verbavimui panaudoti mano SS ir policijos vado pasiūlytąjį lapelį. Iš jo galima tikėtis propagandinių padarinių, kai yra paaiškinamasis laiškas apskričių komendantams, kuriam šios dienos telefonograma yra atėjęs Tamstos sutikimas ir tarnauja, kaip formalus tautos apšvietos pagrindas. Remiantis Tamstos sutikimu, mobilizacijos verbavimas pilnai pradedamas.

(Pasirašė) Dr. v. Renteln
Generalinis komisaras Lietuvai

Reicho generalinis komisaras Lietuvai dr. von Renteln rašo Aukštesniajam SS ir policijos vadui Rytų kraštui ir šiaurinei Rusijai Jaeckeln'ui, atmeta jo pavaduotojo Krüger'io padarytą mobilizacijos verbavimo nuvilkinimo priekaištą ir grąžina jį pačiam aukštesniajam SS ir policijos vadui, kuris dešimtį dienų nedavęs sutikimo paaiškinamajam raštui apskričių komendantams:

(The National Archives: 242 EAP 99/1174)

Nuorašas

Kaunas, 17 d. birželio 1944 m.

Generalinis komisaras Lietuvai

Slaptai!

Aukštesniajam SS ir policijos vadui Rytų kraštui ir šiaurinei Rusijai SS Obergruppenführeriui Jaeckeln,

Ryga

Mielas Partietis Jaeckeln!

Iš Tamstos pavaduotojo SS gruppenführerio Krüger'io 12 d. birželio 1944 m. apturėjau telefonogramą (žiūr. priedą 1) į kurią atsakiau 13 d. birželio 1944 m. telefonograma (žiūr. priedą 2). Kadangi iš vienos pusės Tamstos pavaduotojo telefonogramoje reiškiamą nuomonę, jog aš nuvilkinęs mobilizacijos propagandos priemones, ir iš antros pusės aš labai vertinu, kad mano intensyvios ir energingos pastangos— visomis jėgomis remti ir pagreitinti Reicho SS Führerio ir pagaliau paties Führerio geidaujamą ir Tamstos pravestą mobilizaciją Lietuvoje — nebūtų iškreiptos, klaidingai atvaizduojant padėtį, norėčiau, dar kartą atgaminamas aplinkybes, ištaisyti nuomonę, kuri prasiikiša Tamstos pavaduotojo telefonogramoje:

Mano pavestas, generalinis spaudos referentas partietis Meyer'is jau 16 d. gegužės 1944 m. žodžiu prašė SS ir policijos vadą Lietuvai duoti jo pasirinktos formos paaiškinimą apie priežastis, vertusias įsimaityti į Plechavičiaus dalinius, nes man rūpėjo paskubinti mobilizacijos pravedimas. Buvo sutartas toks SS ir policijos vado apskričių komendantams raštas, kurį turėjau išsiuntinėti lietuvių savivaldos įstaigoms.

Kadangi aš iš vokiečių įstaigų ir iš lietuvių sluoksnių nuolat girdžiu vieningą nuomonę, kad toks paaiškinimas būtų nepaprastai reikalingas, jei norima išvengti ateisimos mobilizacijos nepasisekimo, tai pakartotinai tu pat paprašiau SS ir policijos vadų Lietuvai SS brigadeführerį⁶ Hinzė ir jam 25 d. gegužės 1944 m. parašiau čia pridedamus laiškus (žiūr. priedus 3 ir 4). Aplamai tariant, man buvo pranešama, kad krašte dėl akcijos prieš Plechavičių kilę sąmyšis ir susijaudinimas, kurie žymiai prisidėjo prie gyventojų priešiško nusistatymo mobilizacijos atžvilgiu, turėtų būti sutvarkyti mūsų naudai ir normalizuoti oficialiu paaiškinimu, kad propagandos priemonės būtų pasekmingos. SS brigadeführeris Hinzė prižadėjo man tokį raštą. 1944 m. gegužės 31 dieną SS brigadeführeris perdavė man ne prižadėtąjį raštą (maždaug) apskričių komendantams, bet panašaus turinio (propagandinės išvaizdos) lapelį, ne oficialaus charakterio, nepasirašytą. Kadangi toksai lapelis visiškai nesusilauktų geidžiamų padarinių ir savo išvaizda patarnautų žinomo polinkio lietuviuose gandams prieš mus arba ga-

lėtų būti aiškinamas, kaip nežinomos kilmės provokacija, tai laikiau reikalinga, kad man pažadėti SS ir policijos vado raštai apskričių komendantams būtų išsiųsti. Priešingai, niekada nelaikiau panauodojimo kad ir tinkamos propagandinės formos lapelio oficialiu pagrindu. Tą pranešiau brigadeführeriui Hinzėi ir jį vėl prašiau paaiškinamojo rašto apskričių komendantams. Tą jo pasirašytą raštą gavau 1944 m. birželio 2 d. priešpiet. Po to griebiausi visų verbavimo priemonių. Tačiau tą pačią dieną popiet paskambino man partietis Hinzė ir prašė nenaudoti šio jo rašto, nes Aukštesnysis SS ir policijos vadas Rygoje uždraudęs jo išsiuntimą. Tuo būdu buvo sustabdyta jo išsiuntimas ir verbavimo priemonės. Po to prašiau partietį Hinzė kiekvienu atveju galimai greičiau gauti jo raštui apskričių komendantams Aukštesniojo SS ir policijos vado pritarimą, nes, mano nuomone, vien tik lapelio išleidimas (be oficialaus paaiškinimo) neskatintų Reichsführerio SS geidaujamos mobilizacijos pasisekimo, bet neabejotinai jam kenktų. Kadangi numačiau išvažiuoti į Berlyną, kur rytojaus dieną turėjau pasimatymą su Reicho ministriu Rosenbergu, tuojau po šio pasikalbėjimo paskambinau savo nebuvimo meto pavaduotojui Nabersberg'ui, pagrindinio skyriaus vedėjui, painformavau jį apie padėtį, pavedžiau jam tuojau pilnai pradėti verbavimo priemones, kai tik bus atėjęs Aukštesniojo SS ir policijos vado Rygoje sutikimas, be to, dar įgaliojau jį spręsti mano vardu visus kitus galimus iškilti klausimus, nes man rūpėjo, kad mano nebuvimas jokia būdu neužvilkinėtų mobilizacijos. Dabar mano nebuvimo metu pavaduotojas iš savo pusės bandė gauti Aukštesniojo SS ir policijos vado Rygoje sutikimą, keletą kartų skambindamas Pono Reicho komisaro Rytų kraštui įstaigai, ir taip pat vėl prašė SS ir policijos vadą Lietuvai, kad klausimas būtų išspręstas. Tik 1944 m. birželio 12 d. atėjo Tamstos nebuvimo meto pavaduotojo telefonograma su sutikimu. Iš jos patyriau kad jis gavo Reichsführerio SS įgaliojimą duoti sutikimą, liečiantį raštą apskričių komendantams.

Kai jis savo telefonogramoje rašo "Jei to (mobilizacijos verbavimo) dar nebuvo galima pradėti, tai dėl to, kad (kai) Tamsta (Generalinis komisaras), kaip man praneša mano SS ir policijos vadas uždraudei platinti lapelius, kurių projektas buvo pasiūlytas, tatau turiu aš griežtai paneigti. Po to, ką Tamstai išdėsčiau, (numanu), kad verbavimo priemonių nebuvo galima pradėti dėl to, kad Aukštesnysis SS ir policijos vadas Rygoje uždraudė išsiųsti SS ir policijos vado raštą apskričių komendantams, pasirašytą jau 1944 m. birže-

lio 2 d. ir prašomasis sutikimas buvo duotas tik dešimčia dienų vėliau, 1944 m. birželio 12 d. Šiuos tvirtinimus aš vertinu, nes aš, kaip ir Tamsta, Partietai Jaeckeln, žinai, aš visada viską, ką tik galėjau, padariau ir darau Reichsführerio geidaujamai mobilizacijai Lietuvoje skatinti ir pagreitinti.

Heil Hitler!

Tamstos
(parašas) Dr. V. Renteln.

Reicho komisaras Rytų kraštui Heinrich Lohse, užstodamas dr. A. von Renteln'ą, rašo Aukštesniajam SS ir policijos vadui Jackel'niui ir apgailėtauja, kad šis griežėsis prieš generolą Plechavičių ir jo dalinius su politine vadovybe iš anksto nesuderintų "priemonių", kurios, be mobilizacijos pailnavos, privedusios ir prie nepaprasto žemės ūkio gamybos sumažėjimo:

(The National Archives: 242 EAP 99/1174)

Nuorašas

30 d. birželio 1944 m.

I Politik — 373/44 g—

Slaptai!

Rytų Krašto Aukštesniajam SS ir policijos vadui Jaeckeln, Ryga

Siunčiu Tamstai Generalinio komisaro Kaune dr. v. Renteln 1944 m. birželio 17 d. raštą, kuriame jis išaiškina, kad iš jo pusės nuo pradžios ir ypatingai po generolo Plechavičiaus suareštavimo viskas yra padaryta mobilizacijai Lietuvoje skatinti. Klaidingas ten nuomones, įsibrovusias į 12.6. telefonogramą Nr. 227 Generaliniam komisarui Kaune, ištaisiau savo 16.6 raštu I Pol. 373/44 g hu 9m.

Šia proga pabrėžiu, kad visos mobilizacijos Lietuvoje priemonės yra nepaprastos politinės reikšmės ir todėl turiu pasilaikyti sau kiekvieną politinį sprendimą. Todėl turiu nepaprastai apgailėstauti, kad į priemones prieš generolą Plechavičių ir jo dalinius Tamstos buvo žiūrima tik iš policinio saugumo taško ir Tamsta neradai reikalo iš anksto mano sprendimu pasinaudoti. Tatai buvo dar labiau reikalinga, kai Tamsta, kaip mano pavaldus Aukštesnysis SS ir policijos vadas, turi policinę pareigybę vykdyti visada pagal mano nurodymus, kadangi aš vienas apimu šitokių priemonių politinius ir ūkinius padarinius ir esu už juos atsakingas. Todėl dar griežčiau turiu atmesti kiekvieną bandymą, siekiantį kaltę dėl kliūčių, kurios dabar, suprantama, tolimesniame mobilizacijos vykdyme paaiškėja sustiprėjusios, pagrįsti kokia Generalinio komisaro Kaune nesėkme. Šios padidėjusios kliūtys pareina nuo Tamstos pravesių priemonių nesude-

30.Juni

Abstrakt

I Politik - 373/44 g -

CFHFIM

An dem

Höherem SS- und Polizeiführer für das Ostland
SS-Obergruppenführer J a e c k e l n

H. L. O.

In der Anlage überreichte ich Ihnen ein Schreiben des General-Kommissars in Kamen, Dr. v. Renteln, vom 17. Juni 1944, in dem er darlegt, dass seinerseits von Anfang an und auch besonders nach der Verhaftung des Generals Plechavitsch alles getan worden ist, um die Mobilisation in Litauen zu fördern. Die irrtillichen dortigen Auffassungen in Fernschreiben vom 12.6. Nr. 227 an dem Generalkommissar in Kamen habe ich bereits mit meinem Schreiben I Pol. 373/44 g Hu/9a. vom 16.6. richtig gestellt.

Ich betone bei dieser Gelegenheit, dass alle Massnahmen in der Mobilisationsfrage in Litauen von einer überwiegenden politischen Bedeutung sind, und ich mir daher jede grundsätzliche Entscheidung vorbehalten muss. Ich habe es daher ausserordentlich bedauern müssen, dass die Massnahmen gegen General Plechavitsch und seine Verbände von Ihnen nur unter dem Gesichtspunkt der politischen Sicherung gesehen wurden, und Sie deswegen verschärften, vorher meine Entscheidung herbeizuführen. Mir war umso notwendiger gewesen, als Sie als mir unterstellteter Höherer SS- und Polizeiführer die politische Richtung stets auch andere Weisungen wehrnehmen haben, da ich allein die politischen und wirtschaftlichen Auswirkungen derartiger Massnahmen übersehen kann und für sie verantwortlich bin. Umso entschlossener muss ich mich daher gegen jeden Versuch wehren, die Schuld für die Schwierigkeiten, die nunmehr verständlicherweise in der weiteren Durchführung der Mobilisation vertritt auftreten, mit irgend einem Vorwurf des Generalkommissars in Kamen zu begründen. Meine erstellten Massnahmen behalte uneingeschränkt auf dem von Ihnen erhaltenen Abklärung mit der politischen Führung des Ostlandes.

- 2 -

nehmen. Inzwischen hat sich weiter gezeigt, dass diese Massnahmen auch zu einem ausserordentlichen Rückgang in der landwirtschaftlichen Erzeugung geführt haben.

Ich weise bei dieser Gelegenheit schliesslich darauf hin, dass auf meinen Erläss vom 25.5.1944 mir bis heute kein Bericht oder Zwischenbericht über das Untersuchungsergebnis gegen General Plechavitsch und seinen Stab zugegangen ist. In Schreiben Ihres Vertreters vom 2.6.1944 wurde darauf hingewiesen, dass die erforderlichen Unterlagen zum Teil erst "in den nächsten Tagen" hier eintrüfen. Ich bitte, mir nunmehr den angeforderten Bericht zu erstatten, auf den ich mit Rücksicht auf die ausserordentlichen politischen Bedeutung des ganzen Vorgangs besonderer Wert legen muss. Sollte General Plechavitsch sich an dem gegen ihn erhobenen Verurteilen schriftlich oder zu Protokoll geäussert haben, so bitte ich, mir auch diese Äusserungen mitzuteilen zu machen.

gen. Lohse

Beglaubigt:

[Signature]
Beauftragte

rintų su politine vadovybe. Tuo tarpu toliau pasirodė, kad šios priemonės taip pat privedė prie nepaprasto žemės ūkio gamybos sumažėjimo.

Pagaliau šia proga nurodau, kad į mano 25.5. 1944 įsakymą ligi šios dienos nėra gauta pranešimo ar žinios apie generolo Plechavičiaus ir jo štabo tyrinėjimo duomenis. Tamstos pavaduotojo 1944.6.2 d. rašte buvo nurodyta, kad reikalaujamieji dokumentai (iš dalies) bus atsiųsti "artimiausiomis dienomis". Dabar prašau atsiųsti reikalaujamą pranešimą, kurį, atsižvelgdamas į viso įvykio

politinę reikšmę, nepaprastai vertinū. Jei generolas Plechavičius dėl jam padarytų užmetimų raštu ar žodžiu būtų ką pareiškęs, prašau man atsiųsti ir tuos pareiškimus.

(Pasirašė) Lohse
Patvirtinta: (parašas
Reicho tarnautojas.

PAAIŠKINIMAI:

1. Pagal šią nuorodą dokumento originalas ar autentiškas nuorašas randamas National Archives (Washington, D.C.) dokumentų sandėlyje.

2. Rezidavo Rygoje.

3. Ne visi tik akronimais nurodytieji pavadinimai verčiami į lietuvių kalbą.

4. Sturmführer — SS žemesnio karininko laipsnis.

5. Aukštesniojo SS ir policijos vado vokiškasis akronimas.

6. Brigadeführer — SS gana aukštas SS pareigūno laipsnis (maždaug tarp pulkininko ir žemesniojo generolo).

Autoriaus pastaba:

PLB visuomeninės komisijos pirmininko Algimanto Gečio akstinamas ir Bendruomenės išdo paremtas, National Archives dokumentų sandėlyje užtikau šiuos dokumentus ir daugiau vokiečių okupuotą Lietuvą liečiančios vertingos istorinės medžiagos.

Lenko W. Kossak piešinys — Žalgirio mūšio fragmentas. "Lietuviai, grįžę iš pasitraukimo, puola kryžėžius". Gilumoje matyti vėliava su vyčiu.

575 METŲ SUKAKTIS NUO ŽALGIRO MŪŠIO

B. B.

1985 m. liepos mėn. 15 d. suėjo 575 metai nuo 1410 metų liepos mėn. 15 d. mūšio prie Žalgirio (Gruenwald, Gruenfelde) Prūsijoje, kuriame susidūrė romantiški vakarai su slaviškais rytais ir lietuviais. Sustingę tradicinės linijinės kautynių formos atsidūrė prieš lankstų manevrą, kuriam galėjo turėti įtakos XIII a. iš Azijos į Europą atėjusi mongolų tradicija.¹ Nesileidžiant į aplinkybes ir priežastis 1410 m. Žalgirio mūšiui (jos daugelio autorių įvairiose kalbose yra aprašyta², sukaktinių metų proga trumpai pažvelkim į tuometinį karą tikslu išryškinti jame lietuvių karių vaidmenį ir D.L.K. Vytauto įtaką, nes daugelio autorių (ypatingai lenkų) tais klausimais yra skirtingų, daugumoje tendencingų pasisakymų³

1410 m. karo pradžią pagreitino 1409 m. rugpjūčio mėn. 6 d. kryžiuočių įsiveržimas į Lenkiją ir užėmimas Dobryno srities, kurią lenkai buvo sunkiai išsikovoję, Čekų ir Vengrijos karaliams tarpininkaujant, karo veiksmai buvo sustabdyti. Patys vieni būdami silpni atsispirti prieš kryžiuočius, lenkai nusprendė pasitelkti lietuvius, kuriems tuo metu Ordinas buvo taip pat didelė jėga, kad vieni galėtų su juo susidoroti. Tų pačių metų gruodžio mėn. Lietuvos Brastoje susitikę Vytautas ir Jogaila sutarė bendromis jėgomis sustabdyti kryžiuočių puldinėjimus. Tam tikslui sutelktomis jėgomis pulti ir užimti kryžiuočių centrą Marienburgą, šiaurėje paliekant priedangą Žemaitijoje ir pietuose — prieš Ordino sąjungininkę Vengriją. Sąjungininkų kariuo-

menėms susijungti 1410 m. birželio mėn. 29 d. — liepos 1 d. prie Červinsko.⁴ Prileidžiama, kad ten buvo aptarta savi ištekliai, reikalingas jėgų dydis ir priemonės atsižvelgiant į Ordino turimas jėgas, ginklavimą ir vietovę. Pažymėtina, kad buvo nuspręsta žygio kryptyje pasitaikusias priešo pilis, negaišinant laiko, aplenkti, nors ano meto papročiu siekiant sostinės, reikėjo pakelyje pasitaikančias pilis užimti.

Tuometinių ginkluotų jėgų pagrindą sudarė raitininkai — riteriai, sunkūs ir lengvi. Pėstinija turėjo pagelbinį vaidmenį (J. Matejko, Kossak, Batowski, Styka ir kt. ankstyvo laikotarpio dailininkai XV a. raiziniuose, kovose tarp riterių vaizduoja ir pėstininkus). Tradiciniai mažiausias kautynių vienetas buvo "jietis" — riteris su 2 - 5 palydovais (ginklanešiais). Kiekvienas riteris turėjo arkliu, ar arkliais traukiamą vežimą (keturiais ratais), žygyje pakrautą aprūpinimu sau ir palydovams bei arkliams; ten buvo vežami ir riterio šarvai (ištekliams pasibaigus, voros sustodavo iki pasipildymo). Dažniausiai žygyje vėliavą turėjo sekti ir jai priklausančios gurguolės (50 - 80 vežimų), nes postovio metu tuojau pat buvo reikalingas aprūpinimas (maistas, pašaras, vanduo, atliekami maži pataisymai); be to, vėliavomis suskirstytos voros, lankstesnis vadovavimas. Specialios paskirties gurguolės voroje sudarė atskirą grupę (kėlimosi per upes priemonės, artilerija ginkluoti pėstininkai ir kt.).

Kautynėms Ordino vėliavos rikiavosi į kelias ei-

Šitaip atrodė lenkų riteriai ir pėstininkai apie 1440. B. Gembarzewski pieš.

Šitaip atrodė lietuviai kariai apie 1440 m. B. Gembarzewski pieš.

les (viena už kitos), tarp riterių 5 žingsnių tarpais. Panašiai rikiavosi ir sąjungininkų kariuomenės tik be aprėžtų tarpų, daugiau suglaustomis eilėmis.

Ginklai — jietys, lankai, kalavijai durklai, kirviai ir kt. Šaunamų ginklų buvo tik artilerijos pabūklai, daugiausiai naudojami pilim griauti. Žalgirio kautynėse pabūklus panaudojo pradžioje Ordinas. Sąjungininkai tuo žygyje, bet Žalgirio kautynėse nenaudojo.⁵

Žalgirio kautynėse dalyvavusių jėgų dydžiai, įvairių autorių duodami, pasakiškai skirtingi, todėl reikėtų vadovautis daugumos autorių priimtais vienodais — žinomais skaičiais, būtent vėliavomis. Jei Ordino kariuomenę sudarė: magistro 17 vėliavų, Lichtensteino — 18, Valrodės — 17, viso būtų 52 vėliavos po 80 riterių kiekvienoje, tai būtų 4,000 su viršum riterių, po 5 palydovus kiekvienam, tas sudarytų 20,000 su viršum dalyvių kovos lauke. Sąjungininkų jėgas sudarė: — lietuvių 40 vėliavų (viena Kaributo vėliava buvo skirta Jogailos apsaugai) leiskim po 70 riterių vėliavoje (pagal Dlugošą lietuvių jėgos buvo mažesnės už lenkų), viso 2,800 riterių su palydovais galėjo sudaryti apie 15,000 dalyvių kovos lauke. Lenkų 51 vėliava (su Kaributo) po 80 riterių (prilygo Ordino organizacijai) viso būtų apie 4,000 riterių po 5 palydovus, viso kautynių lauke apie 20,000 dalyvių.⁶

Jėgų telkimą pridengdami, lenkų daliniai iš Polocko puldinėjo Ordino žemes ties Niešva ir Svieče, o lietuvių daliniai demonstravo ties Tilže ir Klaipėda.⁷ Jogailos jungtinė kariuomenė iš Pskovo ir Wolborz birželio mėn. 29 (1410 m.) atžygiavo prie Bzura ir Vislos santakų kairiųjų krantų ir sužinojus, kad Vytauto kariuomenė iš Vilniaus per Gardiną, Narevo aukštupį, šiaurine Bugo puse taip pat birželio mėn. 29 d. pasiekė Narevo intaką (Bugo dešiniame krante), tradėjo statyti pontoninį tiltą ir keltis į Vislos dešinį krantą (į vakarus nuo Červinsko).

Vytautas, gavęs žinią apie Jogailos atvykimą į susirinkimo vietą, persikėlęs per Narevo ir Wkra upes, liepos mėn. 2 d. prie Červinsko prisijungė prie Jogailos.⁸

Jogailos vadovybėje jungtinė kariuomenė liepos mėn. 3 d. iš Červinsko apylinkės, persitvarkiusi į vieną vorą, pajudėjo šiaurės kryptimi Ježevo link dešiniu Wkra upės krantu ir liepos mėn. 7 d. pasiekė Badyń, gi liepos mėn. 9 d. prie Lautenberg'o peržengė Ordino žemių sieną. Liepos mėn. 10 dieną sąjungininkų voros priekis į pietus nuo Kauernick'o pasiekė Darventės upės kairį krantą, kai kitoje upės pusėje jau stovėjo įsitvirtinę kryžiuočiai, kurie liepos 7 d. iš Kulmo srities telktinėmis jėgomis skubėjo pastoti sąjungininkams kelią link Marienburgo ir liepos 8 d. buvo ties Kaurnick'u⁹ Čia tenka stebėtis, kaip tokia masė sąjungininkų kariuomenės vienu keliu per 8 dienas nužygiavo apie 130 km. t.y. apie 17 km. per dieną. Jei vienam vežimui su arkliais žygyje skirti apie 6 metrus (arba daugiau, nes žygyje visuomet būna didesni tarpai ypatingai negrįstais duobėtais keliais), tai apie 7,000 riterių vežimų vienu keliu išsitęstų virš 40 km.; jei vienam raitam riteriui skirti apie 3 metrus, tai žygiuojant gretomis po du — 3,500 porų išsitęstų apie 10 km.; pridėjus papildomus vežimus ir patrankas, gal susidarytų dar apie 3 kilometrai, tokiu būdu voros ilgis žygyje vienu keliu išsitęstų apie 53 km (!). Jei dienos žygis buvo apie 17 km. tai skirtumas tarp voros priekio ir galo būtų 3 dienų žygio tarpas.¹⁰ Kokiu būdu žygis buvo atliktas, neteko literatūroje užtikti; reikia manyti, kad prie sėkmingumo prisidėjo Vytauto patyrimas ir sumanumas.

Su liepos mėn. 10 diena verta paminėti kai kurie pasikeitimai sąjungininkų vadovybėje. Po įtempto žygio nuo Červinsko iki Kauernick'o, kur sąjungininkai atsidūrė prieš Ordino kariuome-

nę, Jogaila, matydamas artėjant kautynes, nusprendė sudaryti karo tarybą, kurios priekyje paskyrė Vytautą vadovauti jungtinės kariuomenės veiksmams, sau pasilikdamas politinį vaidmenį. Tai padarė žinodamas, kad be patirties neįstengs vadovauti mūšiu. Be to, pats "... nepasižymėjo kariniais gabumais".¹¹ Pagal Długoszą (kuris Vytauto ir lietuvių nemėgo) "... Aleksandras Vytautas narsus ir sumanus vyras... iš anksto planavo kurioje vietoje rytojaus dieną turėjo būti įrengtos stovyklos, kuriuo keliu... turėjo judėti... kur galima rasti vandens".¹² Šapoka Lietuvos istorijoje (psl. 123) rašo — "... jis (Vytautas) turėjo 50 metų kautynių patyrimą. Nuo mažens su tėvu Kęstučiu dalyvavo kovose, vėliau karai rytinėse žemėse iki Juodųjų jūrų, skaudus patyrimas prie Vorkšlos išugdė vado savybes ir manevro sąvoką". Kuczynski's (Wielka Wojna pslp. 180) cituoja S. Zarabski Enaesz Sylviusza", kur "Sylvius widzi Witolda jako wodza Polakow, Litwinow i Tatarow" (Sylvius sako — Vytautas buvo vadu visos jungtinės kariuomenės). Toliau Kuczynski (pslp. 189), minėdamas lenko Matejki (Mateikos) paveikslo Žalgirio kautynių kritiko Szujski aprašymą, duoda sekančią ištrauką — "Glovnim materialney walki bohaterom jest Witold, o w wielki geniusz litewski". Dr. K. Jurgėla minėdamas liepos 10 d. įvykį rašo — "Prie Lidzbarko sukviesta karo taryba... vadovauti abiejoms sąjungininkų kariuomenėms. Jos pirmininku buvo pakviestas Vytautas. Aukščiausia vadovybė buvo pavesta... Jogailai... operacijų vadovybė... Vytautui." (1960 m. Karys Nr. 6, pslp. 179).

Šia proga ir apie Ordino didįjį magistrą Ulrich von Jungingen, kuris vadovavo sudėtinei Ordino kariuomenei. "... tose pareigose nesugebėjo savęs pateisinti. Jo gabumai baigėsi politinėje srityje... karinėje nesugebėjo laiku susivokti ir įvertinti aplinkybių. Jo padėjėjai Lichtensteinas (kovėsi prieš lenkus) ir F. von Valrode (- prieš lietuvius) buvo gabūs, karybą išmanantys vadai, tačiau von Jungingen varžė jų iniciatyvą." (plk. Urbonas pslp. 49, 50).

Sutikę Ordino jėgas ties Kauernick'u, sąjungininkai nutarė jas apeiti ir liepos mėn. 11 d. rytą pajudėjo link rytų. Atlikę apie 25 km. žygį, apsistojo nakvynei prie Lidzbark Welski.¹³

Ordinas, pastebėjęs sąjungininkų "pasitraukimą" į rytus, nusprendė po Loebau pastoti kelią į Marienburgą ties Tannenberg'u. Iš Loebau kryžiuočiai išžygiavo naktį liepos 14 į 15 d. ir liepos 15 d. rytą priekiniai daliniai jau buvo ties Ludwigsdorf.

Liepos mėn. 12 d. po 25 km. įtempto žygio sąjungininkai sustojo Dzialdowo ir liepos mėn. 13 d.

Vytautas Didysis

pagrindinė vora pasuko į šiaurę link Uzdowo ir vakare pasiekė Damerau ežerą prie Gilgenburg, pietinę dalį. Kita dalis voros, matomai, pagelbinę gurgulė su artilerija (?) išžygiavo link Nidzica ir pro Waplewo pasuko į vakarus link Lauben ežero.¹⁴

Liepos mėn. 14 d. rytą sąjungininkai paliko Damerau ežero aplinką, tačiau dėl smarkaus lietaus, prasiskleidę į tris voras, judėję apie 10 km., sustojo; vakarinė vora per Laszcz link Liudwigsdorf, vidurinė — prie Siekowo link Lauben ežero, vakarinės pusės ir rytinė — per Gordyny link Lauben ežero pietinės pusės.¹⁵ Čia būdami sąjungininkai sužinojo, kad Ordino kariuomenės dalis jau buvo Liudwigsdorfo — Tannenberg'o rajone, todėl praėjus lietuviams pailsėję, sąjungininkų voros liepos mėn. 15 d. dar prieš saulėtekį pajudėjo numatytą kryptimi ir saulei gerokai pakilus priekiniai sąjungininkų daliniai atsirado prieš Ordino kariuomenę Ludwigsdorf — Tannenberg slėnio rytiniame pakraštyje, kuris nusitęsė į rytus link Lauben ežero krūmais, miškeliais ir pelkėmis padengtu plotu,

Kryžiuočių riteriai žygyje

jame sąjungininkų kariuomenės skleidėsi kautynių formon, pridengtos nuo kryžiuočių akių.

Ordinas, žinodamas sąjungininkus artėjant Tannenbergo kryptimi ir tikėdamasis priversti juos stoti kautynėse, pasirinko sau tinkamą mūšio atvirą vietą į pietų rytus nuo Grunvaldo. Ten iš pat liepos 15 d. ryto ir pradėjo rikiuotis priekyje lengvoje apsaugoje išstatydami patrankas frontu į pietų rytus. Tuo pačiu frontu pirmoje linijoje rikiavosi 18 Lichtenšteino sunkių rigerių vėliavų, antroje, užpakalyje pirmos, (rytinėje aukštumos 731 pusėje) Valrodės 17 vėliavų linija ir aukštumos šiaurės vakarinėje pusėje, kiek atokiau, magistro von Jungingen 17 vėliavų linija. Prieš kryžiuočių apie kilometrą frontu nusitęsusias linijas, šiaurės rytinėje pusėje, buvo apie puskilometro pločio dauba, nusitęsusi šiaurės rytų kryptimi. Abiejose daubos pusėse buvo išsimėtę įvairiomis kryptimis aukštumėlis (čia kautynėse susidūrė kryžiuočių ir lietuvių jėgos). Ordino gurguolės buvo sustatytos šiaurės vakarinėje Gruenvaldo pusėje.¹⁶

Vytautas, būdamas jungtinių jėgų operaciniu vadu, prieš skleidžiant jėgas iš vorų į kautynių formą, turėjo išžvalgyt ir įvertinti vietovę bei priešo padėtį, nuspręsti kur ir kiek jėgų pastatyti prieš kryžiuočius, numatyti manevrą ir galimybes kautynių eigoje. Bendrą sprendimą Vytautas galėjo aptarti su Jogaila, kaip su vyriausiu sąjungininkų vadu. Reikėtų pastebėti, kad 90 vėliavų vargu ar galėjo iš žygio pereiti į kautynių formą atatinkam vieton, tam tikra tvarka "savaiame", be iš anksto planuoto įsakymo ir vadovavimo. Niekur neteko užtikti, kaip buvo organizuojamas žygis ir perėjimas į kautynių formas.

"Nors tą dieną kautynės nebuvo numatyta (VII.15) bet, kad kryžiuočiai jau buvo visai nebetoli, Vytautas pradėjo ruošti kariuomenę kovai, o Jogaila pradėjo melstis." (plk. Urbonas, "Žalgirio Mūšis" pslp. 64).

(Bus daugiau)

Mirus

gen. STASIUI RAŠTIKIUI,

buvusiam Lietuvos kariuomenės vadui, Krašto apsaugos ministeriui, savanoriui, didžiam lietuviui ir patriotui, Pietų Australijos Adelaidės skyrius pagarbiai liūdi ir giliai užjaučia jo žmoną **ELENĄ MARIJĄ RAŠTIKIENĘ.**

Ilsėkis Aukščiausiojo ramybėje!

Adelaidės L.K.B.S. RAMOVĖS skyrius

PRIEŠ 550 METŲ ĮVYKO PABAISKO MŪŠIS

ALGIRDAS BUDRECKIS

1435 m. rugsėjo 1 d. įvyko lemtingas mūšis tarp DLK Švitrigailos ir Žygimanto Kęstutaičio kariuomenių dabartinio Pabaisko miestelio apylinkėje, apie 10 km. į pietus nuo Ukmergės. Šis mūšis pakeitė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos valstybingumo kryptį.

I Kur įvyko pats mūšis?

Šis autorius pasirinko tradicinį kovavietės pavadinimą. Ogi istorinėje literatūroje yra keli kovos lauko pavadinimai.

Simas Sužiedėlis enciklopedinį straipsnį užvardino “Šventosios kautynės”.¹ Jis aiškino: Lietuvos metraščiuose jos (kautynės — A.B.) vadinamos dvejai: prie Šventosios upės (na rece Sviatoje) ir ties Ukmerge (na Vilkomiri). Bet mūšio lauke (lenkiškai pabowojisko) pastačius bažnyčią ir ėmus tą vietovę vadinti Pabaisku, į istoriografiją įėjo ir tas trečias vardas.” Adolfo Šapokos istoriniame vadove “Lietuvos istorija” laikomasi “Ukmergės mūšio” vardo.²

Istorikas Jonas Matusas savo habitaciniame “Švitrigailos”³ darbe užsimena, kad galėjo būti vartojamas ir Žirnųjų vardas, nes tas mūšis iš tikro įvyko prie Žirnijos upelio toje vietoje, kur jį perkerta Pabaisko-Gelvonių vieškelis.

Žirnijos upė (kairysis Šventosios intakas, 20,8 km. ilgio) savo vandenį semia iš Žirnųjų ežero, nusidriekusio palei vieškelį apie 3 km. Mūšis įvyko tarp to ežero šiaurinio smaigalio ir dabartinio Pabaisko. Pabaisko miestelis stovi dešiniajame Žirnijos upės krante, 3 km. į šiaurę nuo Žirnųjų ežero, 5 km. į pietryčius nuo Šventosios ir 9 km. į pietus nuo Ukmergės.⁴ Pabaisko kalvose ir Savidonių kaimo laukuose aptinkama dar netyrinėtų senų kapų. Nedidelis Vintaros upeliukas, įtekąs į Žirniją, yra vadinamas dar antriniu vardu — Viktorijos (Pergalės), o pastatytoji Pabaisko bažnyčia “Kovinė”.⁵

“Lietuvos metraščio” anotacijoje istorikas Rimantas Jاسas rašo: “Lietuvos metraščiuose Šventosios vardas nurodomas tik Bychovco kronikoje, Lietuvos metraščių trumpoje sąvado ir Lietuvos ir Žemaičių Didžiosios Kunigaikštytės kronikos nuorašuose upė be vardo. Tikroji mūšio vieta buvo prie Žirnijos upelio, tarp Žirnųjų ežero ir Pabaisko — 9 km. nuo Ukmergės, o nuo Šventosios apie 6 km.”⁶ Atsižvelgdamas į vietos gy-

ventųjų tradicijas, šis autorius pasirenka “Pabaisko” pavadinimą, kaip ir daro dabartiniai Lietuvos istorikai.⁷ Beje, čia nepridera naudoti terminą “kautynės” kadangi 1435 m. rugsėjo 1 d. susirėmimas savo mastu, poveikiu ir pasekmėmis užsiplėnė “mūšio” titulą.

II Švitrigaila ir jo kovos su Lenkija

1930 m. Vytautui mirus, Lietuvos bajorai ir didikai savo didžiuoju kungaiškščių paskelbė jauniausiąjį Jogailos brolių Švitrigailą Algirdaitį. Tuo metu būdamas Lietuvoje, Lenkijos karalius Jogaila noromis nenoromis turėjo sutikti su įvykusiu faktu. Kryžiuočių šaltiniai pastebi, kad Švitrigaila gavęs valdžią su Jogailos žinia ir pritarimu. Lenkų metraštininkas Jonas Dlugošas rašo, kad Jogaila pritaręs iš meilės ir broliško palankumo (ex charitate et affectione fraternum, bet Švitrigaila tai paneigia. Jogaila savo laiške magistrui Povilui Rusdorfui (1431 m. liepos 14 d.) pabrėžė, kad Švitrigaila savavališkai užgrobęs valdžią (violenter occupavit). 1431 m. vasario mėn. Lenkijos seimas Sandomire reikalavo, kad Švitrigaila prašytų Jogailos jam suteikti valdžią. Tuo lenkų ponai norėjo gelbėti Horodlės unijos nutarimus, atseit, Lietuvos valdovas nerenkamas be Lenkijos žinios. Matyt, kad Lenkijos ponai su kancleriu vyskupu Zbignievu Olesnickiu priešakyje įtaigojo karalių Jogailą atsiminti savo duotąjį žodį, kaip ir Vytauto vainikavimo metu. Lenkai vis dėlto buvo priversti Švitrigailą pripažinti DLK, bet tiktai kaip Jogailos vietininką.⁸

O Švitrigaila save laikė visiškai savarankišku Lietuvos valdovu ir Vytauto valstybės paveldėtoju.

Švitrigaila buvo vienas audringiausių Lietuvos valdovų, neišsenkamos jėgos ir veržlumo. Intensityviai ir neatlaidžiai siekė valdyti Lietuvą.⁹ Anot A. Šapokos, Švitrigaila nuo pat jaunystės buvo didelis nenuorama. “Vos tik Vytautas pradėjo valdyti Lietuvą, jis tuoj ėmė su juo kovoti, norėdamas paveržti iš jo Lietuvos sostą. Daug kartų buvo pakliuvęs į Vytauto rankas ir kalėjo. Tik paskutinius 10 metų prieš Vytauto mirtį Švitrigaila aprimo ir, Jogailos išlaikomas, gyveno Černigove.”¹⁰

Išrinktas didžiuoju kunigaikščiu, Švitrigaila tuojuo pasirodė esąs Vytauto įpėdinys, tad apie Lietuvos priklausomybę Lenkijai negalėjo būti nė

kalbos. Vos gavęs sostą, jis paprašė imperatoriaus atsiųsti jam Vytautui žadėtą vainiką. 1430 m. lapkričio 8 d. raštu imperatoriui Zigmantui siūlė sąjungą ir išreiškė norą gauti karaliaus karūną. Zigmantas rimtai tam pritarė, pavedęs kryžiuočių ordinui viską sutvarkyti.

Buvo aišku, kad Švitrigaila nesugyvens su Lenkija. Tuojau su lenkais kilo konfliktas dėl Podolės. Lenkai, kurie nuolat svajojo gauti sau visą Podolę ir kurie prie Vytauto visgi nedrįso kelti šito klausimo, jam mirus, tuojau klastingai suėmė Lietuvos vietininką Podolėje Daugirdą ir užėmė pilių. Švitrigaila reikalavo gražinti Podolę ir pastatė sargybą prie Vilniuje viešinio Jogailos. Jogaila nors ir įsakęs savo ponams gražinti Podolę, bet tie nepakluso.

Lenkams negražinant Podolės, Švitrigaila tuojau užmezgė ryšius su abiem Vokiečių ordino šakom (1431 m.) Skirsnemunėje buvo padaryta su ordinu sąjunga, kuri Kryžiuočių ordinui buvo patraukli, nes čia jam buvo galimybė reviduoti Melno taikos sąlygas. Šia sutartimi Švitrigaila sutiko atiduoti kryžiuočiams Palangą ir trejetą mylių pajūrio ruožo.

III Švitrigailos "tautiška politika"

Kaip pastebėjome, ligšiolei Švitrigaila Algirdaitis nepaisė jokių kliūčių ir priešų, stodamas net nelygion kovon ir niekada nelaikydamas savo reikalo visai prarasto.

Anot istoriko Sužiedėlio,¹² "pasiekti laimėjimų kovos lauke ir diplomatijoje jam stigo ne drąsos, judrumo ir ryžto, bet kantrybės ir apdairumo. Darė ūmius sprendimus, tuojau mesdamasis į kovą, bet ir greitai taikydamasis pralaimėjęs, neišnaudodamas ligi galo visų galimybių ir savo sąjungininkų talkos. Čia turėjo reikšmės ir tai, kad kovojo su giminėmis ir Lenkija. Kovodamas su unija, sukėlė didelį lenkų įtužimą ir perversmą dėl to, kad nebuvo linkęs laviruoti kaip darė Vytautas".

Nepasirašė po jokių unijos aktu ir kaip DLK nereiškę klusnumo Lenkijai. Užtat unijos gynėjas vyskupas Olesnickis visoje Europoje Švitrigailą apšaukė rusu ir schizmatiku. Švitrigaila susiartinio su imperatorium Zigmantu.

Prieš lenkus Švitrigaila kariavo labai nevykusiai: pradėjo kariauti vienas, nesuderindamas veiksmų su ordinu ir po pirmų žygių padarė 2 metų paliaubas. 1431 m. rugsėjo 1 d. Čartoriske Švitrigailos nelaukta su Jogaila sudarytos paliaubos turėjo apvilti ne tik Prūsijos kryžiuočius, bet ir Livonijos ordiną. Po šio nesėkmingo karo Prūsijos kryžiuočiai, išskyrus diplomatinės simpatijas ir pažadus, daugiau Švitrigailos nerėmė.

IV 1432 m. perversmas

Buvusiems Vytauto bendradarbiams labiausiai nepatiko tas, kad apie Švitrigailą susispietė daugybė naujų žmonių, su kuriais jis susiartinio dar gyvendamas rusų kraštuose. Kilo sąmokslas. Sąmokslininkams padėjo, o gal net paskatino sąmokslą suruošti Lenkija.

Švitrigailai įsėdus į Lietuvos sostą, Kęstutaičiai buvo nustumti į šalį. Baigdamas jau septyniadešimt metų, Žygimantas Kęstutaitis iš pradžių neparodė pastangų atsisėsti bent savo tėviškėje — Trakuose. Tačiau negalėjo būti ir visai abejingas, o ypač jo sūnus Mykolas, jau subrendęs karvedys. Mykolas Žygimantaitis augo ir mokėsi Lenkijoje. Dar mokėsi 1427 - 29 m. pas kryžiuočius Prūsuose.

Apie Žygimanto šeimą turėjo telktis ir tie Lietuvos didikai, kurie nebuvo patenkinti Švitrigaila. Vienu ar kitu būdu Žygimanto aplinkoje turėjo susidurti nepalankios Švitrigailai nuotaikos ir bręsti mintis jį nuo sosto nušalinti.

Dar esant Vytautui gyvam, Žygimanto šeimoje apsilankydavo Laurynas Zaremba, vėliau tapęs Sieradzės pilininku. Su juo Krokuvoje viename kambaryje buvo gyvenęs Mykolas Žygimantaitis, praleidęs Lenkijoje apie 5 metus. Zaremba buvo vyskupo Olesnickio bendradarbis ir nusistatęs prieš Lietuvos savarankiškumą.¹³ Anot istoriko J. Dluogošo, Laurynui Zarembai 1432 vasarą buvo pavesta atlikti Lietuvoje slaptą misiją. Jis turėjo pakurstyti Lietuvos didikus ir bajorus, o ypač Žygimantą, kad neleistų toliau valdyti Švitrigailai.¹⁴

Dar prieš Zarembos instrukciją lenkų ponų seimas Sieradzėje buvo svarstęs Švitrigailos pašalinimo mintį. Kurstomoji lenkų akcija buvo pridengeta taikos derybomis, kurias Lietuvoje su Švitrigaila vedė Kujavos vyskupas Jonas Szafrancas ir L. Zaremba. Dluogošas mini, kad karaliui Jogailai sąmokslas buvęs žinomas. Sąmokslan buvo palenkinti Žygimantas Kęstutaitis, Kopylio kng. Aleksandras Okelka, dvaro maršalka Jonas Goštautas, Naugarduko vietininkas Petras Mangirdaitis ir dar keletas Lietuvos didikų.

Darybose tarp lenkų ir Švitrigailos buvo sutarta pasitarimus pratęsti 1432 m. rudenį Lietuvos Brastoje, kur turėjęs atvykti ir Jogaila. Tokią sąlygą statė Švitrigaila, norėdamas su broliu kalbėtis betarpiškai. Bet tuo tarpu Zarembai dar esant Lietuvoje pasirengta perversmui.

Vykdamas į derybas, Švitrigaila su palyda apsisistojė nakvynei Ašmenos dvare. 1432 m. rugpjūčio 31 d. naktį iš Alšėnų sąmokslininkai užpuolė Ašmenos dvarą. Jie viską pagrobė: kanceliariją, regalijas. Paskutiniu momentu Jono Manvydo išpė-

tas Švitrigaila su Vilniaus vaivada Jurgiu Gedgaidu, Manvydu ir su 14 totorių sargų išbėgo ir nukako į Polocką.¹⁵ Užpuolikių rankose liko nėsčia Švitrigailos žmona Ona Tveriškė. Iš Žygimanto šalininkų, dalyvavusių tame užpuolime, buvo Alšėnų kunigaikštis Simanas (Sofijos Jogailienės dėdė), Kijevo kng. Aleksandras Olelka Vladimiraitis, rūmų maršalka Jonas Goštautas ir Naugarduko vietininkas Petras Mangirdas.¹⁶

DLK Švitrigaila pabėgo į Polocką ir į Smalenską.¹⁷ Buvo Polocke jau rugsėjo 3 d. Žygimantas su savo šalininkais užėmė Trakus ir Vilnių. Prasidėjo dviejų pusbrolių naminis karas, kuris buvo pragaištingas Lietuvos tautai ir valstybei.

V. DLK ŽYGMANTAS

Po pervermo Žygimanto greitai pakluso Trakai, Vilnius, Kaunas, Žemaičiai, Gardinas, Lietuvos Brasta ir Palenkė. Žodžiu, Tikrosios Lietuvos (*Lithuania Propria*) vaivadijos. Dauguma rusų ir lenkų istorikų teigia, kad tuo būdu įvyko Lietuvos valstybės skilimas į „rusiškąją“ ir „lietuviškąją“ orientaciją.

Tos nuomonės dalinai buvo ir lietuvis istorikas prof. Augustinas Voldemaras. Savo veikale „Tautinė kova Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštijoje XV ir XVI amžiuose“ Voldemaras dėsto:¹⁸

“Tautinė kova prieš rusus nebuvo intensyvi, ir tokia negalėjo būti dėl ilgos rusų įtakos į Lietuvos valstybės santvarką, o taip pat dalinai dėl įtakos į lietuvių tautos gyvenimo būdą. Tačiau galima gana aiškiai pastebėti jos buvimą nors ir silpną. Mes neliesime šios kovos XIV a. pabaigoje ir XV a. pradžioje, nes mums tektų peržiūrėti dažnai net periodinėje spaudoje keliamą klausimą, kuris su mokslu dažnai neturėjo nieko bendro, ar Vytauto politika buvo tautinė, bet šis klausimas dėl jo kompliduotumo priverstų mus nukrypti nuo užsibrėžtos temos.

Ši kova visai aiškiai matoma įvykiuose Vytautui mirus—Švitrigailos sukilimas ir Žygimanto laimėjimas. Amžininkai tai suprato kaip tautinę kovą. Lietuvos metraštis sako: “Lietuva pasodino didįjį kunigaikštį Žygimantą Kęstutaitį į Vilniaus ir Trakų kunigaikštijos sostą. Rugsėjo mėnesį į Polocką ir Smolenską atvyko Švitrigaila, kur rusų kunigaikščiai ir bajorai pasodino jį į Rusijos didžiosios kunigaikštijos sostą”. Taip pat ir vokiečiai suprato šiuos įvykius kaip “scissura, gentis in gentem surrectio”. Su tais liudijimais pilnai sutampa ir Dluogošo tvirtinimas, kad Švitrigaila, pabėgęs iš Ašmenos, nesiryžo niekur Lietuvoje sustoti, kadangi “Lithuanorum animos offensos haberet, Ruthenorum vero plurimum conciliatos et obstrictos”. Atrodo, kad istorikai neneigia 1432 m. rugsėjo 1 d. perversmo tautinio pobūdžio. Nuomonių skirtumas atsiranda tik dėl to, kokiam laipsnyje

jis buvo tautinis. M. Liubavskis mato jame “pareiškimą lietuvių tautiniai - politinės reakcijos prieš politinį Rusijos iškilimą.” B. Barvinskis, autorius plačios monografijos apie Žygimantą Kęstutaitį, seka Gruševskį ir jo nuomonę, perversmas nėra grynai tautinio lietuviško pobūdžio. Nėra abejonės, kad Švitrigailos nuvertime veikė įvairios priežastys ir vidinės ir išorės, taip pat kad tam tikra lietuvių visuomenės dalis palaikė Švitrigailą, ir atvirksčiai — rusų bajorų dalis palaikė Žygimantą, bet šios aplinkybės nė kiek nesumažina šio perversmo tautinio charakterio. Paskutinė aplinkybė, t.y., kai kurių Lietuvos bajorų ištikimybė Švitrigailai įrodo, kad lietuvių tautinė partija pradeda irti. Šis faktas yra paskutinis aktas lietuvių tautybės kovoje su rusais, kadangi tai kovai visai neliko pagrindo. Juk asimiliacijos pavojus rusų kultūrinės įtakos keliu dingio tuo momentu, kai amžina rytų ir vakarų kova dėl įtakos Lietuvoje nesugrįžtamai išsisprendė 1386 m. vakarų naudai, kuomet Lietuva priėmusi katalikybę ir dar, be to, turėjo sueiti į artimesnius ryšius su Lenkija. Gi tautinė kova religinėje dirvoje kalbamoje epochoje negalėjo išsivystyti, nes tam nebuvo nė vienos reikalingos sąlygos. Ji atsirado vėliau, kuomet Lietuva susijungė su Lenkija.”

Tą klausimą, tautinės kovos klausimą, specialiai tyręs H. Jablonovskis (1955) įrodo, kad tuo metu Lietuvos valstybėje nebuvo tautinio nei religinio lietuvių ir rusų antagonizmo, kuriuo būtų pusbroliai atsirėmę. Jie rėmėsi visa Lietuvos valstybe ir kovojo dėl jos sosto, turėdami savo pusėje ir lietuvių ir nelietuvių. Švitrigaila tik dėl to ilgiau atsilaikė rytiniuose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos pakraščiuose, kad jie buvo toliau nuo pagrindinių Lietuvos miestų, dėl kurių ėjo tarpusavio kova.

1432 m. rugsėjo 1 d. Žygimantas oficialiai priėmė didžiojo kunigaikščio titulą ir buvo vainikuotas Vilniaus katedroje. Motiejus Strijkovskis apie tai rašė:¹⁹

“Kai Žygimantas ir jo sūnus Mykolas Lietuvos ponams viską pasirašė ir antspaudais patvirtino, buvo suruoštas Šv. Stanislovo bažnyčioje valdovui majestotas, kuriuo Žygimantas įprastomis apeigomis pakeltas Lietuvos didžiojo kunigaikščio. Ten jam Krokuvos vyskupas Zbignievas Olesnickis padavė kardą karaliaus vardu, taip pat Lietuvos, Žemaičių ir rusų ponams įteikė popiežiaus laišką, arba bulę, kuria jie atleidžiami nuo priesaikos, duotos Švitrigailai, o po to jie vėl prisiekė Žygimantui.”

Žygimantas bandė patraukti savo pusėn abu ordinus bet tai jam nesisekė. Livonijos magistras į pasiūlymą sudaryti taiką visai neatsakė. Prūsijos magistras, prašomas talkon, teisinosi, esąs pririštas neramios padėties Lenkijos pasienyje. Vienintelė Žygimantui išeitis buvo remtis Lenkija. Žygimantui užėmus valdžią, karalius Jogaila išsiuntė į Gar-

diną 7 komisarus deryboms su nauju Lietuvos valdovu. Lenkai išskėlė 1401 m. Vilniaus-Radomo aktus, kurie buvo pagrindu Gardino deryboms 1432 m. spalio 6 - 15 d.d. Į šias derybas, kaip buvo žadėta ir laukta, Jogaila neatvyko. Lenkų ponų buvo prisiminta, kaip jis paskutinėmis Vytauto dienomis, būdamas Vilniuje ir Trakuose, išsiskyrė palankesne savo nuomone dėl Vytauto vainiko. Lenkų delegacijai vadovavo Krokuvos vyskupas Olesnickis. Jis buvo susirūpinęs, kad Lietuvos-Lenkijos unija nebūtų nutraukta. Lenkų delegacija turėjo įgaliojimus sutvarkyti tos "amžinos sąjungos-unijos" reikalus, įvesdinti Žygimantą į DLK pareigas ir išspręsti sienų klausimus.

Iš tų įgaliojimų, surašytų Liubline 1432 m. rugėjo 30 d., aišku, kad lenkai Žygimanto dar nelaikė teisėtu Lietuvos valdovu. Deryboms užsibaigus, simbolinę investitūrą Jogailos vardu atliko vyskupas Olesnickis, įteikdamas Žygimantui kardą. Vasalinis Žygimanto priklausomumas nuo Jogailos pabrėžtas ir pačiame Gardino sutarties tekste. Žygimantas pasižadėjo valdyti Lietuvą brolio Vytauto sąlygomis, t.y., laikyti Jogailą savo viešpačiu ir po savo mirties Lietuvos sostą palikti Jogailai arba jo sūnums. Išskirti buvo tik Trakai ir dar kaikurios žemės, kurios turėjo tekti Mykolui Žygimantaičiui. Tačiau ir Mykolas privalės paklusti Jogailai bei jo palikuonims. Užsiminta galimybė turėti Lietuvai atskirą valdovą ir po Žygimanto mirties, tačiau su Lenkijos karaliaus žinia. Dėl lenkų karinės pagalbos Žygimantas padarė lenkams teritorinių nuolaidų, atsižadėdamas Podolės ir kelių Valuinės pilių. Podolė turi priklausyti Lenkijai, taip pat Valuinės apskritys — Luckas, Oleskas, Vladimiras, Lopatinas, Horodle ir t.t. bus karaliaus turtu, bet pasiliks po Žygimanto valdžia iki gyvos galvos. Lietuviai gelbės lenkams prieš kryžiuočius. Taip pat Žygimantas pasižadėjo nesiekti Lietuvos vainiko. To paties buvo pareikalauta iš Mykolo, kuris po 3 dienų patvirtino tėvo duotus lenkams pažadus. Mykolas pareiškė, kad jis būsiąs patenkintas savo tėviške Trakais ir be karaliaus žinios nieko nesieksiąs.²⁰ Matyt, kad pas lenkus būta abejonių Žygimanto ir jo sūnaus Mykolo pažadų nuoširdumu. Jų žodžiu tęsėjimą liudijo Vilniaus ir Lucko vyskupai, keletas kunigaikščių ir keliolika bajorų.²¹ Jogaila ir jo taryba Krokuvoje patvirtino Gardino sutartį po dviejų su puse mėnesių (1433 m. sausio 3 d.). Ligi to laiko pagalbos iš lenkų nesulaukta.

Idant prie Žygimanto priviliojus taipgi rusus, spalio 16 d. Gardine buvo paskelbtas Jogailos raš-

tas, kuriuomi dovanojo rusų kunigaikščiams ir bajorams lenkiškus herbus ir privilegijas.²²

Žygimantas, norėdamas patraukti į savo pusę Lietuvos stačiatikius, davė jiems eilę privilegijų. 1432 m. jis praplėtė Vilniaus miestiečių savivaldę, suteikdamas Magdeburgo teisę ir stačiatikiams. 1434 m. davė bajorams stačiatikiams privilegiją, kuria sulyginu jų teises su bajorais katalikais (tik dar nesuteikė jiems teisės užimti aukštų urėdų Lietuvoje).²³ Žygimantas bajorijai davė ir naują privilegiją 1434 m., atseit, Lietuvoje buvo įvesta teisė, neleidžianti nė vieno bajoro suimti be teismo sprendimo (tai vadinamoji "neminem captivabimus nisi jure victum" privilegija).²⁴

VI. Švitrigailos rungtynės su Žygimantu

Švitrigaila prievartos nepripažino ir tebelaikė save teisėtu DLK iki pat Žygimanto mirties 1440 m. Pasak "Lietuvos metraščio" Švitrigaila "pabėgo į Smolenską, ir rusų kunigaikščiai bei bajorai išrinko kunigaikštį Švitrigailą didžiuoju rusų kunigaikščiu".²⁵ Istorikas Rimantas Jasas šį incidentą šiaip aiškina²⁶

"Švitrigailos "išrinkimas" "didžiuoju rusų kunigaikščiu", matyt, suprastinas sąlyginiai. Po perversmo jis ir toliau titulavosi visos Lietuvos valstybės didžiuoju kunigaikščiu. Kokia nors speciali Švitrigailos pakėlimo "Rusų" žemių (t.y. žemių, neįeinančių į Lietuvos (Vilniaus) kunigaikštystę siaurąja prasme) didžiuoju kunigaikščiu ceremonija kituose to meto šaltiniuose nepaliudyta."

Kaip gi bebūtų, už Švitrigailą stoji rusai. Švitrigaila savo rankose kiek ilgiau išlaikė Polocką, Vitebską, Smolenską, Sievero Naugardą, Černigovą, Kijevą ir Valuinę. Podolė buvo lenkų užimta. Kitaip sakant, jo įtakoje likusios žemės sudarė vadinamą "Lietuvos Rusiją".²⁷ Atbėgęs į Polocką, Švitrigaila maldavo Prūsų ir Livonijos pagalbos, bet ji nebuvo skubi. Jį dar palaikė Didysis Naugardas ir Pskovas.

Žygimantas, gavęs valdžią su lenkų pagalba, iš karto nerodo nuoširdumo lenkams, lygiagrečiai veda derybas su kryžiuočiais. Tuo tarpu nauja priklausomybė nuo lenkų įžeidė daugelio jo šalininkų jausmus ir sukėlė pagrįsto nerimo dėl Lietuvos ateities. Nemaža žymių žmonių persimeta pas Švitrigailą ir, kaip atrodo, galvas pametę, nežino kas reikia daryti. Vytauto maršalka Rumbaudas Valimuntaitis, pradžioje rėmęs Žygimantą, pereina pas Švitrigailą, taip pat ir Jurgis Butrimas, buvęs Žygimanto patarėjas. O vyskupas Motiejus Trakiškis palaikė Žygimantą.²⁸

(Bus daugiau)

MOBILIZACIJA IR ŽYGIS Į SOSTINĘ VILNIŲ

(Tąsa iš Kario 6 nr.)

JONAS ABRAITIS

1939 m. rugsėjo mėn. 17 d. Lietuvoje buvo paskelbta dalinė kariuomenės mobilizacija. Kariuomenė ir krašto žmonės — tauta — tokios mobilizacijos laukėme ne tada, kai raudonoji armija artėjo prie Lietuvos sostinės, o rugsėjo mėn. 1-ją savaitę. Visi tikėjome, kad laiku sumobilizuota ir pašauktaisiais sustiprinta kariuomenė bus panaudota karo žygiui atsiimti sostinę Vilnių. Kaip žinome, tai neįvyko. Neįvyko, kadangi v vyriausybė griežtai laikėsi paskelbto neutralumo ir kariuomenės žygiui įsakymo nedavė.

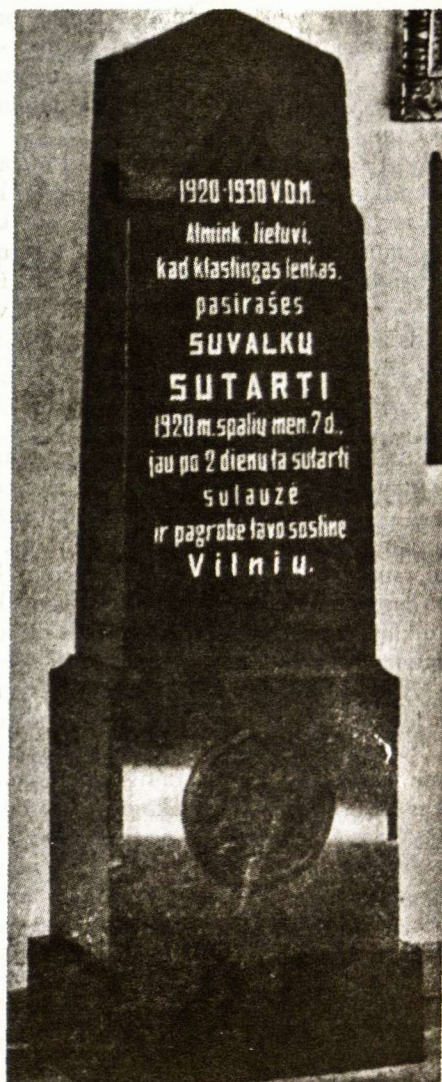
Dėl tokio vyriausybės pasyvumo ir nusistatymo Vilniaus atžvilgiu Lietuvoje buvo pasireiškę daug nepasitenkinimo. Tada Lietuvos visuomenė ir kariuomenė, nepateisindama vyriausybės sprendimų, šimtus kartų klausė “kodėl”? Kodėl laiku nebuvo įvykdytas mūsų kariuomenės karo žygis į sostinę Vilnių, kodėl rugsėjo mėn. 1 d. buvo paskelbtas neutralumo aktas, o kodėl jis negalėjo būti paskelbtas po įvykdyto žygio į Vilnių?

Tiesa, vyriausybė, nežinodama rugpjūčio 23 ir 28 dienomis didžiųjų kaimynų slaptų susitarimų turinio, buvo atsargi sprendimuose, nerizikavo įsivelti į ginkluotą konfliktą, jo vengė. O visuomenė? Visuomenė buvo taip pat teisi savo reikalavimuose. Juk laiku įvykdytas Vilniaus žygis negalėjo būti pavadintas Lenkijos užpuolimu, o tikrai Lenkijos klasta užgrobtos sostinės susigrąžinimo veiksmu.

Isidėmėtina: į Vilnių žygiuoti turėjome, bet laiku jo neįvykdėme, nes kariuomenė negavo įsakymo.

“Suprantama, visuose tuose kritiškuose ir Lietuvai tragiškuose momentuose galėjo būti padaryti ir kitoki Lietuvos vyriausybės sprendimai. Nuo jų vienokio ar kitokio pasirinkimo būtų kitokios ir pasekmės, bet kas žino, kurios būtų buvę geresnės Lietuvos likimui ir tautos fiziniam išlikimui...”, taip samprotauja mūsų garbingas kariuomenės veteranas gen. St. Raštikis.

Atrodo, kad į daugelį neaiškumų atsakytų, bet Vilniaus reikale kiekvienas pasilikime prie savosios nuomonės. Visa Lietuva mylėjo savo sostinę Vilnių. Po 20 Vilniaus vergijos metų mes, laisvos Lietuvos žmonės, visam pasauliui protestavome: “Ei, pasauli, mes be Vilniaus nenurimsim!”

Mūsų tautos šventovėje Vytauto Didžiojo Karo Muziejuje, Kaune, skaitėme: “Atmink, lietuvi, kad klastingas lenkas, pasirašęs Suvalkų sutartį 1920 m. spalio mėn. 7 d., jau po 2 dienų tą sutartį sulaužė ir pagrobė tavo sostinę Vilnių.”

Ir tik dėl šito tautai brangaus idealo darosi suprantami anų dienų Lietuvos kariuomenės ir

visuomenės nepasitenkinimai ir protestai vyriausybei dėl 1939 m. rugsėjo mėn. pirmomis dienomis ar savaitėmis nevykdyto karo žygio atsiimti savąją sostinę.

1 p. D.L.K. Gedimino pulkas perkeliamas į sostinę Vilnių

Daugelis iš mūsų jaunystėje noriai skaitėme pasakojimus apie mūsų garbingos tautos praeitį, buvusią didingą valstybę, apie jos vadus — kunigaikščius ir karalius, džiaugėmės mūsų protėvių legendariniais žygiais ir laimėjimais, liūdėjome dėl pralaimėjimų.

1918 - 1920 metais mūsų Tėvynė kėlėsi laisvam ir nepriklausomam gyvenimui. Naujieji krašto karžygiai išvyko kraštui laisvės ieškoti, savo krauju palaistyti mūsų žemę, kurioje laisvi gyvendami išaugtų naujieji krašto gynėjai Ažuolai ir Eglės. Visi mes mylėjome ir gerbėme savo didvyrius — žinomus ir nežinomus, linkėjome Tėvynei išlikti laisvai, vildamiesi gražia Lietuvos ateitimi. Visa tai patvirtinsiu bei paliudysiu prisiminęs vieną atsitikimą.

1931 metais Marijampolės Mokytojų seminarijos ekskursija nuvažiavome į Kauną. Pirmas sustojimas — Karo muziejus. Visus mus sužavėjo sodelis, jame esantys paminklai, statulos, karo pabūklai, surinkti nepriklausomybės kovų lauke. Ypatingą įspūdį padarė Nežinomo Kareivio kapas, — paminklas, kuris, mūsų vadovo tvirtinimu, buvo pastatytas iš akmenų, surinktų iš tų vietovių, kuriose vyko Lietuvos Nepriklausomybės mūšiai. Bet, kai įėjome į Karo muziejaus vidų, staiga pasijutome, tartum esame ne žemėje, o kažkur — kitokiame pasaulyje, kurio rimtis, mistiškumas ir savotiškas šventumas neapsakomai stipriai mus paveikė. O kai priartėję sustojome prie žūstančio mūšyje dėl krašto laisvės kario, vienoje rankoje laikančio šautuvą, kitoje granatą ir tariančio: "Aš mirštu, kad tu gyventum...", visi nejudėjome, tylėjome ir žodžio pratarti negalėjome.

Šis pirmasis įspūdis, tuomet patirtas ir giliai išgyventas, manyje neužmirštamai pasiliko visam gyvenimui; gal tik man vienam jis pilnai suprantamas. Bet ne vien man. Ir po mūsų tūkstančius kitų Karo muziejaus lankytojų didvyriai savo krauju surašytais testamentais įpareigojo, nurodydami, ką reikia daryti, kad Tėvynė būtų laisva.

Mūsų ekskursija Karo muziejuje keliavo toliau, ir sustojome prie Suvalkų Sutarties paminklo, kuriame iškalti žodžiai mumyse sukėlė liūdesį ir skausmą, o tuo pačiu atkaklų ryžtą ir įpareigojimą.

Taip, tuomet didžiavomės savo karžygiais,

Žuvusiųjų už Lietuvos laisvę ir Nežinomojo kareivio pagerbimo apeigos. Nuo aukuro kyla įžiebtos ugnies dūmai.

džiaugėmės turėdami laisvę, bet liūdėjome dėl neišlaisvinto ir okupanto vergijoje pasilikusio Vilniaus krašto su sostine Vilniumi. Nesuklysiu teigdamas, kad beveik visas anų dienų laisvos Lietuvos jaunimas savo svajonėse turėjo tikslą kada nors aplankyti, pamatyti, o, jei reikės, ir dalyvauti sostinės išlaisvinimo žygyje. Gerai prisimename, kad vėlesniais nepriklausomybės metais labai gausiam Lietuvos jaunimo kiekiui ši svajonė ir išsipildė.

Aplinkybės, nulėmusios pulko perkėlimą į sostinę Vilnių

Visų laukiamam ir išsvajotam 1939 metų žygiui į Vilnių Lietuvos kariuomenės vadovybė sudarė specialų junginį, pavadindama jį "Vilniaus rinktinė", kurioje 1 p. pulkas buvo pagrindinės žygio voros branduoliu. Ši pagrindinė Vilniaus žygio rinktinės vora buvo sustiprinta viena 1-mo artilerijos pulko grupe, viena tankų kuopa ir kt. pagalbinais daliniais.

1 p. D.L.K. Gedimino pulkas apleidžia Ukmergės miestą.

1939 m. spalio mėn. 16 d. 1 p. pulkas, vadovaujamas gen. št. plk. L. Gustaičio, atsiveikino su svetingąja Ukmerge ir pilnoje kautynių parengtyje pajudėjo žygiui į Vilnių. Žygio išvakarėse miesto vadovybė, visuomenės ir organizacijų atstovai puikiuose gimnazijos rūmuose suruošė pulkui iškilmingą atsiveikinimą ir puotą.

Spalio 16 d. rytą pulkas su priskirta artilerijos grupe ir tankų kuopa apleido miestą. Gatvės buvo perpildytos atsiveikiniančiais žmonėmis. Jaunimas, moksleivija su gėlėmis, ašaromis ir nuoširdžiais, paskatinančiais žvilgsniais išlydėjo išvykstančius pulko karius. Vakare žygio vora pasiekė Širvintų miestą ir jame bei jo apylinkėse sustojo postoviui — nakvynei. Kitą rytą žygį turėjome tęsti toliau, bet buvo pranešta nemaloni žinia: atsiradus nepalankioms aplinkybėms, žygis laikinai yra sustabdomas. Pulkas su priskirtais žygio vorai daliniais greit persitvarkė ir prisitaikė poligoninio gyvenimo sąlygoms: kariai buvo apgyvendinti klojimuose, daržinėse, mokyklose, malūne. Šis laukimo metas visiems kariams sugadino ūpą ir nuotaiką. Greitai sužinojome ir žygio sulaikymo priežastį. Vilniaus krašto lietuviai jautė pareigą mus painformuoti, kas darosi sostinėje ir kituose Lietuvai perleistuose miestuose. Per tą 11 dienų laukimo laiką iš Vilnijos krašto buvo išvežama viskas, kas turėjo bent kokią vertę — visi fabrikų ir dirbtuvių įrengimai, baldai ir kitokie namų reikmenys, iš krautuvių prekės, o iš sandėlių atsargos ir kitokios gėrybės. Vilnius buvo paliktas plikas, tuščias ir visapusiškai apleistas.

Spalio mėn. 27 d. visa Vilniaus žygio rinktinė gavo įsakymą žygį tęsti. Mūsų pulkas su priskirtais vorai daliniais vėl pajudėjo žygiui iš tų vietovių, kuriose 1919 m. lapkričio 19 - 21 dienomis Lietuvos kariuomenė, vykdydama Vilniaus išlaisvinimo operaciją, Širvintų-Giedraičių kautynėse sumušė lenkų kariuomenę. Vilnius tuomet nebuvo išvaduotas, nes Tautų Sąjungos Kontrolės Komisija šiuos Lietuvos kariuomenės sėkmingus karo veiksmus sustabdė, padarydama Lietuvai tragiškai nepalankų ir skaudų sprendimą.

Tos pačios dienos vakare pasiekėme Maišiagalos miestelį ir sustojome postoviui — nakvynei. Žygio voros apsaugos užtvartos apsisistojo kaimuose, o pagrindinės jėgos miestelyje.

Vilnių pasiekėme spalio mėn. 28 d. Priekiniai apsaugos daliniai ir pagrindinės voros jėgos į miestą įžygiavo per Žaliąjį Neries tiltą apie 15 - 16 val. Maždaug tuo pačiu metu, tik skirtingose vietose, į miestą įžygiavo ir kitos Vilniaus žygio rinktinės voros su kavalerijos, artilerijos, ir šarvuočių daliniais. Vaizdas buvo nuostabiai didingas! Nors ir buvo lietingas ir miglotas pavakarys, bet miesto gatvės buvo perpildytos. Tūkstančiai vilniečių mus sveikino kaip išvaduotojus. Dideli ir maži, jauni ir seni — visi visi reiškė Lietuvos kariuomenei pagarbą, sveikino, džiaugėsi mūsų sulaukę, nes žinojo, kad atžygiuodami atnešame duoną, tvarką ir ramybę. Vilnietės merginos gėlių puokštėmis papuošė žygiuojančius vyrus, o drąsėnės net išbučiavo. Visi vyrai — žygio dalyviai — jautė didelį pasitenkinimą tokiu puikiu ir iškilmingu sutikimu.

Gen. Raštikis tariasi su Rinktinės vadu gen. Vitkausku

Kariuomenės vadas gen. St. Raštikis žygyje į Vilnių (Nuotrauka iš 1939 metų KARIO)

Tą vakarą 1 p. pulkas ir kai kurie kiti Vilniaus žygio rinktinės daliniai pražygiavo pagrindine Vilniaus miesto gatve — Šv. Jurgio Prospektu (vėliau Gedimino gatvė), pagerbdami miestą ir laukiančius vilniečius, o tuo pačiu užbaigdami savąjį

žygį į sostinę Vilnių.

Priartėję prie Katedros aikštės, virš pagrindinio sutikimo vartų žygiuojantieji vyrai matė didžiulį plakatą su vilniečių žodžiais: “Sveikiname Lietuvos Kariuomenę!” (Bus daugiau)

P.L.P. Karo Mokyklos XVIII laidos

VACIUI SKINDERIUI

mirus, žmoną RITĄ, dukterį NIJOLĘ su šeima ir kitas gimines užjausdami kartu liūdi:

*Chicagoje ir apylinkėse gyvenę
XVIII laidą 5 baigusieji*

LIETUVOS LAIVYNAS IR JO LIKIMAS

R. VILKAS

Klaipėdos uosto valdybos laivai

Žemsemė SAMSONAS

Žemsemė su kaušais vardu "Samsonas" 518 BRT, pastatyta Vokietijoje 18. metais. Ilgis 40.40 m., plotis 7.70 m., gremzlė 2.70 m., Du garo katilai ir dvi mašinos — viena 240 AJ (arklio jėgų) plaukimui ir kita 130 AJ kasimui.

1890 - 91 m. žemsemė dirbo prie Karaliaučiaus kanalo kasimo.

1919 - 23 m. aliantų prancūzų žinioje Klaipėdoje.

1923.I.19 atiduota Klaipėdos uosto valdybai, žemsemė po Lietuvos vėliava. 1934 m. kovo 19 d. vardas pakeistas į SAMSONAS. Ji visą laiką dirbo prie uosto gilinimo darbų.

1939 m. kovo 23 d. vokiečiams užėmus Klaipėdą žemsemė perėmė "Wasserstraseen und Hafenam Memel" ir vardą pakeitė į anksčiau buvusį "Simson", ją išnuomavo firmai Henry Dehning, Kiel'yje ir ji ten dirbo karo laivyno reikalams.

1940 m. rugpjūčio 1 d. pabaigus darbą žemsemė reikėjo grąžinti į Klaipėdą, bet trūkstam vilkikų ji buvo grąžinta tik 1941 m. gegužės 26 d. dalinai išardyta. Tolimesnis likimas nežinomas.

Žemsemė KLAIPĖDA

Žemsemė su kaušais vardu "Memel" 282 BRT pastatyta 1876 m. laivų statykloje F. S. Schichau Nr. 85, Elbinge, Vokietijoje.

Ilgis 34.00 m., plotis 8.10 m., gremzlė 1.70 m.. Garo mašina plaukimui 60 AJ ir kasimui 140 AJ.

1919-23 m. aliantų prancūzų žinioje.

1923 m. sausio 19 d. atiduota Klaipėdos uosto valdybai. Visą laiką dirbo prie uosto ir Kuršių marių pagilinimo.

1934 m. kovo 19 d. vardas pakeistas į KLAIPĖDA.

1939 m. kovo 23 d. vokiečiams atėjus, grąžintas senas vardas "Memel" ir žemsemė pasilikta Klaipėdos uosto žinioje.

Tolimesnis likimas labai senos, virš 60 metų, susidėvėjusios žemsemės nežinomas.

Siurblys - žemsemė TAURAS

Garinis siurblys - žemsemė 280 BRT pastatyta 1916 m. Casar Wollheim dirbtuvėje, Breslau,

Vokietijoje Tilžės vandens kelių valdybai. Ilgis 33.40 m., plotis 7.50 m., gremzlė 1.30 m., garinė mašina 120 AJ plaukimui ir 350 AJ garinis siurblys.

1919 - 23 m. aliantų prancūzų žinioje Klaipėdos uoste vardu "Spuler II". 1923 m. sausio mėn. gale siurblių perėmė Klaipėdos uosto valdyba. 1934 m. kovo 19 d. vardas pakeistas į TAURAS.

Šis siurblys dirbo sekančiai: žemsemės su kaušais prikasto smėlio šalandą atitempdavo vilkikas prie šono (borto) ir pririšdavo. Nuleistas vamzdis siurbė kartu su vandeniu smėlį ir per kitą šoną vamzdžiu nuveddavo į norimą vietą krante ar kitaip numatytą vietą. 1939 m. kovo 23 d. vokiečiams užėmus Klaipėdą, siurblių perėmė Karaliaučiaus vandens kelių direkcija ir jis buvo pagrindinai išremontuotas.

1945 m. gegužės 9 d. siurblys atrastas Lubecke.

1945 m. spalio mėn. anglų 13 Regional J.W.T. Control Team E.R. atidavė siurblių Lubecko vandens kelių valdybai ir jis buvo paženklintas "B 24 — Spuler II". 1955 m. liepos mėn. siurblys vėl pagrindiniai išremontuotas už 35,000 DM ir 1961 m. buvo įkainotas 1,200,000 DM. 1962 m. sausio 22 d. nuvilktas iš Lubecko ir atiduotas Brunsbuttelkoogo vandens kelių valdybai uosto darbams. 1967 m. kovo mėn. Rendsburgo vandens kelių mašinų valdybos žinioje. 1969 m. rugsėjo 29 d. parduotas firmai Eckard & Co. G. m. b. H. Hamburge geležies laužui.

Žemsemė DANIJĄ

Maža medinė žemsemė vokiškai vardu "Dange" 108 BRT, kur ir kada statyta neišaiškinta. Ilgis 17.00 m., plotis 6.51 m., gremzlė 0.05 m., mašina 60 AJ. 1934 m. kovo 19 d. vardas pakeistas į DANIJĄ. Dirbo Dangės upėje, Kuršių marėse. Viliaus kanale ir kituose sekliuose vandenyse. 1940 m. grąžintas senas vardas "Dange". Likimas nežinomas. Kitų šaltinių žiniomis, kai 1939 m. kovo 23 d. vokiečiai okupavo Klaipėdą, maža žemsemė buvo Šventosios uoste. Per derybas dėl "laisvos zonos Klaipėdos uoste" vokiečiai pareikalavo žemsemę grąžinti, remiantis tuo, kad ji anksčiau pri-

klausė Klaipėdos uosto valdybai. Žemsemė gražinta.

1928 - 29 m. kapitonas L. Stulpinas buvo išnuomavęs žemsemę kasti gintarą prie Juodkrantės ("Gintaro" bendrovė). Vėliau jam mirus, šitie darbai buvo nutraukti. Žemsemė buvo varoma benzino motoru. Kituose sąrašuose pažymima, kad šita žemsemė iki 1928 metų priklausė Kauno vandens kelių rajonui. Kitur jos vardas minimas kaip "Minge". Taip pat kiti tvirtina, kad ji nekuomet nebuvo Šventosios uoste.

Žemsemė RUSNĖ

Kur ir kada statyta nežinoma. 192? m. priklausė Kauno vandens kelių valdybai? 1928 m. dirbo prie Klaipėdos uosto praplėtimo darbų ir 1929 m. ją perėmė Klaipėdos uosto valdyba savo žinion. 193? m. atiduota Rusnės vandens kelių valdybos tarnybon. 1939 m. kovo 23 d. rasta Nemuno deltoje ir vardu "Russ" palikta ten pat prie vandens kelių pagilinimo darbų. Likimas nežinomas.

Garlaivis - vilkikas BIRUTĖ

Pastatytas 1912 m. 1934 m. kovo 19 d. vardas pakeistas iš "Bleeck" į "Birutė". 1939 m. kovo 23 d. vėl gražintas senas vardas. Šis laivas buvo naudojamas darbininkų perkėlimui į darbovietes, pvz. į Nerijos kopas, stovinčias ant inkarų žemsemės ir smėlio šalandų vilkimui. Likimas nežinomas.

Vilkikas DELFINAS

Motorlaivis, ilgis 9.51 m., plotis 2.68 m., gremzlė 1.20 m, 12 AJ. Buvo naudojamas uosto susisiekimui. 1939.III.23 gražintas senas vardas "Delphin". Likimas nežinomas.

Vilkikas LOCAS

Naudojamas ločių perkėlimui į laivus ir nuo

laivų. Nuo 1939 m. perkeltas į Šventosios uostą. Likimas nežinomas.

Motorlaivis VĖJAS

Naudojamas vidaus susisiekimui. Likimas nežinomas.

Motorlaivis BANGA

Buvo naudojamas vidaus susisiekimui ir žemsemių aptarnavimui. Likimas nežinomas.

Motorlaivis PILOTAS

Vidaus susisiekimui ir ločių tarnybai. Likimas nežinomas.

Barkasas VILNIS

1935 m. perstatytas iš garinio į motorinį su 11.5 AJ motoru. Naudojo uosto laivų pririšėjai. Likimas nežinomas.

Kuteris JŪRATĖ

Buvo Šventosios uoste ir priklausė Finansų Ministerijai. Likimas nežinomas.

Vilkikas VĖTRA

Pastatytas 1912 m. Karaliaučiuje.. Vokiškas vardas 1911 - 34 "Zschintzsch" (vardas buvusio Klaipėdos uosto inspektorius). Buvo naudojamas Nemuno deltoje. Likimas nežinomas.

Garlaivis VADAS

1890 m. pastatytas F. Schichau laivų statykloje Elbinge vardu "H. Wiebe" karališkai vandens kelių inspekcijai Kaukėnuose - Kuckerneese prie Rusnės. 1919-23 m. aliantų-prancūzų žinioje. 1934.III.19 pavadintas VADU. 1940 m. atiduotas Tilžės vandens kelių v-bai. Seno garlaivio likimas nežinomas.

Karo laivas PREZIDENTAS SMETONA

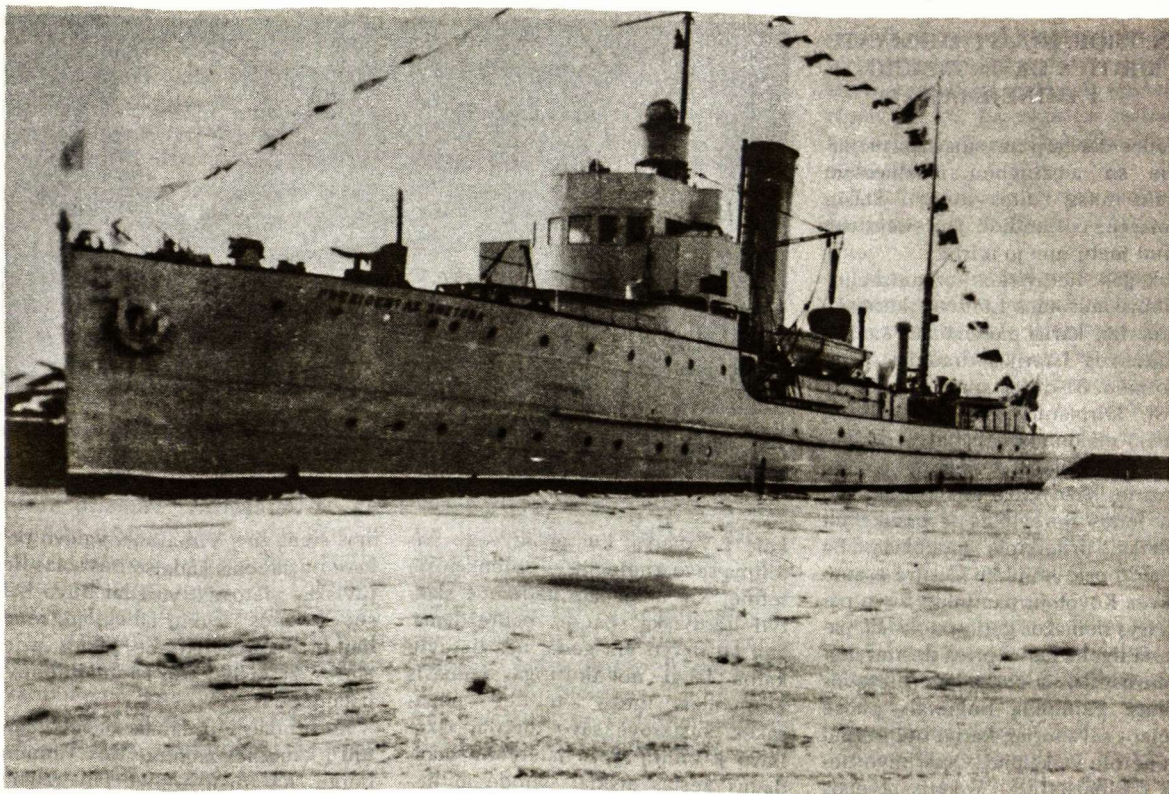
1917 m. pastatytas G. Seebeck laivų statykloje Gestemuende, Vokietijoje ir pažymėtas ženklų M-59, 525 tonų svorio. Ilgis 193 p., plotis 24 1/4 p., gremzlė 8 1/2 p., du garo katilai, dvi trijų cilindrių mašinos (Schulz) 1850 AJ, 160 tonų anglių, greitis 16 mazgų, radiusas 2000 jūrmylių plaukiant po 14 mazgų. Ginkluotas: 2 patrankos 75 m/m ir 4 kulkosvaidžiai.

1927 m. nupirkta Pasienio policijai Klaipėdoje kovai su kontrabandininkais, kurie po karo labai įžūlūs buvo Baltijos jūroje.

1932 m. nupirkus naujus mažesnius motorlai-

vius, buvo išimtas iš aktyvios tarnybos ir pastatytas tvirtovės griovyje su keletu įgulos narių laivo apsaugai ir priežiūrai. Jau 1934 m. buvo numatyta kurti savo karo laivyną, todėl rugpjūčio mėn. gale su 7 įgulos nariais laivas buvo nusiųstas į Liepojos karo uosto dokus pagrindiniam remontui. Grįžus Klaipėdon vietoje senų patrankų buvo apginkluotas dviem 20 m/m priešlektuvinėm patrankėlėm (šveicarų "Arlikon") ir 4-riais naujais skulkosvaidžiais.

1935 m. rugpjūčio 1 d. kariuomenės įsakymu (gen. S. Raštikis) įkurtas karo laivynas ir K.A.M-

Mokomasis karo laivas "Prezidentas Smetona"

ja perėmė laivą savo žinion, pavadinus "Mokomasis karo laivas prezidentas Smetona". Įgulą sudarė, įskaitant karininkus, puskarininkius ir jūreivius, 60 asmenų. Per trumpą laiką laivas suvaidino svarbų vaidmenį mūsų jūrininkystėje. Pašaukti karo tarnybon iš kaimų ir miestelių jaunuoliai buvo apmokyti praktiškų laivo darbų, nors ir per trumpus išplaukimus į jūrą supažindinti su gyvenimu ir darbu jūroje. Jaunuoliai, baigę gimnazijas ir atlikę karo tarnybą karo laive, buvo siunčiami į užsienio jūrų mokyklas, kaip jau pažengę pirmus žingsnius jūrininkystėje.

1939 m. kovo 22 d. prieš vokiečiams įžengiant į Klaipėdą, laivas išplaukė į jūrą, bet dėl didelės gremzlės negalėjo įplaukti į Šventają, todėl liko stovėti ant inkaro priešais uostą. Vėliau teko keletą kartų svečiuotis Liepojoje, kol buvo pagilinta vaga ir laivas galėjo įplaukti į uostą. 1940 m. birželio 23 d., vos bolševikams atsikrausčius į Lietuvą, vardas pakeičiamas į "Pirmūnas". Netrukus panaikinus Lietuvos kariuomenę, laivas buvo prijungtas prie "Baltijos raudonosios vėliavos karo laivyno" ir jam duotas vardas "Otlčnik". Perdavimo

aktą K.A.M-je Kaune pasirašė j. kpt. J. Tamošauskas, buvęs tuo metu "jūros apsaugos laivyno" vadas Šventosios uoste. Atvykęs iš Liepojos stiprus vilkikas nutraukė laivą nuo smėlio seklumos uoste ir nuvilko į Liepoją. Rusai laivą stipriai apginklavo, jis buvo prijungtas prie minų tralerių flotilijos ir paženklintas T-51.

1941 m. rugpjūčio mėn. iš 18 dienos į 19 d. naktį laivas stovėjo sargyboje ant inkaro Moonzunde (Surr Vain), tai yra prie pietinės įplaukos į sąsiaurį, Rygos ilankos šiaurėje. Čia jį paženklintą — T-51 PIRMŪNAS — paskandino vokiečių greitlaivis (MTB) S 58 kurio komendantas buvo jūrų vyr. ltn. Geiger.

Reikia pažymėti, kad tuo pačiu laiku rugpjūčio 19 d. vokiečiai pradėjo pulti Taliną. Ryga buvo užimta jau birželio gale. Rusai ilgai lankėsi Estijos salose, kur jų buvo įkurtos stiprios bazės. Hiiumaa-Dago saloje išsilaikė iki gruodžio mėnesio, o Suomijos bazėje Hango-Hanko net iki 1942 metų pavasario ir sugebėjo laivais ir lėktuvais nenutraukti tiekimą.

(Bus daugiau)

GEN. PROF. INŽ. ST. DIRMANTO MIRTIES DEŠIMTMEČIO PAMINĖJIMAS

Rodos dar taip neseniai atsiveikino su amžinybėn iškeliavusiu šviesiu mūsų tautos sūnumi Stasiu Dirmantu, o šiandien jau suėjo net dešimt metų nuo jo mirties.

Čikagos lietuviškos organizacijos ir Nepriklausomos Lietuvos kūrėjai - savanoriai, kariai ramovėnai, šauliai ir Lietuvos Istorijos draugija š. m. kovo mėn. 31 dieną surengė generolo St. Dirmanto paminėjimą, kurį pradėjo maldomis ir užbaigė paskaitomis, paryškinant jo asmenybę.

Jėzuitų bažnyčioje mišias atnašavo kun. Jonas Borevičius ir pasakė tai nuotaikai pritaikintą pamokslą. Po pamaldų prie Jaunimo Centre esamo Laisvės Kovotojų paminklo buvo padėta trys nemažos gėlių puokštės, paminėta ilgoka kalba prieš dešimt metų mirusysis, ir sugiedota Lietuvos himnas. Paminklą buketais puošė kūrėjai - savanoriai, kariai bei šauliai ir generolo vaikaičiai. Oras buvo tiesiog pasibaisėtinas. Tokiais atvejais ilgas kalbas sakyti prie paminklo nederėtų, nes ceremonijų dalyviai pradeda nerimauti, bijodami peršalti.

Antroji minėjimo dalis vyko Čikagos lietuvių Tautinių Namų patalpose. Čia prisirinko nemažas skaičius žmonių.

Oficialioji minėjimo dalis buvo pradėta kiek po 2-os val. po pietų. Pagrindinei kalbai pasakyt auditorijai buvo pristatytas generalinio štabo pulkininkas Karolis Dabulevičius.

Prelegentas generolo žemiškąjį gyvenimą suskirstė į tris periodus:

1. St. Dirmanto pirmieji žingsniai mokykloje, baigimas aukštųjų mokslų ir jo darbai caristinėje Rusijoje;

2. Jo gyvenimas nepriklausomoje Lietuvoje, ir

3. Tremties laikotarpis — Vokietijoje ir Amerikoje.

Pirmoje savo kalbos dalyje plk. K. Dabulevičius paminėjo St. Dirmanto gimimo 1887.XI.2 datą, gimtosios vietovės vardą — Skaudvilę ir kitas vietoves, kuriose jis mokėsi. Pulkininko židžiais tariant, Dirmantukas buvo labai veržlus ir mokslus. Vienoje kitoje rusų okupuotos Lietuvos mokykloje pasimokęs, persi-

Čikagoje prof. Dirmanto 85 m. amžiaus sukakties proga suruoštame pagarbime plk. Dabulevičius įteikė specialų žymenį.

kėlė į Varšuvą, kur apsigyveno pas tolimą savo giminaitę — sulenkėjusią tetulę. Kai anoji jam uždraudė skaityti lietuvišką spaudą, pabrėždama, kad tai daryti yra gėda, nes lietuvių kalba labai nekultūringa, jaunas Dirmantas, nieko “tetulei” nepasakęs, susikrovė savo turtą ir iškeleliavo į Vilnių Toks jaunuolio mandagus žestas aiškiai parodė jo lietuvišką tautinį susipratimą. Vilniuje įstojo į gimnaziją, kurią baigė 1908 metais. Pragyvenimą užsidirbdavo duodamas turtingesniems, bet negabiems mokiniams pamokas. Tais pačiais metais St. Dirmantas Vilniuje įstojo savanoriu į Rusijos kariuomenę, remdamasis tuo, kad vistiek reikės karišką prievolių atlikti, o į ją įsirašius savanoriu bus galima pasirinkti tokį dalinį, kuris esąs Lietuvoje. 1909 metais, jau turėdamas jaunesnio leitenanto laipsnį, įstojo į Maskvos Geodezijos Institutą, kurį baigė 1914 metais, įsigydamas geodezijos inžinieriaus laipsnį. Tais pačiais metais St. Dirmantas jau matomas Tomsko Technologiniame Institute, kaip geodezijos pamokų skaitytojas. Deja, jam ten neteko kiek ilgiau pabūti, nes Pirmajam Pasauliniam karui prasidėjus, jis buvo pašauktas atgal į aktyvią kariuomenę.

Paskaitininkas, norėdamas kiek gailint tiksliau pavaizduoti jau kaip kariškio Dirmanto pirmuosius caristinėje kariuomenėje žingsnius, taip apie jį išsireiškė:

“1914 m. rugp. 13 d. St. Dirmantas su savo daliniu peržengė Vokie-

tijos sieną ties Virbaliu. Žygiavo per karo nusiaubtas kadaise buvusias lietuviškas vietas. Vaizdai buvo baisūs: žmonės iš ūkių išbėgiojo, seneliai ir ligonys likę be jokios priežiūros, žuvusių karių lavonai nebuvo palaidoti...

Karininkas Dirmantas su savo daliniu į kautynes įsijungė ties Tannenbergu. Kai rusų armija, įsiveržusi į Rytprūsius, vokiečių generolo Hindenburgo buvo sutriuškinta, ji pradėjo trauktis atgal visai be jokios tvarkos. Tokia uniformuotų karių masė pavirto į plėšimų gaują, kuri viską plėšė, naikino ir degino...

Šiurpūs karo lauko vaizdai St. Dirmantą taip paveikė, kad jį pradėjo apimti net antimilitarinės nuotaikos...”.

Antroje savo paskaitos dalyje pulk. K. Dabulevičius išvardino gana daug St. Dirmanto darbo sričių beatsikuriančioje nepriklausomoje Lietuvoje, kuriose jis išryškėjo kaip talentingas tėvynės darbuotojas.

1918 m. St. Dirmantas Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų ministerijos įgaliotinis Ukmergės ir Vilniaus rajonams; tais pačiais metais Matininkų Kursų kūrėjas ir lektorius; irgi tais pačiais metais Dirmantas pašaukiamas į Lietuvos kariuomenę, suteikiant jam kapitono laipsnį ir paskiriant jį Karo Mokyklos lektoriumi; jau kaip nepriklausomos Lietuvos karininkas, 1920 m. jis vyksta į Sovietų Sąjungą derėtis dėl politinių kalinių pasikeitimo; dažnai lankosi užsienyje įvairiais valstybės reikalais; 1924 metais Hel-

sinkyje atstovauja Lietuvai Pabaltijo valstybių universitetų profesorių konferencijoje; tais pačiais metais Dirmantas pakeliamas į majoro laipsnį ir skiriamas Aukštųjų Karo Technikos Kursų viršininkų; 1926 m. jis jau Karo Mokslo valdybos viršininkas; nuo 1926 m. ligi 1933 m. Dirmantas kariuomenėje matomas įvairiose aukštesiose pareigose, kurias visada sąžiningai atlikdavo.

1933 m. St. Dirmantas, jau pilnas pulkininkas, pasitraukia į atsargą ir pasišvenčia Vytauto Didžiojo universiteto darbui. 1935 m. Dirmantas pašaukiamas atgal į kariuomenę ir skiriamas Krašto Apsaugos ministru. 1938 m. Lenkijos ultimatumą Lietuvai priėmus, Dirmantas iš ministerio pareigų pasitraukė. Tuometinė Lietuvos vyriausybė, įvertindama sąžiningą pulk. St. Dirmanto darbą, jį pakėlė į generolo laipsnį.

St. Dirmantas taip pat reikėsi ir civiliniame gyvenime. Dar būdamas kariuomenės tarnyboje, dirbo ir švietimo srityje. 1921 - 22 m. lektoriauja Geodezijos Aukštuose Kursuose Kaune. 1923 m. jau Lietuvos Universiteto Geodezijos skyriaus docentas, o 1930 m. jau extraordinarinis profesorius. 1940 m. jis jau Vytauto Didžiojo Universiteto Statybos Fakulteto dekanas.

Jis buvo apdovanotas tokiais atžymėjimais: D. L. K. Gedimino 2-ro laipsnio ordenu, Vytauto Didžiojo 3-čio laipsnio ord., Latvijos Trijų Žvaigždžių 1-mo laipsnio ord. ir Prancūzijos Resp. Garbės Legiono 2-ro laipsnio ord.

Pasitraukęs nuo komunistiško siaubo, gen. St. Dirmantas apsigyveno Reutlingene, Vokietijoje. Čia jis tuoj pat įsijungė į VLIKą ir Raudonąjį Kryžių. Įsteigus Nuertingene Aukštąją Lietuviams Technikos mokyklą, Dirmantas ten jau vienas iš pirmųjų lektorių, o įsteigus Lietuvos Profesorių sąjungai, jos pirmininku tampa prof. St. Dirmantas.

Amerikon St. Dirmantas atvyko 1950 m. ir apsigyveno Čikagoje. Čia tuoj pat įsijungė į lietuviškų organizacijų darbą. Gana aktyviai reikėsi L.K.V.S. Ramovėje, kur greit buvo išrinktas Centro valdybos pirmininku. Kilus idėjai pastatyti Čikagoje Lietuvos Laisvės Kovų pa-

minklą, generolas dėjo visas pastangas tai idėjai realizuoti, ir tą paminklą pastačius ir sudarius to paminklo saugojimo komitetą, Dirmantas sutiko tam komitetui vadovauti. Jį matome Liet. Laisvės Kovų Muziejaus įsteigimo rėmėjų tarpe net su 500 dolerių, Lietuvių Istorikų draugijoje, Lietuvių Inžinierių ir Architektų sąjungoje, Lietuvių Bendruomenėje, lietuviškoje spaudoje ir daug, daug kur, kur tik reikėsi lietuviška dvasia.

Paskaitą pulk. K. Dabulevičius užbaigė taip charakterizuodamas generolą: "Prof. gen. inž. St. Dirmantas per visą savo gyvenimą dirbo įtemptai, kruopščiai ir sąžiningai, niekuomet nesiverždamas į pirmąsias vietas ir niekuomet neieškojo garbės. Jo atliktų darbų gausa bei tų darbų įvairumas parodo jo aukštą intelektą, didelį pasiaukojimą ir gilią tėvynės meilę. Manau, kad atsiras Čikagoje asmenų, kurie pajėgs ir paruoš jo monografijos išleidimą. Tai būtų gražus ir sektinas pavyzdys dabartiniam besiblaškančiam lietuviškam jaunimui".

Antruoju minėjimo programos atlikėju — kalbėtoju buvo inž. Kostas Burba.

Profesorius nuo 1930 m. vadovavo Geodezijos katedrai, su extraordinarinio profesoriaus titulu. Profesorius buvęs reiklus ir studentų tarpe jis buvo žinomas kaip griežtas, reikalaujantis, negailestingas, bet teisingas darbų tikrintojas ir egzaminatorius, todėl studentai jį mėgdavo, nes jis buvo ir tolerantas. Jo mėgiamiausia studentų organizacija buvo Vyrija! "Plienai", kur jis buvo "Vyras globėjas" nuo jos įsteigimo dienos. Atsimenu, sakė kalbėtojas, kad jie labai didžiavosi jų profesoriui tapus Krašto Apsaugos ministru.

Išėivijoje p. Burbai savąjį profesorių teko sutikti Čikagoje Alto susirinkimuose bei bendrauti žurnale "Tech. Žodis". Per 24 m. profesorius retai praleisdavo Čikago Inžinierių ir Architektų Sąjungos susirinkimus. Už jo vertingus patarimus ir ištikimumą sąjungai, Dirmantas buvo paaukštintas į sąjungos garbės narius.

Prof. St. Dirmanto raštiški darbai buvo išleisti Lietuvoje 1919 - 1943

m. laikotarpyje. Jo temos buvo: artillerija, topografija, geodezija, matavimo instrumentai, paklaidų apskaičiavimas ir kt. Jis parašęs įvairiems kursams ir Karo Mokyklai net ir vadovėlių.

Savo prisiminimus apie profesorių baigdamas, p. K. Burba jį taip įvertino:

"Man atrodo, kad profesorius Dirmantas pirmoje eilėje buvo savo turimų svarbių žinių dėstytojas. Jis net ir kariškoje tarnyboje būdamas vis dėstė ir dėstė, organizavo kursus ir rašė vadovėlius. Be to, profesorius buvo geras organizatorius ir administratorius. Bet aukščiau visko jis buvo tauri asmenybė, naši savo darbais beatsikuriančiai Lietuvai. . .

Savo drąsos ir kūrybinio pajėgumo inž. Stasys Dirmantas neprarado ir tremtyje".

Oficialiai minėjimo daliai pasibaigus, buvo parodyta specialus prof. Dirmantui pagerbti Čikagoje pagamintas filmas. Pokalbį su generolu pavedė inž. Kazys Oželis.

Minėjimo užbaigimui kavutę begurkšnojant, matėsi lyg tai visų minėjimo dalyvių veiduose atsispindėjo Laisvosios Lietuvos praeitis. . .

Juozas Žemaitis

OKUPANTO PATAIKŪNAMS

Grįžkit, nesilankstę piaučiumi ir kūjui,
Į tėvų nutiestus vieškelius plačius!
Niaukiasi padangė — girdimi perkūnai
Ir sudegins žaibas nekviestus svečius!

Nebijokit bristi, kad ir Pinsko balom,
Vyrai jas nusaugins ir statys miestus.
Šiandien siekti laisvės mes visi privalom!
Ir auka didžioji tegul laisvei bus!

Kai nurims perkūnai — saulėj vaivorykštė
Lietuvos padangę trispalvėm apjuos.
Kils laisva tėvynė — jau ne vakarykštė —
Laisvės Varpo dužiai kloniais nubanguos.

Ars laukus artojai, laisvėje atgimę,
Sesės šimtanytes staltieses išaus!
Grįš paklydę sūnūs, tėvus prisiminę,
Pasiilgę laisvės, Tėviškės dangaus.

Jonas Gediminas Žaibas

LIETUVOS KUNIGAİKŠČIŲ KILMĖ

JUOZAS ŽYGAS

Mūsų žinoma istorikė Vanda Sruogienė 1985 m. kovo mėn. 2 d. DRAUGO skiltyse bando šį klausimą nagrinėti. Šiam klausimui gana daug dėmesio skyrė lenkai istorikai, kadangi jie domėjosi Gediminaičių kilme, iš kurių kilo Jogaila ir pradėjo Lenkijos istorijos auksinį amžių. Nesant rašytinių šaltinių, buvo kuriamos įvairios legendos. Valdantieji sluoksniai, valdovai, kunigaikščiai, bajorai ir vaidilos gal sąmoningai tokias legendas palaikė, jas platinė ir rėmė. Tokiu būdu atsirado Vaidevučio ir Prutenio, Palemono ir kitos legendos. Dažnai tose legendose kalbama apie tolimas keliones, jūras ir tolimus kraštus. Liaudies dainose ir pasakose minima "juodi laivai ir barzdoti vyrai iš jūros". Mūsų pajūryje yra Naglio ragas ir Naglio kalnas. Apie tą kalną yra įvairių legendų. Jame dar buvo išlikę keliolika pušų. Pagal vieną tokią legendą, tuose medžiuose juodi paukščiai (ar juodvarniai) susisuko lizdus ir terorizavo plačias apylinkes. Čia yra beveik aiškiai kalbama apie vikings (gal danus), kurie laivais atvykę ant tos kalvos įsteigė savo atsparos punktą ar stovyklą.

Mūsų gražiausia liaudies pasaka, tikras tautosakos šėvėdras, "Eglė žalčių karalienė", savo motyve taip pat turi vikingų elementą. Žilvinas, žalčių karalaitis, kurio rūmai buvo kažkur jūros dugne, per apgaulę ir daugelio žalčių pagalba — gauna Eglę sau už žmoną. Gavę Eglę, žalčiai su ja dingsta jūroje. Pirmiausiai žaltys lietuvių religijoje ir tautosakoje yra gyvybės ir pratingumo simbolis. Žalčiai atėję iš jūros — greičiausiai simbolizuoja vyrus, atėjusius iš jūros, kurie plėsdavo kraštą ir grobdavo moteris, gal net mainų keliu jas pirkdavo. Kaip matome, tautosakoje yra vaizdas atėjūnų iš jūros motyvas, kurie terorizavo kraštą ir grobė moteris. Tačiau nėra minima, kad jie būtų valdę kraštą ar vadovavę jo žygiams.

Tas motyvas, kad bent valdantieji

iš kažkur atvykę, nėra charakteringas tik lietuviams — jį žino beveik visos tautos. Gal tai yra sukurta vadovaujantis pasakymu: "kad savo krašte pranašu nebūsi", tad bent valdovai turėjo būti iš kur nors kitur atvykę. Paplitus įvairiems gandams ir kalboms apie skraidančias lėkštes, įvairių sensacijų mėgėjai sukūrė įvairias teorijas. Atsirado neva rimtų studijų ir filmų, kur buvo bandoma įrodyti, kad mūsų planeta buvo lankoma svečių iš kitų pasaulių. Neva įvairūs seni raštai mini ugnies vežimus, dievus iš dangaus, dangiškus kiaušinius, o indėnų tautosakoje yra žinomas "firebird". Šiuos lankytojus iš kitų pasaulių paminiu tik todėl, kad visos tautos savo šaknų kur kitur ieškojo. Tad ir yra tos legendos!

Palemono legenda mūsų tautinio romantizmo periode buvo gana populiari. Dr. J. Basanavičius buvo gal paskutinysis, kuris tikėjo ta legenda. Vėlyvesnieji mūsų istorikai ir kalbininkai jai jokio rimto pagrindo nebedavė. Lenkai istorikai (H. Paškevičius, Liaumanskis ir kiti) ją atmeta tuo motyvu, kad lietuviai su jūra niekuomet nieko bendro neturėjo, tad ir vada i iš niekur atplaukti negalėjo. Reiškia tautoje nebuvo jūros tradicijų. Čia gal tektų su jais sutikti, aukštaičiai niekuomet prie jūros nebuvo priėję, o žemaičiai tik labai vėlai ir siauru ruožu. Jūroje reikėsi prūsai ir labai aktyviai kuršiai. Kuršiai savo laiku buvo Baltijos pakrančių siaubas, bet jie niekuomet neįėjo į Lietuvos valstybės sudėtį.

Vikingai puldinėjo rytinius Baltijos krantus, jie buvo dažni svečiai ir lietuviškose pakrantėse. Ar jie turėjo kokią rolę centralizuojant lietuvių gentis, jokių duomenų nėra. Pačioje Lietuvoje mažai tėra likę jų pėdsakų, kiek daugiau randama Prūsų Lietuvoje. Bet ir ten tėra randami tik suaugusių kapai, nėra vaikų. Įkapėse tėra randama tik ginklai ir papuošalai, nėra jokių darbo ar žemdirbystės įrankių. Tas rodo juos bu-

vus plėšiamųjų žygių dalyvius, o ne kolonistus. Atrodo, Nemuno baseinas nebuvo jiems svarbus prekybos ar puolimų kelias. Buvo du pagrindiniai vikingų keliai: vienas iš jų Nevos upe į Ladogos ežerą, o paskui įvairiais upeliais ir pernešant valtis pasiekdavo Volgos aukštupį, o antrasis iš Ladogos eidavo į Holmgard (Novgorodą), paskui pro dabartinį Velikiye Lukį į Gnezdovo (prie Smolensko), o nuo čia jau Dniepro upe į Juodąją jūrą. Volgos keliu pasiekdavo Kaspijos jūrą, Persijos, arabų ir tolimųjų rytų rinką. Dniepro kelias vedė į Konstantinopolį ir graikiškąjį pasaulį. Buvo dar vienas, bet jau mažesnės reikšmės kelias — tai Rygos įlanka ir Dauguvos upe į dabartinį Vitebską, iš čia laivai būdavo pernešami arba į Dnieprą arba į Oką ir jau vandens keliu į Volgą. Vakariečiai istorikai yra aiškiai įrodę vikingų įtaką slavų valstybiniam išsivystimui. Sovietiniai istorikai, žinoma, rusiško nacionalizmo įtakoje nesėkmingai bando tai paneigti. Naugardo (Didž. Naugardo) miesto išauginimas ar net įkūrimas priskiriamas vikingams, yra žinoma Riuriką 962 m. tapus Naugardo kunigaikščiu. Riurikui mirus, jo sūnaus globojas Olegas (vardas išvirtęs iš skandinaviško Helgi) užkariavo Smolenską ir Kijevą. Užkariavus Kijevą, Olegas į ten perkėlė sostinę Riurikiečiams valdant Kijevo valstybė išplito nuo Ladogos ežero iki Juodųjų jūrų ir Volgos.

Apie vikingų rolę rusų valstybės steigime yra per daug istorinės medžiagos išlikę, kad būtų galima tai paneigti. Vien buvusio Gnezdovo (prie Smolensko) vietovėje yra virš 1500 vikingų pilkapių. Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje vikingų pėdsakų labai mažai tėra likę. Be to, vikingai būdami karių ir pirklių organizacija, ugdė ir plėtojo miestus — ko mes nematome Lietuvos išsivystymo pradžioje. Vokiečių kronikose užrašyti mūsų valdovų ar kunigaikščių

vardai: Dowmont, Dowgerd, Mendowe ar Mendog visai neįrodo tų vardų germaniškos kilmės, tik įrodo — svetimuosius nemokėjus lietuviškų vardų užrašyti. Dabar mes nė patys jų vardų tiksliai nežinome!

Taip pat labai neįtikimai skamba ir lenkų istoriko Puzynos bandymas surasti Gedimino kilmę tolimuose kraštuose. Jo darbo santrauka buvo paskelbta 1947 m. Nauka ir Sztuka. "Pagal šitą studiją (...), Lietuvos valdovų šaknys siekia 11-jo šimtmečio Angliją! 1066 ten įvyko garsios Hastings kautynės, kurias laimėjo įsiveržęs iš Normandijos Vilhelmas Nukariautojas (William the Conqueror) ir įsigalėjo Britų salose. Hastings kautynėse žuvo anglosaksų karalius Haroldas, bet jo sūnūs Gedvinas ir Haroldas, taip pat duktė Gita (ar Gida) pabėgo. 1074 metais toji Gida ištekėjo už Kijevo Rusios kunigaikščio Vladimiro Monomacho, o broliai atsidūrė Danijoje, Prūsijoje, galop Lietuvoje, ir jų palikuonys per kitus pusantro šimto metų ten asimiliavosi. Iš jų buvo kilęs Dausprungas, Mindaugo brolis, buvęs Nalšėnų kunigaikščiu ir davęs pradžią Gedimino dinastijai. Praeitų metų Kultūros barų 6-me numeryje yra paskelbtas, išvertus į lietuvių kalbą, nežinomas viduramžių šaltinis, Airijoje surastas kažkokio, kaip spėjama, vienuolio — misionieriaus rašto fragmentas, kuriame yra minimas autoriaus dalyvavimas Lietuvos karaliaus Mindaugo vainikavime. (Šis naujas šaltinis yra paskelbtas Virginijos universiteto mokslo darbuose Speculum, vol. 54, Nr. 4, Marvin Coelker straipsnyje). Šis nežinomas šaltinis perspausdintas Akiračiuose 1984 m. rugsėjo numeryje antrašte "Pasaulio aprašymo pradžia". Jeigu šita teorija pasitvirtintų, būtų pagaliau surastos Gedimino dinastijos šaknys, gana netikėtos" (DRAUGAS, 1985.III.2). Mano supratimu minimas šaltinis nieko nesako apie Gedimino dinastijos kilmę.

"(Rytuose Žemaitija ribojosi su Rusijai kaimynine žeme Lietuva (lectaie). Jos pirmasis karalius Mindaugas (Mendogus) buvo pakrikštytas, ir aš dalyvavau jo karūnijoje, kai jis priėmė savo karališkąją valdžią

GEDIMINAS
(1316 - 1341)

iš Romos popiežiaus, palikdamas ją savo palikuonims, kad jie rūpestingai ją saugotų" (Akiračiai, 1984, Nr. 8/167). Kaip matome apie Gedimino kilmę nieko neminėta. Gal ir nebuvo ko minėti. Kurie nori iškasti nebūtą mūsų kunigaikščių svetimą kilmę, graibstosi už kiekvieno šiaudo. Jeigu tam būtų koks pagrindus, tai to laiko kronikos gal būtų paminėję. To laiko Kronikininkams tas klausimas gal buvo labai aiškus, tad nerado reikalo nei minėti.

Norėdami šį klausimą bent kiek išsiaiškinti, turėtumėme daugiau dėmesio skirti Livonijos ar Naugardo kronikoms. Jie pastoviai ir tiesiogiai su lietuviais susidurdavo. O tokie airiai misionieriai — gal buvo gal ir ne! Iš įvairių kronikų galime susidaryti vaizdą, kad valstybinė organizacija jau buvo prieš Mindaugą, jis gal tik užbaigė. Yra aprašyti Lietuvių žygiai į Latvijos gilumą ir Estiją — net Saarema salos užpuolimus. Tokie žygiai nebuvo atlikti pavienių genčių be vadų.

Pskovo užpuolimas
"Atėjus 1213 m. gegužės mėn.

pradžioje, 'Petrinio pasninko metu', lietuvių kariuomenė užpuolė Pskovą. (...) Stipresnis lietuvių raitelių junginys greitu žygiu, jau iš ankstesnių žygių žinomu keliu, per Latgalą ir pagal Velikąją (Mūdės) upę staiga užklupo Pskovą. Įsiveržę į miestą (apie pilies paėmimą metraštyje neminima), lietuviai jį apgrobė ir padegė, 'ir daug blogo padarė ir pasitraukė' su visu grobiu, pskoviečių nepersekiojami, nes beveik visi vyrai buvo 'ant ežero'" (KARYS, 1983 m. Nr. 6 psl. 243).

Keletą tokių sėkmingų žygių atlikęs vadas, savaime aišku, turėdavo didelį svorį ir įtaką ir gal pradėdavo savo valdas plėsti. Tokių vadų tarpe mes ir turime ieškoti valstybinės organizacijos pradininkų. O ne kažkokių atvykėlių (taip sakant padegėlių), kurie neturėjo jokio svorio ir galios. Taip pat istorikai iš randamų papuošalų, ginklų ir namų apyvokos dalykų nustato ar įvyko medžiaginės kultūros pasikeitimas. Jeigu yra įvykęs staigus pasikeitimas kuria nors linkme, tai žiūrima, kodėl jis įvyko. Užplūdo nauji žmonės, užkariavimai ar panašiai kas įvyko. Tokių medžiaginės kultūros pasikeitimų nerandame lietuviškoje erdvėje. Todėl tiek Palemono, tiek Haroldo legendos ir telieka legendomis, be jokio istorinio pagrindo!

Beieškantieji Gedimino kilmės šaknų užmiršo labai svarbų istorinį faktą. "Gediminas visuomet save vadino Lietuvos ir Rusų karaliumi (taip jį ir kiti savo laiškuose vadino J.Ž.). Didžiuoju kunigaikščiu pirmą kartą jį pavadino XV a. lenkų istorikas J. Dlugošas ir taip jis ir liko istorinėje literatūroje tik didžiuoju kunigaikščiu" (KARYS, 1984, Nr. 3, psl. 103).

Istorijos tėkmėje lenkai visą laiką bandė ką nors pavogti. Šis atvejis yra tik vienas iš daugelio!

Naudotasi:

Aprašant vikingų kelius naudotas NATIONAL GEOGRAPHIC, 1985, VOL. 167, Nr. 3.

“Tėviškės Žiburiai” birželio 11 Nr. išspausdino inicialais J.B. pasirašytą straipsnį “Istorikas apie Lietuvą ir Lenkiją 1939 - 40. Nauja Piotr Lossowskio knyga, išleista Varšuvoje 1982 m.”, kuriame straipsnio autorius iškelia knygoj minimų, bet iki šiol mūsų spaudoje nepastebėtų klausimų ir teigimų. Su keliais jų čia ir bandysime Kario skaitytojus supažindinti.

Straipsnio autorius pabrėžia, kad knygos autorius yra gerai išstudijavęs minimą laikotarpį ir panaudojo daug lietuviškų, lenkiškų, vokiškų ir sovietiskų šaltinių. Iš lietuviškų šaltinių paminėtini Vilniuje esantieji Lietuvos archyvai, nepriklausomos Lietuvos laikraščiai ir žurnalai, A. Merkelio knyga “Antanas Smetona” ir gen. Raštikio atsiminimai. Savaiame suprantama, kad dėl Lenkijoje esamų sąlygų kai kurie faktai yra nutylimi, pvz. Stalino ir Hitlerio 1939 m. padaryti susitarimai.

Knygoje minima Lenkijos karių internavimas Lietuvoje 1939 m. Pagal lietuvių skaičiavimus 1939 m. gruodžio 10 Lietuvoje buvo internuoti 9054 lenkų kariai. Vieno lenko karininko išlaikymas per dieną Lietuvai kaštavęs 4 litus ir 80 centų, o kareivio — 4 litus. Tai buvusi didelė našta, todėl Lietuva stengėsi internuotų karių skaičių mažinti; leidžiamu buvo išvykti į namus, invalidai taip pat buvo paleidžiami, o invalido pažymėjimą buvę labai lengva gauti. Knygos autorius teigia, kad Lietuva su internuotais elgėsi gerai, bet 1940 m. liepos 6 - 10 d. internuotuosius perėmė Lietuvą okupavusi Sov. S-ga ir juos išsivežė.

Dar Vilniui tebesant sovietų rankose pagal Lietuvos Raudonojo Kryžiaus skaičiavimus Lietuvoje atsidūrė daugiau kaip 2000 civilinių lenkų pabėgėlių, kurių tarpe buvusi Pilsudskio žmona su dukterimis, Aleksander Prystor, Vilniaus vaivada Artur Marzewski ir buv. vaivada Stefan Kirtiklis. Straipsnio autorius pataiso knygos autorių, kad pirmoji Pilsudskio žmona Marija, dėl kurios Pilsudskis buvo išsižadėjęs katalikybės ir priėmęs kalvinistų tikėjimą, buvo jau mirusi ir palaidota Vilniaus Rusų kapinėse. Nepriklausomos Lenkijos cenzūra neleido skelbti, kad Pilsudskis yra pakeitęs tikėjimą. Į Lietuvą atbėgusi antroji Pilsudskio žmona Aleksandra Szczerbinka-Pilsudska su dukterimis Vanda ir Jadvyga išvyko į Angliją. Knygos apžvalgininkas pastebi, kad prie Karo muziejaus buvusios dvi iš lenkų kaip karo grobis patekusios lengvos patrankos buvo pavadintos Pilsudskio dukterų vardais.

Lenkų pabėgėliai stengėsi per Rygą ir Švediją patekti į Angliją. Dokumentų sudarymas kaštavęs 50 dol., bet už jaunus karius, kurie buvo tinkami kovoti prieš Vokietiją, šią sumą sumokėdavo Lenkijos karo atache Lietuvai plk. Mitkiewicz. Lietuvai iš sovietų perėmus Vilnių ir dalį jo krašto, Lenkijos pasiuntinys Lietuvai Chorvat santykius su Lietuva nutraukė be Lenkijos egzilinės vyriausybės sutikimo. Latvija, kuri taikos metu buvo Lenkijai labai palanki, tai padarė anksčiau.

Bet Lietuvoje buvo ir tūkstančiai tokių lenkų, kurie neturėjo lėšų ar progos kur kitur išvykti. Birželio pabaigoje jie sudarė 28,000, kurių tarpe buvo ir apie 4,000 lietuvių, atbėgusių iš sovietų užimtų sričių, ir apie 10,000 žydų. 1939 m. rudenį iš pagal susitarimą su Sov. S-ga Vokietijai atitekusios pietinės Suvalkijos dalies vokiečiai į Lietuvą ištrėmė 2000 žydų.

Šie pabėgėliai sudarė didelę ir sunkią našta Lietuvai, nes vieno žmogaus išlaikymas kaštavęs apie litą dienai. Šiame reikale padėjo Tarptautinis Raudonasis Kryžius, Hooverio ir lordo Moyn komitetai. Žydus rėmė užsienio žydai per Joint Jewish Appeal, atsiųsdami 4 mil. litų. Todėl žydų

išlaikymui buvo skiriama po du litus dienai.

Daugiausia sunkumų sudarė lenkai pabėgėliai, kurių tarpe buvo ir tūkstančiai dar nepriklausomos Lenkijos laikais į Vilniją atvykusių lenkų. Jie teisių į Lietuvos pilietybę neturėjo. Jų tarpe buvo ir arkivyskupas Jalbrzykowski, mozūras iš Lomžos. Mat, piliečiai turėjo pirmenybę darbui gauti, gydymą per ligonių kassas, teisę atsikviesti Vokietijos nelaisvėje esančius lenkų karius ir teisę nebūti ištremtam. Jie visi laukė Vakarų sąjungininkų išlaisvinimo.

Kultūrinis lenkų gyvenimas Vilniuje buvo gana gyvas: šalia dviejų rimtų teatrų veikė trys lengvo žanro teatrai, vyko koncertai, ėjo du lenkų k. ir vienas lietuvių-lenkų kalba leidžiami dienraščiai. Lietuvių teatras, atvykęs iš Kauno, savo patalpų neturėjo ir naudojosi lenkų teatro patalpomis Pohuliankoje. Vilnietiško Vaidilos teatro patalpos buvo labai menkos, dėlto 1940 m. balandžio 25 lietuviai suorganizavo Lutnia teatre riaušes. Dėl to protestavo Lietuvos rašytojų sąjunga, kurios protestą pasirašė pirm-kas Vincas Krėvė, vice-pirm-kas Liudas Gira ir nariai: P. Cvirka, V. Putinas ir B. Sruoga. Vėliau Liudas Gira, kalbėdamas lenkams Vilniaus teatre lenkiškai, pareiškė, kad jam yra gėda būti lietuviu. Tačiau neoficialus Lenkijos atstovas T. Katelbach savo atsiminimuose tvirtina, kad Gira buvo lenkų apmokamas šnipas.

Rūpesčių sudarė ir pamaldų reikalas Vilniaus bažnyčiose. Perėmus Vilniaus valdymą, čia atsikėlė valdininkija, studentija, kariuomenė, taip pat ir daugelis vilniečių atlietuvėjo, o mažytėje Šv. Mikolojaus bažnyčioje lietuviai netilpo ir prašė Vilniaus kurijos įvesti lietuvių k. pamaldas ir kitose bažnyčiose. Kurija nesutiko, tik Šv. Jono bažnyčios klebonas savo nuoširda leido sekmadieniais lietuviams turėti savo pamaldas. Taip pat kariuomenė savo reikalams buvo gavusi lenkų kariuomenės įgulai priklausiusią Šv. Ignoto bažnyčią. Arkivyskupas Jalbrzykowski sakėsi negalįs keisti pamaldų tvarkos be Lenkijos vyskupų konferencijos sutikimo, bet pačios Lenkijos jau nebuvo. Dėl to 1940 m. sausio

21 Šv. Rapolo bažnyčioje po lenkiško pamokslą buvo pradėta giedoti lenkiškai, bet susirinkę lietuviai žymiai galingiau giedojo. Mat, Šnipiškėse, kur buvo Šv. Rapolo bažnyčia, dar prieš pirmąjį karą gyveno nemažas skaičius lietuvių. Riaušės padėjo, ir vasario 15 kurią leido šioje bažnyčioje lietuviškas pamaldas. Buvo riaušių ir kitose bažnyčiose, ir vasario pabaigoje lietuviškos pamaldos buvo įvestos 11 bažnyčių.

Gegužės 5 d. Šv. Kazimiero bažnyčioje lankėsi popiežiaus nuncijaus

atache kun. dr. Peroni. Išėjusieji iš bažnyčios buvo užpulti lietuvių mušeikų, ir pats Peroni, palaikytas lenku, taip pat buvo apmuštas. Bet knygoje "Arkivyskupas M. Reinys" šis įvykis kitaip atpasakojamas. Esą lenkai Šv. Kazimiero bažnyčioje ėmėsi veiksmų prieš lietuvius. Bažnyčioje kilo muštynės. Minios malšinti įsimaišė ir nuncijaus sekretorius kun. A. Samore (Kunigas, o vėliau kardinolas Antonio Samore buvo didelis lietuvių bičiulis), ir gavo žvakide per veidą, spėjama, kad iš lenko. Po šių

muštynių visi lietuvių prašymai būdavo greit patenkinami, o Vatikanas į Vilnių atsiuntė arkivyskupą Mečislovą Reinį.

Lietuviai, norėdami Vilnių atlietuvininti, keitė gatvių vardus, reikalavo, kad krautivių iškabos būtų lietuviškos. Bet istoriniai gatvių vardai nebuvo keičiami.

Knygos autorius, svarstydamas mokyklų, pilietyvės, organizacijų ir ekonominius reikalus, simpatizuoja lenkams, bet kitur — gana objektyvus.

Tiekimas judriose kautynėse

Gyvename laikotarpį, kuriame vyksta karo lauko veiksmų kitimas įtakoje technologinių priemonių pažangos, žemės - oro kautynėse numatomi dideli ugnies priemonių kiekiai, daugelyje atvejų iš anksto nenumatytose vietose, be aiškių fronto linijų, taktiniai kautynių daliniai atsidarę prieš užnugaryje, pagal susidėjusias aplinkybes turės vykdyti savystoviai pačių sau statomus uždavinius, Tikslu sukliudyti priešo veiksmus — iš gynybos pereiti puolimą, puolant keisti kryptis nutolstant nuo pagrindinio uždavinio, tačiau siekiant bendro laimėjimo. Kautynių veiksmams pagal erdvės galimybes eina prie abišaliai didelio judrumo, kuriuose būtina visuose daliniuose iki atskiro kovotojo imtinai, pilnas supratimas kaip kautis — šis supratimas bus pagrindu pasitikėjimu savimi, kitais, ginklais ir priemonėmis kovotojų ir vadų iniciatyva. Judriuose kautynių veiksmuose, be įprastinių kautynių lauko sunkumų, prisidės aibės techniškių priemonių su

sudėtingu jų valdymu tinkamam panaudojimui. Kaip visais laikais taip ir numatomose judriose kautynėse, šalia taktinių reikalavimų, didelės svarbos turės tiekimas ir aprūpinimas: šiuometinėse taktinėse doktrinos yra atsiradusi idėja, kad taktinių dalinių vadų rūpestis yra manevras ir kautynės, gi aprūpinimas turi būti organizuojamas tiekimo skyriaus vadų, pagal kautynių veiksmų sprendimus ir jų vykdymą. Kovotojas galės kautis, jei turės reikalingas priemones laiku, vietoje ir pakankamai; tokiam uždaviniui turi būti gera organizacija, priemonės ir vadai — tiekimo vykdytojai. Amerikiečių karinėje spaudoje taktinių dalinių aprūpinimo idėja judriose kautynėse, kaip neišvengiama būtinybė, plačiai nagrinėjama. Dėmesio centre yra NATO judrios gynybos veiksmams, puolant prieš gilumon, jungtinėmis tankų, šarvuotų - mechanizuotų pėstininkų, šarvuotos-motorizuotos artilerijos, kautynių inžinerijos ir ryšių dalinių jėgomis su specialios paskirties kautynių vienetais iš oro remiamais

kautynių helikopteriais ir tiesioginės paramos aviacija. Dydis ir sudėtis priklausys nuo uždavinio, vietos ir laiko; mažiausias vienetas numatoma brigada iki korpo (Europos fronte).

Nesirišant prie skaičių ir kautynių vienetų sudėties, judrios gynybos veiksmuose tiekimas ir aprūpinimas yra tipingas atitinkamai kautynių veiksmams, telkiant dėmesį į ginklų rūšies ar dalinio vykdomo uždavinio pobūdį arba reikalingumą specialaus aprūpinimo, pagal savo paskirtį ir susidariusias aplinkybes. Kaip anksčiau minėta, laikas ir vieta turi pirminės reikšmės, nes puolimo veiksmai prieš gilumon gali siekti 50 - 70 km. siauru ruožu, daliniams nutolstant nuo tiekimo punktų, reikmenų sunaudojimas (dėl intensyvių veiksmų) atitinkamai padidės išeinantis iš normų. Kautynių dalinio vadas turi iš anksto numatyti aprūpinimo galimybes (jei sprendimui yra pakankamai duomenų), atsižvelgiant ir į blogiausias sąlygas, oro priemonėmis, žemės transportu, papildymais iš priešų paimtų išteklių, kiek įmanoma pasiimti su savimi apskaičiuotus aprūpinimo išteklius. Pastebėtina, kad prieš gilumon puolimo veiksmai būtų "hit and run" pobūdžio, nesileidžiant į lemiamas kautynes, pulti numatytą (arba pasitaikiusį pakelyje) taikinį ir artimiausiu keliu bei trumpiausiu laiku grįžti "savo pusėn". Tokie veiksmai gali būti vienoje ašinėje kryptyje, kurioje sektų ir tiekimas, tokiu būdu dali-

nys grįždamas atgal pakelyje pasipildytų trūkstamų reikmenų ir su savi mi parsigabentų tiekimo likučius, arba grįžtų kitomis kryptimis — tuo atveju pakelyje likęs žemės tiekimas turėtų rasti savus kelius atgal. Užsitęsusių kautynių atveju, arba kautynių daliniui susidūrus su stipresniu pasipriešinimu, tiekimas suintensyvinamas patikimiausiai oro priemonėmis. Įvairių ginklų rūšių motorizuotam junginiui atitinkamai sudėtingos aprūpinimo reikmenys besikeičiančiose nenumatytoje aplinkybėje reikės keisti ir dažniausiai didinti, keičiant aprūpinimo — tiekimo priemones ir jų tarnybas, apsaugą nuo galimo užpuolimo iš oro ir žemėje. Turint radijo ryšį, pagelbinės tiekimo priemonės gali būti panaudotos iš aukštesnių dalinių rezervų, naudojant lėktuvus ir helikopterius. Visais atvejais pirminiu rūpesčiu bus motorizuotų dalinių aprūpinimas kuru, ginklais ir šaudmenimis. Kuro tiekimas kautynėse yra labai opus, nes kuro transporto cisternos ir statinės lengvai pažeidžiamos ir dar lengviau dega, todėl ieškomos priemonės ir būdai, tinkantys judrių kautynių ir priešo gilumoje veiksmų reikalavimams, tuo pačiu ir kovotojų fizinis, psichologinis ir psichotechninis parengimas, nes kautynių laukas bus perpildytas viską naikinančiomis technologinėmis priemonėmis, klaidinančiais netikėtumais, silpninančiais kovotojų fizinį ir moralinį pajėgumą, be pertraukos greitai kintančios aplinkybės reikalaujančios keisti priemones ir veiksmų pobūdį. Greita orientacija ir neatidėliojami sprendimai įgalins įvykdyti uždavinį, turint pakankamai tinkamų priemonių, tam paruoštus vadus ir kovotojus, pajėgiančius tokiose aplinkybėse tinkamai veikti.

plk. D. Sullivan
 "Logistical Support"
 M.R. Nr. 2 1984

Amerikiečių karinė doktrina paskutiniame dešimtmetyje

Amerikiečių šiandieninė karinė doktrina ir numatomų ateities galimų kovų planai paskutiniame dešimtmetyje pakito. Tam turėjo įtakos profesiniai patyrimai Vietnamo

ir Vidurinių Rytų karuose (1973 m. žydų - arabų), pritaikymas naujos, besikeičiančios technologijos (judrios priemonės, kompiuteriai, tikslus raketų vairavimas, tolumo sekimo jautrūs įrenginiai), taip pat ir esminės grėsmės iš Varšuvos pakto valstybių, šiaurinės Korėjos, sovietų remiamų kraštų. Ryškiausias pakeitimas buvo 1976 metais, skiriant pagrindinį dėmesį Europai (Vietnamo karo įtakoje), po to palaipsniui didėjantys pasaulinio masto įsipareigojimai ir sutartys su eile valstybių atsidūrusių grėsmingoje padėtyje.

1976 metų doktrina išryškino naikinantį kautynių lauką, pabrėžiant visų ginklų ugnies galingumą ir ypatingai taiklumą (kliudyti taikinį iš pirmo šūvio). Tankai ir prieštankinės raketos išvedama į pirmą kautynių lauko planą. Techniškų priemonių pirmavimas vertė galvoti apie gerai paruoštą gynybą, matematiškai apskaičiuotą jėgų santykių; puolimu laimėjimai negalimi, nes: "kas matoma, tas gali būti kliudoma, kas kliudoma, tas sunaikinama" (FM-105). Gynyboje kovotojai apsikasę — puolant atviri. 1976 m. vyraujanti idėja buvo judri gynyba — atrasti priešo pagrindinio smūgio kryptį, prieš kurią pastatyti masines jėgas, tikslu sustabdyti smūgį, gi iš antrinių priešo puolimo kryptių panaudoti gamybos rezervus sparniniams priešo pagrindinio smūgio priešpuoliams, įjungiant ugnies, oro ir kitas pagelbines — tiesiogines paramos priemones (atitraukimas iš antrinių priešo puolimo kryptių dalies gynybos jėgų rišasi su rizika, nes puolantysis turėdamas iniciatyvą, kad ir mažesnėmis jėgomis gali sėkmingai pulti susilpnintos gynybos vietas). 1976 m. doktrina bazavosi batalionais ir kuopomis, visai neliečiant stambesnių vienetų veiksmų.

1980 metais atsirado puolimo priešo gilumo idėja, kuri kaip doktrina buvo paskelbta 1982 metais FM-100-5 statute, pavadinta oro — žemės jėgų kautynėmis (Air Land Battle), pabrėžiant bendradarbiavimo svarbą kautynėse tarp oro ir žemės jėgų. Ši doktrina atskleidė istorinių principų — manevro ir iniciatyvos svarbą, išnaudojant netikėtumus, jėgų pusiausvyrą, nukreipiant smūgį į priešą

silpnas ir jautrias vietas priedangoje tolumo našumo ginklų ir oro jėgų, tikslu suardyti priešą sistemą pirm negu sūspės susiorganizuoti veiksmams, tose vietose, kur priešas yra menkiausiai pasiruošęs, arba pasiruošimo stadijoje (sparnai, užnugaris, rezervai).

1982 m. doktrinos principai buvo 1976 metų doktrinos praleistų vietų papildymas, išryškinantis jėgų derinimą veiksmuose, iniciatyvą (ypatingai mažesnių dalinių) gilumą, vienodą svarbą ugnies ir manevro, psichologines kovotojų ypatybes.

Veiksmų pasekmės žymia dalimi remiasi vadovavimu, kovotojų parengimu, drąsa ir taktiniu sugebėjimu, tolygiai kaip ginklais ir pagelbinėmis priemonėmis, veiksmų derinimu tarp žemės ir oro jėgų (žvalgyimas, priešlėktuvinė apsauga, tiesioginė parama iš oro).

1982 m. doktrina skiria daugiau svarbos stambesniems daliniams — bazuojantis korpu ir vadams, kurie turi spręsti kaip, kada ir kur turi veikti siekiant strateginių tikslų.

Detaliau apie oro — žemės kautynių doktriną, žiūr. 1985 m. "Karys" Nr. 3, pslp. 121.

— Vakarų Vokietijos "Mauser Werke" firma ruošia NATO ir Švedijos ginkluotoms jėgoms 35 mm "Talon" priešlėktuvinį pabūklą, greitošauda — 625 šūviai per minutę, pritaikytą šarvuočiuose, judriai šarvuotų dalinių prieš lėktuvinei apsaugai ir žemės taikiniams. Naujas pabūklas planuojama įvesti ginklaviman 1987 metais.

Vakarų Vokietijos ginkluotoms jėgoms "Krupp MaK" firma planuoja gaminti žvalgybai skiriamą labai pslankų vikšrinį šarvuotį "Wiesels", ginkluotą 20 mm automatiniu "Rh-202" pabūklą, arba "Tow" raket-svaizdžiu su 8 prieštankinėmis raketomis. Įgulą sodarys vairuotojas, taikytojas ir viršininkas. Šarvuočio bendras svoris apie 2,7 to, pritaikytas kilnoti helikopteriais; varomas Volkswagen varikliu pasiekia 85 km/val. greitį, veikimo tolis be pasipildymų — 300 km.

— Italų "Fiat" įmonė pagamino lengvą šarvuotį naudojimui keliuose ir miestuose ir kitą panašų tipą,

skirtą naudoti laukuose, pavadintą "Guardian"; abu tipai bendra išvaizda panašūs į lengvus dengtus sunkvežimius. "Guardian" talpina priekinėje sėdynėje vairuotoją ir viršininką ir šoninėse sėdynėse po tris kovotojus kiekvienoje pusėje. Ant keturiomis ratais metalinio rėmo su varikliu priekyje įrengtas "ASALOY" medžiagos apdangalas su langais, kurie yra atsparūs 7,62 mm rankinių ginklų kulkoms ir artilerijos skeveldroms. Visi sujungimai yra sandarūs, gi tam tikrose vietose įrengti cheminiai priešgaisriniai purkštuvai šarvuotio

apsaugai nuo degančių benzino butelių. Kiekvienoje šarvuotio pusėje yra po tris šaudymo angas su iš vidaus kontroliuojamais dangčiais. Ant stogo yra vieta kulkosvaidžio atramai ir anga su dangčiu taikytojui.

"Guardian" numatoma naudoti civilinei apsaugai ir ginkluotoms jėgoms vadoviečių apsaugai bei svarbesnių punktų sargyboms.

— Turimas sovietų gamybos SA7 nuo peties laidomas priešlėktuvinės raketos egiptiečiai pakeičia savos gamybos pagerintomis pėstininkų prieš-

lėktuvinėmis "Ain-Sakr" raketomis, su jautresniais ir tikslesniais raketos vairavimo įrengimais, visokiose laiko ir oro sąlygose taikymo įrengimais, elektroniniais įrengimais, atpalaiduojančiais raketlaidžio mechaniską šūvio paleidimą, kai taikinyms atsiranda šūvio taiklumo ribose ir atitinkamu greičiu. Priešlėktuvinės raketos tikras veikimas nuo 50 iki 2400 metrų; raketos tolinaša 4,5 km. Pagerintos raketos galinesniu užtaisui ir elektroniniai įrengimai apsaugoti nuo trumpų bangų trukdymų.

A.A. ATS. MJR. PETRAS GUDELIS

Retėja gretos 1918 - 1921 m. laisvės kovų savanorių, atnešusių Lietuvai 22 metus laisvo ir nepriklausomo gyvenimo. Daugelį jų jau 1940-41 m. sunaikino sovietai nužudydami, arba išveždami lėtai mirčiai į Sibirą. Ko nespėjo padaryti anuomet, baigė sugrižę po šio karo. Pasitraukusius į Vakarus negailestingai laikas naikina. Visi jau yra peržengę 80 metų ribą. Petras Gudelis prieš porą mėnesių atšventęs 90 metų amžiaus sukaktį, mirė Landeck'o ligoninėje š.m. gegužės mėn. 27 d. Palaidotas Huettenfeldo kapinėse. Laidojimo apeigas atliko kun. F. Skėrys. Karstas buvo apdengtas lietuviška trispalve ir papuoštas gėlėmis. Garbės sargyboje stovėjo skautai ir Vasario šešioliktosios gimnazijos tautiniais drabužiais pasipuošę mokiniai.

Kun. F. Skėriui pasakius pamokslą ir sukalbėjus maldas, buvo sugiedotas Lietuvos himnas. Vokietijos LB valdybos vardu atsiveikinimo žodį tarė jos reikalų vedėjas J. Lukošius, pabrėždamas velionies auką ir darbus Lietuvos labui. Jis pastebėjo, kad velionis šimtus kartų statė pavojun brangiausių savo turtą gyvybę 1918 - 19 metais šiaurės Lietuvoje organizuodamas partizanus ir veddamas juos į kovas prieš bolševikus, besikėsiančius į laisvę žengiančiai mūsų tautai uždėti nelaisvės grandines. Jis nepadėjo ginklo tol, kol visi priešai iš karšto buvo išvyti ir tauta galėjo pradėti gydyti karo padarytas žaizdas ir atsidėti našiam kūrybiniam darbui.

Ats. mjr. Petras Gudelis

Labdaros draugijos vardu kalbėjęs Ričardas Tendzegolskis sakė, kad atsiveikiname su vieno gražiausių Lietuvos istorijos laikotarpio kūrėju. Majoras Gudelis, pareiškė kalbėtojas, sielojosi Lietuvos likimu ne tik būdamas tėvynėje, bet ir būdamas išeivijoje. Jis šautuvą ir patranką pakeitė plunksna ir knyga.

Laidotuvėse dalyvavo virš šimto žmonių. Ant naujai supulto kapo padėta daug vainikų.

Velionis buvo gimęs 1895 m. kovo 28 d. Vaineronių kaime, Vaškų valsčiuje, Biržų apskr. Tėvas buvo sumanus ūkininkas — įsigijo 110 ha Kal-

no Groščių dvarelį. Baigęs Panevėžio realinę mokyklą 1914, Petras pradėjo studijuoti mediciną Petrapilio psichoneurologijos institute. Paskelbus studentų mobilizaciją, stojo į Micnailo artilerijos mokyklą Petrapily. Ją baigęs karininku, 1916 buvo pasiūstas į Karso tvirtovės artileriją Kaukaze, kur sulaukė karo galo. Po 1917 metų revoliucijos, Rusijos lietuvių karių sąjungos remiamas, organizavo lietuvius karius Rusijoje ir dalyvavo jų suvažiavimuose Feodosijos uoste Ukrainoje buvo bolševikų suimtas ir vos išsisuko nuo sušaudymo. Tiflise buvo Kaukazo lietuvių tarybos pirmininko pavaduotojas ir karių sekcijos narys. 1918 m. grįžo į tėviškę Lietuvoje išbadėjęs ir tuoj ėmė organizuoti lietuvišką valdžią Vaškų valsčiuje. Buvo išrinktas to valsčiaus komiteto pirmininku-viršaičiu ir dalyvavo Linkuvoje valsčių atstovų suvažiavime apskrities valdžiai sudaryti. Su kitais karininkais organizavo iš pradžių viešai, o paskui slaptai ginkluotą pajėgą — miliciją, vėliau virtusią partizanais. Partizanams pradėjus susirėmimus su rusais raudonarmiečiais, buvo išrinktas Joniškėlio apskrities apsaugos štabo nariu, organizavo Vaškų partizanų būrį, vėliau virtusį Joniškėlio mirties bataliono 2—ja kuopa.

Išvijus iš apskrities bolševikus, buvo paskirtas Joniškėlio, vėliau Biržų ir Pasvalio apskr. komendantu. Po to paskirtas Širvintų apskr. komendantu. Lenkams užėmus Širvintas, apsisusto Vepriuose. Dalyvavo kovo-

se prie Šventosios. 1919 m. perėjo artilerijon. 1920 suformavo pirmąją gaubicų bateriją. Su ja dalyvavo žygyje į Vilnių ir kovėsi Suvalkų fronte. Prie Seinų baterijai patekus į lenkų nelaisvę, tarnavo šarvuotame traukiny "Gediminas" traukinio vado pavaduotoju. Įsteigus šarvuotų traukinių pulką, paskirtas pirmojo šarvuoto traukinio vadu ir pulko vado pavaduotoju.

Mirus broliui, 1922 m. pasitraukė iš kariuomenės, Rygoje studijavo agronomiją ir ūkininkavo. Steigė žemės ūkio ir kredito kooperatyvus, veikė valsčiaus ir apskrities savivaldybėse. Buvo Biržų šaulių rinktinės II

bataliono vadas. 1939 m. tarnavo Vilniaus apskr. valdyboje. Suorganizavo Vilniaus šaulių kuopą.

Bolševikams okupavus Lietuvą, pusmetį pasislappstęs, 1941 repatriavo į Vokietiją. Dirbdamas karo pramonėje, susirgo ir buvo iš darbo atleistas. 1942 - 1944 m. gyveno Berlyne. Nuo 1950 m. tarnavo UNRROs emigracinėje stovykloje. Gavęs už Lietuvą paliktą turtą pagal Lastenausgleich įstatymą atlyginimą, Lembergo miestelyje pasistatė namą, kur nuo 1960 m. gyveno, gaudamas rentą. Bendradarbiavo Karyje, Europos Lietuvoje, Dirvoje.

Parašė ir 1972 m. Londone išlei-

do studiją "Bolševikų valdžios atsiradimas Lietuvoje 1918 - 1919 jų pačių dokumentų šviesoje", "Joniškėlio apskrities partizanai" I dalis — jų organizavimas ir slaptoji veikla prieš bolševikus (1918.XI.27 - 1919.III.22) Romoje 1975 m. ir II dalis — viešosios veiklos laikotarpis (1919.III.22 - XI.20) 1979 m. Brooklyn, su turinio santraukomis vokiečių ir anglų kalbomis.

J.L.

Red. prierasas: Apie mjr. P. Gudelį ir jo darbus plačiau rašė š.m. Kario 6 nr. O. Žadvydas straipsnyje "Majorui Petriui Gudeliui paskutinę padalę išvarius".

KARIO leidėjai — Niujorko ramovėnai š.m. spalio 12 dieną Kultūros Židinyje rengia 35-kių metų iševijoje atgaivinto KARIO sukakties minėjimą, į kurį kviečiami ir atokiai gyvenantys ramovėnai bei KARIO skaitytojai. Būtų labai malonu, jeigu ir kiti LKVS ramovės skyriai KARIO trisdešimtpenkmetį iškilmingiau paminėtų.

KARYS.....

KARIO BENDRADARBIŲ DĖMESIUI

Remdamasis KARIO redagavimo tik pusmečio patirtimi, drįstu kreiptis į gerbiamuosius šio žurnalo bendradarbius su keliais prašymais:

1. Malonėkite savo rašinius rašyti mašinėle, palikdami tarp eilučių dvigubą tarpą. Aiškios rašysenos rankraščius spaustuvė gali priimti, tačiau tarp eilučių būtinai reikia palikti platoką tarpą galimiems redaktoriaus pataisymams.

2. KARIO priedui — Tremties trimitui skirtą medžiagą malonėkite siųsti tiesiai šio priedo redaktorei, kurios adresas yra prie Tremties trimito antraštės.

3. Išidėmėtina: į KARIO skiltis nepateks rašiniai, prasilenkiantys su nuorodomis, paskelbtomis KARIO viršelio 2 psl.

4. Nesųskite Kario redaktoriui rankraščių su "spaudai paremti" ar pan. pinigais: piniginis priedas jokios "protekcijos" rašiniui nesuteikia — tik rašinio vertė lemia spausdinimo galimybę. Be to, tokia siunta prideda redaktoriui dar vieną rūpestį: persiųsti pinigus KARIO administratoriui.

Nuoširdžiai dėkodamas už bendradarbiavimą, reiškiu geriausios sėkmės linkėjimus.

KARIO redaktorius

PAREMKITE KARĮ, UŽSISAKYKITE NAUJĄ KARIO LEIDINĮ! "KUNIGAİKŠČIŲ SAJUNGA" Autorius Z. Raulinaitis

Knygoje aprašyti Lietuvos raitelių žygiai į Livoniją, Voliniją, Estiją, Naugardo žemę, į Lenkus;

Kovos prie Dauguvos, jotvingių, žiemgalių, sėlių ir kuršių žygiai;

Kalavijuočių ordino atsiradimas, kovos Baltijos pajūriuose ir daug kitų įvykių iš XIII a. pradžios, kai istorijos scenon išėjo jaunas kunigaikštis Mindaugas.

Knyga yra 308 psl., iliustruota paveikslais ir schemomis, su kietais viršeliais ir aplanku (jaunas dail. Arūnas Bukauskas).

Kaina — 10 dol. (persiuntimo išl. padengti pridėti 1.25 dol.).

Užsakymus siųsti:

KARYS,

341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Redaguoja
S. Kauneliene
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216
Šiuo adresu siųsti
visą Tremties
Trimitui skirtą
medžiagą

TREMTIES TRIMITAS

**Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės vadui ir Šaulių Sąjungos garbės nariui
generolui STASIUI RAŠTIKIUI**

mirus, jo žmoną ELENA, dukteris ir kitus artimuosius giliai užjaučia

ŠAULIŲ SAJUNGOS PIRMININKAS ir CENTRO VALDYBA

KAROLIS MILKOVAITIS — LIETUVOS ŠAULIŲ SAJUNGOS TREMTYJE CENTRO VALDYBOS PIRMININKAS

1985 m. balandžio 27 d. visuotinis LŠ atstovų suvažiavimas Čikagoje ketvirtą kartą trejų metų laikotarpiui Sąjungos pirmininku išrinko buvusį ilgametį j.š. "Klaipėda" kuopos p-ką ir anksčiau buvusį CV pirmininką Karolį Milkovaitį.

Pareigos sunkios ir atsakingos. Gyvename krašte, kur kiekvienas labai vertiname savo asmenišką teises ir laisves. Finansiniai nepriklausome vienas nuo kito. Esame išsiblaškę ne tik keliuose kontinentuose, bet ir tų kontinentų įvairiose vietovėse. Todėl veiklos sąlygos įvairios, vietų pajėgumas nevienodas. Mus jungia idėja ir tėvynė, kuri šiuo metu pavergta. Šaulių pareiga būti pareigingiems, drausmingiems, nenusižengti šaulių statutui, kuris pertvarkytas ir pritaikytas tremties sąlygoms, buvo šiame suvažiavime priimtas, kelti Lietuvos klausimą, brolių ir sesių tėvynėje sunkią būklę, juos moraliai ir materialiai kiek pajėgiame remti. Pirmininko pareiga veiklą koordinuoti, nurodyti veiklos gaires ir reprezentuoti LŠST.

Devynnerius metus išbuvęs pirmininku, jis savo pareigas puikiai žino, reprezentuoti moka. Paskutinės kadencijos metu kelis kartus kviestas dalyvavo Baltuosiuose Rūmuose. Jo laikysena, kariška išvaizda, anglų kalbos mokėjimas, bei sugebėjimas praveisti įvairius suvažiavimus, minėjimus, pobūvius yra didelis plusas. Yra įdomus paskaitininkas, darbštus, turi greitą ir gerą orientaciją. Poetas. Jau išleistos dvi jo poezijos knygos: "Ledinės Kregždės" ir "Saulėteklių Upės".

**KAROLIS MILKOVAITIS — LIETUVOS ŠAULIŲ
SAJUNGOS TREMTYJE
CENTRO VALDYBOS PIRMININKAS**

Yra Lietuvos Tautinės Sąjungos p-kas, Vasario Šešioliktosios gimnazijai remti platesnio komiteto organizatorius ir pirmininkas.

Jam būnant pirmininku Čikagos švento Kazimiero Lietuvos kapinėse pastatytas įspūdingas paminklas Romui Kalantai. Suvažiavimo metu lankantis Čikagoj, šv. Kazimiero kapinėse pasiteiravus eilinio darbininko, kuriame kvartale randasi paminklas Romui Kalantai, jis tuoj nurodė, pabrėždamas, kad tą paminklą pastatė LŠST jaunuoliui, kuris susidegino, protestuodamas prieš Lietuvos pavergimą. Darbininkas buvo meksikietis.

Jam pirmininkaujant išleistos bent kelios knygos, paskutinioji didžiulė Algirdo Gustaičio "Tikroji Lietuva", Lietuvos Žemėlapis, Miestų herbai. Atiduota spausdinti Jurgio Gliaudos "Agonija" anglų kalba. Tai darbai, kuriuos įvertins ateities laisvoji Lietuva.

Apdovanotas Šaulių Žvaigždės medaliu ir Ordinu.

Remkime ir padėkime Sąjungos pirmininkui, kad Sąjunga ir toliau augtų nariais, garsėtų darbais Lietuvai, kad šaulių veteranų eiles papildytų jaunesni nariai.

LŠST CV žinios LŠST Centro Valdybos Posėdis

LŠST Centro Valdyba reguliariai posėdžiauja kas trys mėnesiai. Reikalui esant ir dažniau.

Pasibaigus LŠST dalinių atstovų suvažiavimui Čikagoje 1985 m. balandžio 27 d. ir vėl išrinkus Karolį Milkovaitį LŠST pirmininku ketvirtai trejų metų kadencijai, atsirado skubiai aptariamų reikalų.

1985 m. gegužės mėn. 21 d. antrą valandą p.p. LŠS.T. p-kas sušaukė informacinį posėdį. Posėdį pravedė sąjungos pirmininkas Karolis Milkovaitis, sekretoriavo Anelė Kirvaitytė, CV sekretorė. Dalyvavo visi Čikagoje gyvenantieji Centro valdybos nariai.

Sąjungos pirmininkas supažindino naujai paskirtus CV narius ir pakvietė atsistojimu ir tylos minute prisiminti amžinybėn iškeliavusį a.a.

ilgametį Šaulių Sąjungos garbės narį gen. Stasį Raštikį.

Sąjungos pirm. priminė šauliams laikytis atatinamos drausmės paraduose. Tad, broliai ir sesės šauliai, drąsiai ir tiesiai ženkime pirmyn, savo vėliavas kelkime aukštin . . .

Neseniai Sąjungos pirm. gavo laišką iš šaulio Zigmo, gyv. Melbourne, Australijoje. Zigas prašė atkreipti dėmesį į jo prašymą. Jis rimtai pasirošęs viską paaukoti, taip kaip šv. Petras sakė Kristui: "Viešpatie, aš pasirošęs už Tave eiti į kalėjimą ir mirtį!" Zigas prašė patarimo, kaip jis galėtų atlikti kun. Alf. Svarinsko bausmę. Norėtų jam užrašyti namus, atiduoti Australijos pilietybę ir t.t. Buvo kreiptasi į atatinamus oficialius asmenis, bet deja, dar jokio pozityvaus atsakymo negauta.

CV išdininkas skundėsi, kad sun-

ku surinkti nustatytu laiku iš kai kurių dalinių surinktus nustatytus mokesčius. Na, broleliai šauliai, šiame krašte begyvendami, vieną dalyką gerai išmokom ir žinom — reikia užsimokėti taksus.

LŠST visuotinis atstovų suvažiavimas 1985 m. balandžio 27 d. Sąjungos garbės nariais išrinko:

š. dr. Kazimierą Pautienį,
š. Stepaž Jakubicką ir
š. Juozaž Stašaitį.

Švyturio jūrų šaulių kuopos š. Juozas Kinčius CV padovanojo iš istorinės Dariaus ir Girėno žuvimo vietos Solidino miškelio apylinkės tris gražius tautinius audinius. Šauliui Kinčiui nuoširdi padėka.

Morkūno spaustuvei jau atiduota spausdinti Jurgio Gliaudos knyga "Agonija". Knygą išleis šauliai.

Posėdį užbaigėm prie pietų stalo.
Z. Galinienė

ŠAULIŲ REZOLIUCIJA

LŠST Visuotinio dalinių atstovų suvažiavimo dalyviai 1985 m. balandžio 27 d. Čikagoje keturiasdešimt penkių metų Lietuvos nepriklausomybės netekimo, jos okupacijos proga ir dabartinio mūsų tautos genocido akivaizdoje pareiškiame:

1. Skatiname visus lietuvius ir toliau vieninai kovoti bei dirbti už mūsų tautos išlikimą, mūsų tėvynės laisvę ir Lietuvos nepriklausomybės atstatymą.

2. Sveikiname Nepriklausomos Lietuvos diplomatiją, linkime jai ir toliau aktyviai ginti Lietuvos laisvinimo akciją tarptautinėje plotmėje.

3. Remiame mūsų veiksnį, VLIKo, ALTOs

ir Lietuvos Bendruomenės veiklą Lietuvos laisvinimo darbe. Sveikiname jų pastangas sutartinai dirbti ir visą veiklą derinti.

4. Remiame lietuviškos spaudos ir radijo darbuotojus, įvertiname jų darbą ir pastangas lietuviybės išlaikymo baruose.

5. Didžiuojamės lietuvišku jaunimu. Įvertiname ir remiame lietuviško švietimo darbuotojų ir jaunimo organizacijų vadovų darbą bei pastangas užauginti susipratusį lietuvių jaunuolį.

7. Užjaučiame mūsų seses ir brolius pavergtoje tėvynėje ir Sibiro tremtyje.

8. Esame susirūpinę nekaltai apkaltintų mūsų brolių likimu. Pasisakome prieš OSI įstaigos bend-

radarbiavimą su KGB bei šios įstaigos naudojamas metodus, ieškant ir teisiant antrojo pasaulinio karo nusikaltėlius.

a. Prašome veiksnius kreiptis į JAV valstybės departamentą reikalaujant, kad būtų pakeistas įstatymas ir kad šie nusikaltėliai būtų

teisiami ne už techniškus prasižengimus, bet turėtų tas pačias teises kaip eiliniai kriminalistai.

b. Taip pat prašome, kad nuteistieji nebūtų deportuojami į USSR, nes vykdant tai, būtų prasižengta su Pabaltijo valstybių okupacijos nepripažinimo faktu.

Šių metų balandžio 27 ir 28 d. d., Šaulių namuose Chicagoje, įvyko Šaulių Sąjungos suvažiavimas. Iš k.: stovi L. Š. S. pirmininkas Karolis Milkovaitis ir šauliai su savo vėliavomis. Nuotr. C. Genučio

Iš efektingos Kanados šaulių veiklos

Kanados Toronto Vlodo Pūtvio šaulių kuopos ilgametis p-kas yra taip pat Pabaltiečių Lygos aktyvus narys ir jų Konvencijos p-kas. Jis nusiuntė laišką Kanados užsienio Reikalų sekretoriui Joe Clark ir pridėjo kopiją Pabaltiečių Veteranų Lygos priimtos rezoliucijos apie Žmogaus Teisių pažeidimus Pabaltijo valstybėse. Kanados Užsienio Reikalų sekretorius Joe Clark atsiuntė jam laišką, kurio vertimą talpiname Tremties Trimite.

Ottawa, Ontario
1985 m. birželio 17 d.

Mielas ponas Jokubaiti,

Ačiū už laišką ir priedą prie jo — Rezoliuciją apie Žmogaus teisių pažeidimus Pabaltijo valstybėse.

Įdėmiai perskaičiau rezoliuciją, priimtą Pabaltiečių Veteranų Lygos Kanadoj, Toronte 1985 m. kovo mėnesį. Mintys, išreikštos Rezoliucijoje apie asmens, sąžinės ir žodžio laisvę, yra pagrindiniai demokratinės

santvarkos. Jų pažeidimas yra aiškus nusižengimas prieš tarptautiniai pripažinti asmens teises.

Kanados vyriausybė suvaidino svarbų vaidmenį reikalaujama, kad Sovietų Sąjungoj būtų respektuojamos asmens teisės bendrai ir paskirais atvejais.

Sovietų pareigūnai aiškiai pasisakė, kad jie tokį kišimasi skaito jiems nepriimtiniu, nes tai jų vidaus reikalas. Mes tokio jų argumento nepripažįstame. Sovietų Rusija, būdama Jungtinių Tautų narė, privalo gerbti asmens teises, nes ji pasirašė Asmens Teisių Deklaraciją ir taip pat įsipareigojo, pasirašydama Helsinkio Paktą.

Kas liečia Lietuvos ir kitų Pabaltijo tautų inkorporavimą į Sovietų Sąjungą, mes nepripažįstame *de jure* Estijos, Latvijos ir Lietuvos inkorporavimo į Sovietų Sąjungą, to mes laikėmės virš 40 metų ir tas nepripa-

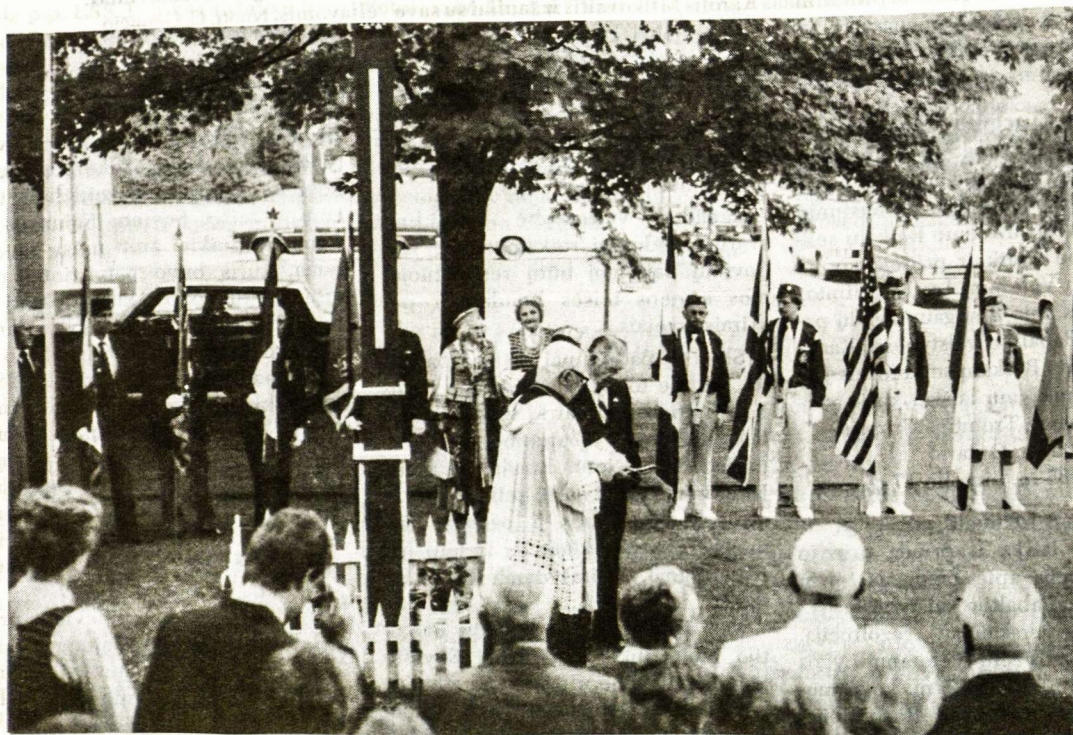
žinimas pagrįstas faktu, kad tos valstybės jėga buvo inkorporuotos į Sovietų Sąjungą, pažeidžiant tarptautinę teisę. Sovietų Sąjungos vyriausybė puikiai žino mūsų nusistatymą, kuris buvo patvirtintas pasirašant Helsinkio Aktą. Tą patį patvirtinom Saugumo ir Bendradarbiavimo konferencijoj Europoj. Šiuo metu Kanada yra šeiminkė CSCE susirinkimo asmens teisių žinovų Ottawoje. Šis susirinkimas duoda dar vieną galimybę siekti Asmens teisių respektavimą ir pagrindines asmens laisves kaip aptarta paskutiniame Akte. Kanados delegacija į virš minėtą suvažiavimą buvo supažindinta.

Užtikrinu Jus, kad kiekviena proga priminsime Sovietų Sąjungos vadovams apie Sovietų Sąjungoj daromus pažeidimus pagrindinių asmens laisvių ir teisių.

Jūsų
Joe Clark

St. Jokubaitis atidaro suvažiavimą. Nuotr. St. Dabkaus

Prie lietuviško kryžiaus kun. Laurynas Kemešis skaito maldą. Šalia KLB apylinkės p-kas Jonas Lukšys, išsirikiavusios vėliavų tarybos, dalis visuomenės.

PLAČIAŠAKĖ MELBOURNO ŠAULIŲ VEIKLA

MELBOURNAS, AUSTRALIA

Melbourno šauliai laike savo trejų metų gyvavimo išvystė gyvą ir dėmesio vertą veiklą.

DLK Vytenio kuopoje yra: 40 vyrų ir 10 moterų, 22 turi įsigiję uniformas. Melbourno šauliai ne tik organizuotai dalyvauja visose tautinėse šventėse ir demonstracijose, bet ir patys suruošia kasmet 4 - 5 renginius.

Šalia savo įprastinių renginių, kurie yra panašūs į kitų organizacijų renginius, Melbourno šauliai išėjo į viešą veiklą su kaikuriomis naujovėmis. Jie įsigijo spausdinimo priemonės ir reguliariai leidžia savo kuopos organą — "Lietuva — Lietuviams". Jau išleido 11 numerių, po 50 puslapių. Žurnalo straipsniai gvildena įvairias tautines problemas. Žurnalo redaktorius prityręs žurnalistas šaulys B. Zumeris, anksčiau buvęs "Mūsų pastogės" ir "Tėviškės Aidų" redaktorius. Visus spausdinimo darbus atlieka šaulys J. Kvietelaitis.

Melbourno šauliai taip pat plačiai pagarsėję savo piršlybų tarnyba. Tai bene vienintelė tarnyba visame pasauly. Vyriausias šios tarnybos piršlys J. Kvietelaitis. Jo patiektais daviniais užregistruota romantiškai nusiteikusių 60 "dūšių" — 45 moterys ir 15 vyrų. Kodėl vyrai tokie pasyvūs, piršliui nepavyko nustatyti. Melbourno šaulių piršlio trimaitis buvo išgirstas labai plačiai. Iš 60 užsiregistravusių yra iš: JAV, Kanados, Vakarų Vokietijos, Anglijos, Lenkijos (Lietuvių trikampio), savaimė aišku iš Australijos ir net iš okupuotos Lietuvos. Nuostabu, kaip tam Melbourno piršliui pavyko pralįsti pro nepaprastai saugias KGB užtvanas? Vyriausias piršlys rezultatais labai

patenkintas, nes jau oficialiais duomenimis yra susituokusios keturios poros, o kas vyksta neoficialiai, nei pats piršlys nežino . . .

DLK Vytenio kuopa savo aukomis parėmė: Jaunimo S-gą, V. Bruožytę, Melbourno chorą, Sporto Klubą, Lietuvių Namus, Tautos Fondą, Lietuvių Fondą, Karį, Mūsų Pastogę, Tėviškės Aidus ir News Digest - International.

Vysk. P. Baltakio vizito proga šauliai A. Galiauskienė ir J. Kvietelaitis pravedė rinkliavą ir vyskupui įteikė \$235 dolerius. Kartu vysk. Baltakiui buvo įteiktas šaulių Z. Augaičio ir J. Kvietelaičio memorandumas, tačiau praėjo jau keletas mėnesių, bet jo autoriai negavo dar jokio atsakymo.

Kai daugelis mūsų organizacijų bijosi politikos, tai Melbourno šauliai politinę veiklą padarė savo kasdienne duona. Pavartę anksčiau minėto šaulių organo numerius, rasite, kad visi puslapiai perpildyti tautinės-tarptautinės politikos žiniomis.

Pereitais metais šaulys B. Gasiūnas paruošė anglų kalba lapelį, užvardintą "Australia Beware", kuriame išvardina kaikuriuos sovietinės Rusijos daromus genocidinius nusikaltimus ir perspėja Australijos gyventojus apie jiems gresiančią komunizmo grėsmę. Šaulys Kvietelaitis atspausdino tų lapelių virš 3000 egzempliorių. Lapeliai buvo plačiai paskleisti tarp gyventojų. Šiuos lapelius platinant įvyko įdomus nesusipratimas, kuris laimingai baigėsi. Drąsus šaulys J. Gylys, būdamas saugumo tarnautoju prie Melbourno universiteto, pasiėmęs pluoštą tų antikomunistinių lapelių vėlai vakare išdėstė tuos la-

pelius ant studentų staliukų. Neaplenkė ir profesoriaus stalo. Sekančią dieną pradėjus rinktis studentams salėje kilo triukšmas: kas per "fašistas" galėjęs tokį darbą atlikti? Žinoma, ne visi studentai kaltino "fašistą". Profesorius apie lapelius painformavo universiteto vadovybę, o ši tą reikalą pavedė policijai. Policija ilgai tyrinėjusi surado ir spaustuvininką ir lapelių platintoją. Viskas baigėsi gana gerai: spaustuvininkas išsigynė, kad jo lapeliai ne "fašistiniai", o faktais paremti, o platintojas buvo iškeltas iš Melbourno u-teto į priemiestį ir kai gavo pirmą atlyginimą naujoje vietoje, nustebė, nes gavo algos pakėlimą . . .

Vienas iš paskutiniųjų (toli gražu ne paskutinis) Melbourno šaulių yra pasiūstęs vieną šaulį pakeisti kun. A. Svarinską, esantį komunistinės Rusijos koncentracijos stovykloje ir atlikti už jį dar neišpildytą bausmę. Kun. Svarinską pakeisti nori š. Z. Augaitis. Parašyti raštai tuo reikalu federaliniam opozicijos vadui Mr. Peacock ir užsienių reikalų ministeriui M.R. Hayden prašant jų tarpininkauti ir gauti sovietinės Rusijos sutikimą. Iš Mr. Peacock atsakymas gautas, kad jis negalės padėti, nes jis nėra valdžioje, o iš Mr. Hayden dar atsakymo negauta. Melbourno šauliai turi dar kitų būdų tam užmoju įvykdyti, jei pirmieji žygiai neduotų rezultatų.

DLK Vytenio kuopai vadovauja energingas pirmininkas V. Pleškūnas, vice p-kas J. Kvietelaitis, ūkio ir parengimų vadovas J. Jurgelaitis, moterų sekcijos vadovė L. Lipkevičienė. Valdyba turi visą eilę uolių pagalbininkų, k.t.: J. Zorius, A. Galinauskienė, J. Gylys ir visa eilė kitų.

J.P.K.

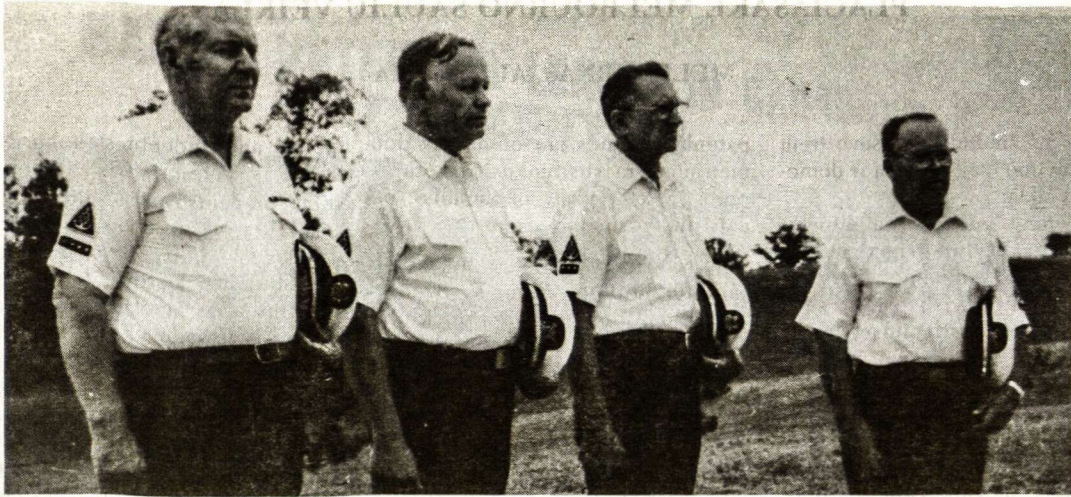
JŪROS DIENA PILĖNUOSE

Čikagos - Cicero - Detroito jūrų šauliai, puoselėdami jau per daugelį metų nusistovėjusią tradiciją, kasmet rengia Gen. T. Daukanto, Klaipėdos ir Švyturio jūrų šaulių kuopų narių

vasaros sąskrydį — Jūros Dieną. Šių metų Jūros Diena, surengta Detroito Švyturio jūrų šaulių kuopos, įvyko ir sėkmingai buvo pravesta liepos mėn. 13 - 14 d.d., kuopos sto-

vyklavietėje Pilėnuose, kuri randasi netoli Detroito, Manchester apylinkėje.

Jūros Dienos programa buvo pradėta šeštadienį, liepos 13 d., 11

Čikagos Gen. T. Daukanto kp. pirm. E. Vengianskas, S-gos Jūrų Šaulių vadovas M. Abarius, Cicero Klaipėdos j. š. kuopos pirmininkas J. Mikulis ir Švyturio j. š. kuopos pirm. B. Valiukėnas, šių metų Jūros Dienos pamaldų metu Pilėnų stovykloje. Nuotr. K. Sragausko

val. ryto, JAV-bių ir Lietuvos vėliavų pakėlimu. Sekė pietų pertrauka ir po pietų 2 val. įvyko jūrų šaulių dalinių vadovų-vių ir šio renginio dalyvių bendras informacinis susirinkimas, kuriame dalyvavo 22 asm.

Susirinkimo ir bendro pasitarimo metu, kurį pravedė Są-gos jūrų šaulių naujasis vadovas M. Abarius, kuopų pirmininkai: Čikagos Gen. T. Daukanto kuopos — E. Vengianskas, Cicero Klaipėdos kuopos — J. Mikulis ir Detrito Švyturio kuopos — B. Valiukėnas padarė trumpus savo vadovaujamų kuopų veiklos apžvalginius pranešimus, iš kurių matėsi, kad, nežiūrint į jūrų šaulius veikiančias narių senėjimo apraiškas, jaučiamo pavargimo ženklus ir ant vienų ir tų pačių, aktyviųjų narių, krentančios šauliškos veiklos darbų naštos, LŠST jūrų šaulių šakos Čikagos-Cicero - Detrito dalinių veikla yra gyva ir sėkminga.

Bendrose diskusijose, kuriose pasiskaldė dalinių vadovybių pareigūnai, o taip pat aktyviai pasireiškė jūrų šauliai A. Sukauskas, A. Misiūnas, J. Šurkus, K. Žebraitis ir kiti, išryškėjo, kad žvelgiant atskirai į jūrų šaulių dalinius ir bendrai į LŠST Jūrų šaulių šakos ateitį, yra būtina atkreipti ypatingą dėmesį į atsijauninimą — jaunesnių žmonių įtraukimą į jūriniai šaulišką veiklą. Suda-

ryti jiems sąlygas, ne tik įsitraukti į aktyvų darbą, bet paruošti juos ir vadovaujamoms pareigoms daliniuose. Susirūpinta ir jūrų šaulių atstovavimu S-gos centriniuose organuose, kurių, 1985 - 1988 m. kadencijai, tik vienas CV-boje yra belikęs. Keltas ir nepakeičiamų asmenų, "užsisėdėjimo" vadovaujamose pareigose klausimas ir kalbėta kitais jūrų šaulius bei visą Sąjungą liečiančiais reikalais.

Šį gyvą ir labai naudingą pasitarimą, užtrukusį apie pusantros valandos, baigiant, buvęs paskutines dvi kadencijas LŠST Jūrų šaulių šakos vadovas E. Vengianskas, tą dieną formaliai perdavęs pareigas, bylas, dokumentus ir kt. naujam Jūrų šaulių šakos vadovui M. Abariui, sveikino jį pareigose, linkėdamas geriausios sėkmės bei kantrybės atstovaujant jūrų šaulių reikalus Centro valdyboje. Kvietė visus naujam vadovui talkininkauti, palaikyti ryšį ir, reikalui esant, jam padėti. Visiems gausiai plojant susirinkimas buvo baigtas.

6 val. vak. jaučioje, tautiniais bei šauliškais simboliais ir paveikslais išpuoštoje stovyklos salėje buvo bendras Jūros Dienos dalyvių ir svečių pobūvis — vakariėnė, kurioje dalyvavo netoli šimto asmenų. Visiems susėdus prie stalų, Švyturio

kuopos pirm. B. Valiukėnas pakvietė kun. Baboną palaiminti šio pobūvio vaišes. Po maldos visi buvo skaniais valgiais pavaišinti. Kiek užkandus ir besivaišinant, malonu buvo išklaudyti meninės programos.

Meninę programą atliko muz. S. Sližio vadovaujamas moterų balsų kvartetas — B. Januškienė, Č. Pliurienė, N. Šližienė ir A. Tamulionienė jausmingai ir darniai padainavusios keletą dainų, jumoristinį eilėraščių padeklamavęs S. Garliauskas ir, visiems pirtariant, kupletus padainavęs M. Sajus. Programos atlikėjai susilaukė gausiais plojimais išreikštos padėkos.

Išklausius meninės programos ir vakariėnei einant į pabaigą, S-gos Jūrų Šaulių vadovas M. Abarius už ilgametį vadovavimą jūrų šauliams ir malonų bendradarbiavimą, su padėka, buvusiame Sąjungos Jūrų Šaulių vadovui bei Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos pirmininkui E. Vengianskui, o taip pat už ilgametį bendradarbiavimą — Cicero Klaipėdos jūrų šaulių kuopos pirmininkui J. Mikuliui, prieš tai perskaitydamas atatinamus įrašus, įteikė meniškai pagamintus Pilėnų stovyklavietėje pastatyto Lietuvos Nepriklausomybės Kovų paminklo paveikslus.

Vėlių pakėlimo apeigų metu. Nuotr. K. Sragausko

Po to dar ilgokai buvo pasisvečiuota, prie kavos puodelio pasėdėta, dienos įspūdžiais pasidalinta. Muzikai užgrojus, norintieji kojas pamankštinti, turėjo progos ir pasižokti...

Po nakties audros išaušo gražus sekmadienis, liepos 14 d. rytas. 11 val. dienos programa buvo pradėta Lietuvos Nepriklausomybės kovų paminklo papėdėje, ant kalno, iškilmingu vėlių pakėlimu. Jūros Dienos dalyviams su dalinių vėliavomis išsirikiavus, S-gos Jūrų Šaulių vadovas M. Abarius, Gen. T. Daukanto ir Klaipėdos jūrų šaulių kuopų pirmininkams asistuojant, priėmė Švyturio kuopos pirmininko B. Valiukėno raportą. Sesei I. Petrauskienei sugiedojus Amerikos ir visiems giedant Lietuvos Hymną, buvo pakeltos JAV-bių ir Lietuvos vėliavos į stiebus. Žuvusių Lietuvos nepriklausomybės kovose karių, savanorių, partizanų ir mirusių Lietuvos jūreivių bei šaulių garbei ir prisiminimui Švyturio jūrų šaulių kuopos pirmininkas B. Valiukėnas, asistuojant sesei Stefanijai Telyčienei, prie paminklo padėjo vainiką.

Po šių prasmingų apeigų — prelatas Celiešius atnašavo mišias ir tarė išskirtinai paminėtiną, jautrų ir giliai patriotinį pamokslą, išryškindamas tautinio pasiaukojimo prasmę ir šaulių paskirtį kovoje, siekiant Lietuvai laisvės bei nepriklausomybės. Šių pamaldų metų jausmingai skambėjo ir sklido plačiomis stovyklavietės pašlaitėmis Jūros Dienos dalyvių ir svečių giedamų giesmių gar-

sai. Pamaldoms baigiantis, iš Čikagos atvyko ir LŠST pirm. K. Milkovaitis su ponija, kuriam taip pat buvo įteiktas paveikslas.

Po pamaldų, išbaigus Jūros Dienos programą, visi dalyviai ir svečiai buvo pakviesti pietums prie skaniai lauke iškeptų viščiukų. Pietums baigiantis E. Grigutis, S. Grigaitienė ir A. Macionis sėkmingai pravedė gausų laimėjimais dovanų paskirstymą. Tuomi 1985-jų metų, Čikagos - Cicero-Detroito jūrų šaulių dalinių tradicinis metinis vasaros sąskrydis buvo baigtas ir visi skirstėsi į namus.

Vaigiant tenka paminėti, kad buvo gautas Vytauto Didžiojo Šaulių Rinktinės pirm. V. Išganaičio sveikintimas raštu Jūros Dienos rengėjams ir pasidžiaugti šio jūrų renginio pasisekimu. Šia proga reikia padėkoti Detroito jūrų šaulių Švyturio kuopos vadovybei ir šauliams, ant kurių pečių gulėjo visi organizaciniai Jūros dienos, programiniai bei atvykusių iš kitų vietovių jūros šaulių apnakvydinimo, vaišių ir kiti reikalai. Išskirtina padėka priklauso kuopos moterų vadovei sesei O. Selėnienei ir jai talkininkavusioms sėms S. Telyčienei ir S. Sirutienei, kurios taip nuoširdžiai rūpinosi vaišėmis ir visus Jūros Dienos dalyvius bei svečius maitino.

Tad dar kartą ačiū ir iki malonaus pasimatymo, Cicero Klaipėdos jūrų šaulių kuopos, 1986 - siais metais rengiamoje Jūros Dienoje, Union Pier, Mich.

Vg.

Detroito jūrų šaulių moterų balsų kvartetas — Č. Pliurienė, B. Janušienė, A. Tamulionienė ir N. Sližienė š. m. liepos 13 d., muzikui S. Sližiui akomponuojant i vadovaujant, atlieka meninę programą Pilėnų stovyklavietės, Jūros Dieno dalyvių ir svečių vakarienės metu.

Nuotr. K. Sragausko

MARTYNO JANKAUS ŠAULIŲ KUOPOS BROCKTONE VISUOTINIS SUSIRINKIMAS

1985 m. kovo 30 d. Brocktono, Mass., Sandaros salėje įvyko Martyno Jankaus šaulių kuopos visuotinis susirinkimas. Dalyvavo uniformuoti šauliai, tautiniais rūbais pasipuošusios sesės šaulės bei svečiai, besidomintieji šaulių veikla.

Susirinkimą pradėjo kp. pirm. Juozas Stašaitis. Kuopos vėliavą įnešė vėliavos globėjas Jonas Freimanas. Sekė visų dalyvių bendra malda ir amžinybėn iškeliausių kp. šaulių tylos minute pagerbimas.

Susirinkimui pirmininkauti paskiestas LB Brocktono apylinkės pirm. Povilas Jančiauskas, sekretore Stasė Gofensienė. Į garbės prezidiumą: J. Stašaitis, J. Freimanas, O. Eikinienė, E. Ribokienė ir R. Bielkevičius. Pagal šaulių tradiciją pirmininkaujančiam perduota kp. vėliava. P. Jančiauskas padėkojęs už jam patikėtą susirinkimo vedimą, tarė žodį, maloniai nuteikdamas susirinkusius.

Valdybos pateikta susirinkimui dienotvarkė priimta be pataisų. Praeito visuotinio susirinkimo protokolą perskaitė Stasė Gofensienė. Protokolas priimtas. Į mandatų komisiją išrinko Edvardą Martišių ir Valterį Rupšį.

M. Jankaus kp. valdybos pareigūnų dvejų metų atlikto darbo ir veiklos pranešimai. Pirmininkas ir visa valdyba atsistatydina. Prašo susirinkimą dvejų metų kadencijai išsirinkti naują pirmininką ir kuopos valdybą. Pirm. pranešė apie dvejų metų M. Jankaus kp. veiklą. Šiuo metu kuopoje yra 38 nariai. Valdyba dirbo sutartinai, turėjo 10 darbinių posėdžių, bažnytinėse ir tautinėse šventėse uniformuoti šauliai ir tautiniais rūbais pasipuošusios šaulės dalyvauja su JAV ir Lietuvos vėliavomis ir veda kitų organizacijų vėliavų eiseną. Savo lėšomis remia Lietuvos laisvinimą, lietuviškąjį švietimą, spaudą, radijo valandėles — Laisvės Varpą Brocktone ir S. V. Minčių Bostone. Finansiniai remia para-

mos reikalingus specifinius įvykius ir sumanymus. Turėjo pramoginių išvykų bei švenčių Brocktone ir plačioje apylinkėje: Kennebunkporte Tėvų Pranciškonų vasarvietėje, M. N.P. seserų vienuolyno Putname, Edv. ir Br. Martišių gražioje sodyboje Wrentham, Ma. ir kitur. Sesių ir brolių dėka Pereinamoji taurė atteko Martyno Jankaus šaulių kuopai, ir ji puošia šio susirinkimo metu garbės stalą, — baigė pranešimą kp. pirm. J. Stašaitis.

Iždininkas Ant. Šeduikis pasidžiaugė kp. geru finansiniu stoviu. Pinigai laikomi banke, atskaitomybė pavyzdinga. Tai patvirtino kontrolės komisija.

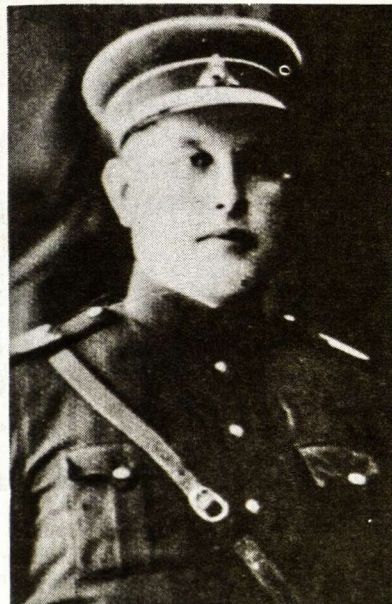
Susirinkimui prašant, atsiklausus kuopos pirmininką ir kiekvieną valdybos narį, visi sutiko dar dvejus metus dirbti. Kuopos pirm. Juozas Stašaitis, I-as vicepirm. — R. Bielkevičius, II-is vicepirm. ir vėliavos globėjas — J. Freimanas, sekretorė — St. Gofensienė, išd. A. Šeduikis, parengimų vadovė — O. Eikinienė, spaudos — E. Ribokienė. Kontrolės komisija: J. Činčys, Vincas Grybauskas, trečią narį kooptuos.

Į LŠST suvažiavimą, įvyksiantį Čikagoje, vyksta: J. Stašaitis, Stasė Gofensienė, Br. Martišienė ir pasisiūlė A. Baškauskienė.

Žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės paminklo prie Šv. Kazimiero bažnyčios statymas bus galutinai aptartas valdybos su klebonu kun. P. Šakaliu, kuris šiame susirinkime negalėjo dalyvauti.

Birželio 9 d. 1 val. Br. ir Edv. Martišių sodyboje, Wrentham, Mass., pramoginė, tradicinė Joninių šventė šauliams su svečiais.

Pirm. J. Stašaitis perskaitė turinimą, gražų padėkos laišką S-gos garbės nario Vaidievučio Mantauto už jo tėvo, s-gos garbės nario Aleksandro Mantauto 90-ties metų amžiaus sukakties progą pagerbimą, pasveikinimą ir apdovanojimą š.m. kovo 17 d. Putname, MNP seselių Matulaičio globos namuose. Dar keli kiti klau-

A. A. Pranas Eigelis, Vytauto Didžiojo šaulių rinktinės narys, Lietuvos kariuomenės gusarų pulko viršila, miręs 1985 m. vasario 6 d.

simai ir raštai ir susirinkimo pirm. P. Jančiauskas perdavė perrinktąjam kp. pirm. J. Stašaičiui. Vėliavą priėmęs J. Stašaitis prisiekė gerbti ir perdavė vėliavos globėjui J. Freimanui, vėliavą saugoti, globoti, pastarasis pasižadėjo vėliavą pagarbiai užlaikyti, į iškilmes lydėti.

Vėliavas išnešus, Lietuvos himnu baigta iškilmingoji susirinkimo dalis.

Po susirinkimo nuotraukų darymas ir laisvi pašnekėsiai ir naujų darbų projektai. Vaisės, suruoštos sesių ir brolių šaulių, vadovaujant sesei S.T. Gofensienei su didžiąja talkininke O. Eikinienė. Padėka joms ir visiems.

LŠST išėivijos lietuviškame gyvenime atlieka labai svarbų vaidmenį. Minėjimai, įvairios iškilmės, demonstracijos prieš Lietuvos engėjus bei šaulių neapsieina. Tai stipri lietuvių patriotinė organizacija. Šauliai tebesilaiko nepriklausomoje Lietuvoje susidariusių tradicijų, prisitaikant prie išėivijos esamų sąlygų.

Padėka išėivijoj Šaulių S-gos atkurėjams ir jos tęsėjams.

E. Ribokienė

UGNIES DAINA

(Tęsinys iš Kario 6 Nr.)

ANATOLIJUS KAIRYS

TREČIAS VEIKSMAS

1972 m. gegužės 14 diena.

Kauno miesto sodas prieš muzikinį teatrą. Fone — teatro rūmų fasadas, du biustai, keli medžiai, keli suoliukai . . .

Ant vieno suoliuko — kitoje scenos pusėje — sėdi LINAS ir skaito knygą nepakeldamas galvos ir nesidairydamas. Ant kito — avenscenoje — ROMAS ir RIMA. Jie tyli. Praeina vienas kitas piliėtis.

RIMA. Tu, Romai, šiandien kaip nesavas.

ROMAS. Man liūdna, kai aš pamatau tave.

RIMA. Nesuprantu kodėl.

ROMAS. Todėl ir liūdna, kad nesupranti.

RIMA. Ar buvai susirinkime?

ROMAS. Vis aiškinu ir vis neišaiškinu —
Kaip liūdna man nebuš.

RIMA. Nebuvai — jau suprantu.

ROMAS. Mano nuotaika nesikeičia—
Nei liūdna, nei linksma.

RIMA. Einam pasivaikščioti į parką.
Medžiai taip gražiai susprogo—
Net akis kutena žaluma.

ROMAS. Man šalta kažkodėl . . .

RIMA. Šalta? Bėkim aplink medį—
Ir sušilsim. Aš bėgu, tu vyk.

ROMAS. Aš tavęs nevysiu.

RIMA. Tai bėk tu, aš vysiu.
Sušilsim ir šalta nebus.
Ar nori pasikalbėti rimtai?

ROMAS. Aš ir kalbu rimtai.
Tu nesupranti, tai ką aš . . .

(Jis žiūri į šoną.)

RIMA. Ko lauki?

ROMAS. Lino.

RIMA. Kad aš patikečiau.

ROMAS. Kaip sau nori.

RIMA. Tik jau ne Lino.

Ką tu kalbėsi su juo?

ROMAS. Ar atsinešei LAISVĖS plakata?

RIMA. O, užmiršau. Ar reikia?

ROMAS. Tu prašei nupiešti dar vieną žodį—
Aš nupiešiau.

RIMA. Laisvės Rimai?

ROMAS. Nei Rimai, nei Romui.

Lietuvai.

RIMA. Lietuvai?

RIMA. Lietuvai?

ROMAS. Lietuvai. Na, kaip? *(Išvynioja atsargiai)*
Patinka? Nepatinka?

RIMA. LIETUVAI!

ROMAS. Eik namo ir atnešk LAISVĖS plakata.
Aš parodysiu kaip jį sudėtį ir iškelti.

RIMA. Iškelti? Kur iškelti?

ROMAS. Pamatysi, kai atneši.
Tik nesijaudink, Rima,
Ir nesakyk, kad bijai.

RIMA. Tavo akys, Romai,
Lyg būtum nemiegojęs.

ROMAS. Aš nemiegojau, Rima—
Visą naktį sapnavau tave.

RIMA. Tai idealu!

ROMAS. Ko tu nori iš mano akių?
Viską aš matau gerai.

(Jie žiūri vienas į antrą.)

RIMA. Tavo akys sako man kažką,
Bet — ką? Aš nesuprantu.
(Linas atsistoja.)

ROMAS. Ir gerai, kad nesupranti—
Išaiškinti būtų sunku.
Ar ne Linas ten stovi?

RIMA. Linas!

ROMAS. Jis laukia manęs, o aš jo.
Eik, Rima, ir greit sugrįšk.

RIMA. Palauk.

(Išeina. Pauzė)

LINAS atsisėda šalia brolio.

LINAS. Dar pyksti?

ROMAS. Kodėl tu padedi Juozui?

LINAS. Sakau — už gitarą.

ROMAS. Už mano plaukus tu gausi gitarą?

LINAS. Na tai kas — plaukai ataug—
Aš turėsiu gitarą. Ir tu

ROMAS. Tu sakei, kad būsi vytis?

O gal jau nebenori?

(Pažiūri į LINO plaukus.)

Tavo plaukai netrumpesni už mano.

LINAS. Noriu ir būsiu. Vytis.

Pirksiu motociklą, turėsiu gitarą.

Užauginsiu plaukus dar ilgesnius.

ROMAS. Ilgų plaukų neužtenka.

Vyčių sąjūdis, Linai,

Ne ilgaplaukių gitaristų draugija.

Vyčiai — idėja.

LINAS. Idėja? Sąjūdis? O . . .

ROMAS. Ugnies daina. Ir amžinybė.

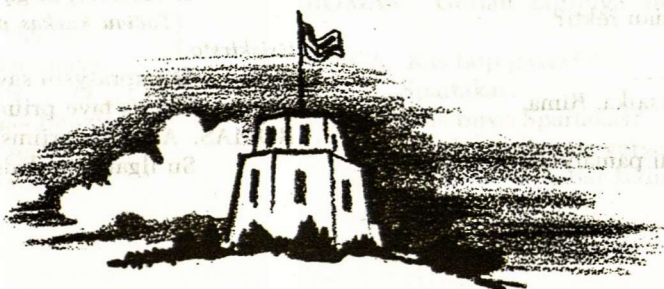
- Protestas melui ir neteisybei.
Prisitaikymui ir abejingumui.
Kūno ir kraujo idėja.
- LINAS. Būtų visai kas kita,
Jei aš turėčiau gitarą.
- ROMAS. Ar Juozas nenupirks?
LINAS. Nenupirks. Kai priminiau—
Jis tik nusijuokė.
- ROMAS. Tai ir bus idėja, Linai,
Mano idėja — protestuoti!
Prieš kiekvieną apgavystę—
Net jei ir brolis tave apgauna.
- LINAS. Kaip tu protestuosi?
Juozas — partijos narys?
- ROMAS. Kokie nariai — tokia ir partija.
Šantažas, melas, išnaudojimas.
Tave apgavo, mane apgavo, visus apgavo.
Pasipriešinti smurtui ir baime!
Vyčių idėja — nepasiduoti!
- LINAS. O tu kada pasipriešinsi?
ROMAS. Aš . . . šiandien.
- LINAS. Šiandien? Kaip?
ROMAS. Pamatysi.
- LINAS. Tu jau žinai kaip?
ROMAS. Žinau.
- LINAS. Pasakyk man, Romai,
Aš taip pat pasipriešinsiu.
- ROMAS. Esi jau vytis, Linai.
Aš atiduosiu tau gitarą,
Jei tu padarysi man darbelį,
Vieną mažytį patarnavimą—
Ir mano gitara bus tavo.
- LINAS. Kaip tu protestuosi be gitaros,
Kaip tu pasipriešinsi?
ROMAS. Paskutinį kartą aš paskambinsiu garsiau—
Tai ir bus protestas. Padarysi?
LINAS. (po abejonės.) Padarysiu.
- ROMAS. Atnešk tris litrus benzino.
LINAS. Ką tu veiksi su benzinu?
ROMAS. Neklausinėk. Man reikia.
Prašau atnešti, tai ir nešk.
Sužinosi kitą kartą.
- LINAS. Tris litrus benzino . . .
Kur aš gausiu tiek?
ROMAS. Turgus dar atidarytas.
Imk. Penki rubliai.
Gerai užkišk, kad nesmirdėtų.
- LINAS. Kodėl?
ROMAS. Jei nori gitaros — daryk.
Esi jau vyčių sąjūdžio narys.
- LINAS. Vytis . . . Aš jau vytis . . . O . . .
Kaip greitai tau reikia benzino?
ROMAS. Kuo greičiau, tuo geriau.
Atnešk ir padėk po suolu,
- Kad niekas nematyty. Čia.
Gitarą pasiimk ir pranyk.
- LINAS. Pranykti? Kodėl pranykti?
ROMAS. Ir dainuok mano dainą,
Dainuok mano testamentą.
- LINAS. Kokį testamentą, Romai?
ROMAS. Jau sakiau: LAISVĖS LIETUVAI!
LINAS. Romai . . .
ROMAS. Pranyk. Manęs tu nepažįsti.
Jei kas paklaus, ką neši,
Sakyk — vandenį. Vandenį!
- LINAS. Aš sakysiu — vandenį . . .
ROMAS. Vyčiai nekalba daug.
Uždaryk burną, sučiaupk liežuvį.
Muzika mūsų kalba! Gitara!
- LINAS. Daina — mūsų idealas.
ROMAS. Ugnis ir liepsna!
LINAS. Romai, tu manai nusižudyti?!
- ROMAS. Linai, greičiau eik.
LINAS nueina. Romas skaito knyga.
Sodelyje vaikšto daugiau žmonių,
iš kurių išsiskiria VYDAS ir GAILĖ.
- VYDAS. Labas.
GAILĖ. Labas.
VYDAS. Pasiruošta.
ROMAS. Aš vykdau.
GAILĖ. Gal pagalvokite dar . . .
ROMAS. Burtas yra mestas.
Linai nuėjo benzino.
VYDAS. Kiek laiko mes turim?
ROMAS. Dvi dienas. Svarbu,
Kad nebūtų Kaune.
Ir dvi dienas po to.
- VYDAS. Saulei leidžiantis mes būsime Rygoj.
GAILĖ. Aš norėčiau pamatyti . . .
ROMAS. Įsivaizduok.
GAILĖ. Aš numirčiau iš baimės.
ROMAS. Tai geriau nematyk.
VYDAS. Su . . .
GAILĖ. Romai . . .
ROMAS. Be sentimentų, draugai.
Linai bus mano vietoj—
Priimtas.
VYDAS ir GAILĖ nueina sodu. Pauzė.
Iš kelių tarpo išsiskiria UNTĖ ir VIRGA,
Jie atsėdė kitame suolo gale, lyg
nepažįstami. Romas skaito pusgarsiai.
- ROMAS. “Geriau garbinga mirtis, negu gėdingas gyvenimas”.
- VIRGA. Kas taip pasakė?
UNTĖ. Spartakas.
VIRGA. Kas buvo Spartakas?
UNTĖ. Sukilusių Romos vergų išlaisvintojas.
Jo vardas ir dabar žadina minias!

VIRGA. Ne taip garsiai.
 ROMAS. O Petrikas Henry?
 Ar žinote, ką pasakė jis?
 VIRGA. Ką pasakė jis?
 ROMAS. "Duokite man laisvę arba duokite mirtį".
 UNTĖ. Amerikietis.
 ROMAS. "Idėjos, jei didžios, nemiršta kaip žmonės",
 UNTĖ. Maironis.
 VIRGA. Man gaila tavęs, Romai.
 ROMAS. Tu per daug iškentėjai, Virga, Negailėk kančios kitam.
 Mūsų auka — tautos kraujas.
 UNTĖ. Tai mes.
 ROMAS. Vydas ir Gailė jau išvyko, Nedelskite ir jūs.
 UNTĖ. Rytoj mes būsime Minske.
 ROMAS. Turite tris dienas.
 VIRGA. Ar tu nesusvyruosi paskutinę valandą?
 ROMAS. Nė paskutinę minutę—
 Linas jau atneša ugnį.
 UNTĖ. Linas?
 ROMAS. Mūsų naujas narys.
 Jis vykdo mano testamentą.
 VIRGA. Man silpna, pagalvojus . . .
 ROMAS. Dulce et docorum est pro patria mori.
 UNTĖ. Saldu ir garbinga už tėvynę mirti.
 Viso, Romai.
 VIRGA. Aš sapnuoju . . .
 (Atsisveikina nežymiu rankos mostu.)
 ROMAS. Pabusk, Virga,
 Pabuskite visi, kurie miegate!
 VIRGA. Iki pasimatymo . . .
 ROMAS. Danguje.
 UNTĖ IR VIRGA nueina sodu. Pauzė.
 ROMAS išsiima maldaknygę, skaito.
 Įeina RIMA, atsisėda šalia.
 RIMA. Meldies?
 ROMAS. Iš tavo dovanos.
 RIMA. Dabar ji tavo. Turiu.
 ROMAS. Duok. Štai — sudedam . . .
 Matai, kas išėjo?
 RIMA. "Laisvės Lietuvai".
 ROMAS. Ar aš galiu tau patikėti
 Vieną didelę slapybę?
 RIMA. Didelę slapybę - žinoma.
 ROMAS. Pačia didžiausią paslaptį.
 Tu pažadi nerėkti?
 RIMA. Kodėl aš turėčiau rėkti?
 ROMAS. Prisieki?
 RIMA. Po priesaika . . .
 ROMAS. Mirties priesaika, Rima.
 RIMA. Prisiekiu.
 ROMAS. Iškelk — kai pamatysi ugnies stulpą.

Iškelk aukštai, labai aukštai.
 Ant suolo atsistok ir kelk, kelk . . .
 O tada bėk — kiek kojos neša.

RIMA. Ugnies stulpą?
 ROMAS. Jei neduos — nekelk.
 Jei, nematysi, ugnies stulpo—
 Nėkelk. Matysi kelk — nematysi nėkelk.
 Iš meilės, Rima.
 RIMA. Iš meilės tau?
 ROMAS. Iš meilės Lietuvai.
 RIMA. Geriau tau . . .
 (LINAS artinasi su baku.)
 ROMAS. Linas jau ateina.
 RIMA. Jis neša baką.
 Taip sunkiai velka . . .
 ROMAS. Pilnas vandens.
 RIMA. Vandens? Tikrai vanduo?
 ROMAS. O kas tu manai?
 RIMA. Aš labai abejoju, Romai,
 Po tavo paslapties,
 Po ugnies stulpo, aš . . .
 (Jinai sumišusi, jaudinasi.)
 ROMAS. Neabejok, Rima, neabejok.
 (Įeina LINAS su baku, pakiša po suolu,
 pasiima gitarą ir nueina.)
 RIMA. Jis pasiėmė tavo gitarą.
 ROMAS. Aš jam atidaviau—
 Mano gitara dabar jo.
 RIMA. Nauja slapybė, Romai?
 ROMAS. Linas pasakys rytoj.
 Viską. Tik paklausk.
 RIMA. Kodėl ne tu?
 ROMAS. Aš nebūsiu namie.
 RIMA. (nerami.) Romai?
 Kur tu išeini?
 ROMAS. Mane atleido iš darbo.
 Pašalino iš mokyklos.
 Tėvas ir brolis varo iš namų.
 LINAS, gavęs gitarą, ima skambinti toličiau,
 prie jo sustoja pora vyrų ir pora merginų,
 smagiai uždainuoja.
 LINAS ir būrelis.
 "Kur lygūs laukai,
 Snaudžia tamsūs miškai,
 Lietuviai barzdočiai dūmoja—
 Galanda kirvius,
 Kalavijus aštrius
 Ir juodbėrį žirgą balnoja".
 (Tačiau kažkas prie jų artinasi ir jie greitai
 išsiskirsto.)
 RIMA. Aš paprašysiu savo dėdę,
 Gal jis tave priims.
 ROMAS. Ar tikrai priims, Rima,
 Su ilgais plaukais . . .

- RIMA. O gal ir nepriims.
Kai prasidėjo kratos,
Jis labai išsigando.
- ROMAS. Dabar pati matai:
Aš neturiu stogo virš galvos.
Be namų, be darbo, be vietos
Ir be užuojautos.
Kas man lieka daryti?
- RIMA. Aš tave priimčiau,
Bet namų aš neturiu,
Aš pati benamė, Romai.
- ROMAS. Aš einu į kitą pasaulį—
Ten man nereikės bijoti,
Ten aš būsiu amžinai laisvas.
- RIMA. Į kitą pasaulį — tai į Ameriką?
Neišbėk, Romai, palauk dar—
Vasara bus karšta, nesušalsi,
Mano tėvas, menu, nesušalo . . .
(Ji užsidengia burną, lyg paslaptį išdavus.)
- ROMAS. Gerai, kad tėvą prisiminei.
Kai iškils ugnies stulpas—
Jame tu pamatysi savo tėvą.
- RIMA. Geriau kad nepamatyčiau—
Aš labai bijau ugnies.
- ROMAS. Ir aš bijau — visi bijo,
Bet tavo tėvas nebijojo—
Jis perėjo pro ugnį gyvas—
Ir išliko gyvas, amžiams gyvas,
Aukos jo niekas neatims.
- RIMA. Aš suprantu labai gerai.
(LINAS ir jo draugai vėl susirenka kitoje scenos pusėje ir smagiai užtraukia.)
- LINAS, *(skambina ir dainuoja, kiti pritaria.)*
“Užtrauksim naują giesmę, broliai,
Kurią jaunimas tesupras!
Ne taip giedosime, kaip lig šiolei,
Kitas mąstysime dūmas.”
(Jie vėl skubiai išsiskirsto.)
- ROMAS. Ar tu norėtum gyventi
Be namų ir be laisvės?
- RIMA. Nenorėčiau, nenorėčiau . . .
- ROMAS. Ir aš nenoriu, Rima,
Ir tavo tėvas nenorėjo,
Ir tavo dėdė nenori,
Tačiau visi gyvena.
- RIMA. Kodėl gyvena?
- ROMAS. Todėl, kad bijo.
- Bijo pasipriešinti,
Bijo pasiaukoti.
O be aukos nėra išganymo.
Kristus ėmė ir pasiaukojo.
- RIMA. Kristus buvo nemirtingas.
- ROMAS. Jis nebuvo nemirtingas, Rima—
Jis nemirtingumą gavo mirtimi.
Kas yra nemirtingas žemėje,
Tas nemirtingas bus ir danguje.
- RIMA. Tu jau kunigas, Romai, kunigas—
Pamokslą man sakai . . .
- ROMAS. Nukryžiuotas, perverta širdis—
Žmogaus kančia už laisvę.
- RIMA. Mirti niekas nenori, niekas.
Kas leisis nukryžiuojamas,
Kankinamas ar deginamas šiandien?
- ROMAS. Margio daina dar kartą suskambės,
Negęstanti ugnies daina . . .
- RIMA. *(išdrįsta.)* Aš myliu tave, Romai.
- ROMAS. *(po tylos.)* Atsiras laužas ir liepsna, atsiras—
Jonas Palachas, girdėjai?
- RIMA. Jonas Palachas?
- ROMAS. Nieko nėra baisaus už tylą, Rima,
Už surakintas rankas ir dvasią . . .
Myliu ir aš tave, Rima . . .
(Jis patraukia baką arčiau. Rima pastebi.)
- RIMA. Dvokia benzinu?
- ROMAS. Ir mylėsiu amžinai . . .
- RIMA. Romai . . .
(Romus skubiai pakelia baką ir pasitraukia už medžių, scena pritemsta, degtukas bliksteri, po sekundės kitos iškyla ugnies stulpas . . .)
- BALSAS. *(už scenos.)* Žmogus dega! Žmogus!!!
- KITAS BALSAS. Gelbėkit! Gelbėkit!
- RIMA. Ugnies stulpas!
- ROMAS. *(už scenos.)* Tau-tau-Lietuva!
(Virš ugnies stulpo Rima iškelia plakatą:
LAISVĖS LIETUVAI!
Matyti judanti minia, čia vienoje vietoje, čia kitoje pasigirsta atskirų giesmių refrenai: Lietuva, tėvynė mūsų . . .Lietuviais esame mes gime . . . Marija, Marija..
Uždanga neskuba leistis.
Uždanga
(Pabaiga sekančiame KARYJE)

KARIUI aukojai:**\$180.00 (Can. \$250.00)**

Iš A.A. Stasio REUTO palikimo per A. Račinską

\$175.00

Ramovėnai Chicago, IL. (K. Dabulevičius (25 dol.). J. Gužaitis (13 dol.); po 10 dol.: Vl. Garbenis, V. Valkavickas, Ed. Vengianskas, Vkt. Lesniauskas, K. Juškaitis, Z. Moliejus, St. Pranėnas, J. Valis, J. Šaučiūnas; 8 dol. J. Balčiūnas, 5 dol. V. Avižius); aukas atsiuntė išd. V. Valkavickas.

\$150.00

P.L.P. Karo Mokyklos XVII laidos karininkai 50- metų paminėti per KARIO rėmėją. V. Vilkutaitį (po. 15 dol. K. Gasperaitis, V. Irlėkis, A. Miselis, V. Rutelionis, A. Valiuškis; 35 dol. Lendraitis ir 40 dol. V. Vilkutaitis)

\$166.87 (Austr. dol. 250)

LKVS Ramovė Adelaidės Skyrius per pirm. V. Vosylių A.A. gen. Stasiui RAŠTIKIUI atminti

\$100.00

LŠST N. Anglijos Šaulių Rinktinė per S. Kauneliene

\$50.00P.L.P. Karo Mokyklos XVIII laidos karininkai per K. Barzduką A.A. Vaciu Skinderiui atminti. V. Dudėnas savo tėvui A.A. Kaziu Dudėnui atminti
A. Tveras, IL**\$23.00**

J. Stašaitis, MA

\$17.00

J. Damskis, Vokietija

\$16.00Br. Aušrotas, FL
J. Cibulskas, NY**\$15.00**

A. Maslauskas, CT

\$13.00

M. Šimkus, IL

\$10.00

V. Norkus, NY

\$9.00

A. Banaitis, Vokietija

\$8.00Kl. Čeputis, ONT
A. Ivanauskas, MI
P. Matulionis, MI
J. Nevulis, Vokietija
B. Valiukėnas, MI
V. Zadurskis, ONT**\$7.00**

Z. Vencius, Vokietija

\$6.00E. Jakubilienė, ONT
V. Juodišius, IL**\$5.00**B. Jablonskis, IL
Vl. Keiba, NY
J. Lekutis, ONT
A. Masiulis, ONT
A. Šatraitis, IL
Pr. Šapalas, IL**\$4.00**

G. Gurklewitsch, Vokietija

\$3.00K. Bendoraitis, Vokietija
N. Braziulis, OH
A. Bruzga, IL
L. Buda, IL
L. Jurkūnas, NY
A. Juška, Prancūzija
S. Kasparas, Anglija
P. Kazlauskas, ONT
A. Leonavičius, PA
S. Lungys, FL
K. Martinkus, IL
P. Milašius, OH
D. Mitkienė, CA
K. Naudžius, CA
J. Naujokaitis, OH
Aug. Paškoniš, IL**\$2.00**A. Endrikaitis, Vokietija
S. Šereika, Vokietija
V. Tschiplys, Vokietija
L. Vilčinskis, Vokietija
J. Vitkus, Vokietija**LKVS RAMOVĖS
CENTRO VALDYBOS**

RINKLIAVOJE KARIUI paremti aukojai:

\$100.00

A. Augustas (Augevičius)

\$50.00LŠST Simo Kudirkos Šaulių kp., NY
Rev. Msgr. J.A. Kučingis, CA**\$25.00**Vl. Gilys, CA
K. Karuža, CA
V. Prižgintas, CA**\$20.00**M. Barkauskas, CA
J. V. Černius, CA
dr. A. Matukas, CT
J. Paplauskas, CA*Nuoširdus ačiū už jūsų dosnumą!*

☆

Pataisyta

KARIO Nr. 6-85 aukotojų sąrašė išspausdinta \$20.00 aukojai A. Butkus, NY; turi būti A. Butas.

KARIO Nr. 3-85 paskelbta aukojai \$14.00 J. Banaitis, Vokietija; turi būti A. Banaitis

J. Damskis, Vokietija paskelbta aukojai \$31.00; turi būti \$41.00.

Atsiprašome, kad taip jau nutiko.

☆

**KARIO Administracijos ir
Redakcijos padėka**

Praeitų metų pabaigoje ir šių metų pirmame pusmetyje KARIO skaitytojais, Ramovės Centro valdyba, Šaulių Centro valdyba, Skyriai ir Kuopos, sukaktuvių švenčių proga atskiros grupės ypač dosniai KARIJ parėmė. KARYS finansiškai sustiprėjo. Tai buvo pasiekta visų dosnia auka KARIJ išlaikyti įdomų, patrauklų turiniu ir spalvingą išvaizda.

Ypač ačiū RAMOVĖS Centro Valdybai, kuri pravedė sėkmingą finansinį vaju, sutelkdama iš KARIO rėmėjų \$6533.40.

Užtat, kiekvienam ir visiems širdinga padėka, kad taip galime dar su-tartina dirbti ir aukotis.

SKAITYK IR PLATINK KARTI!